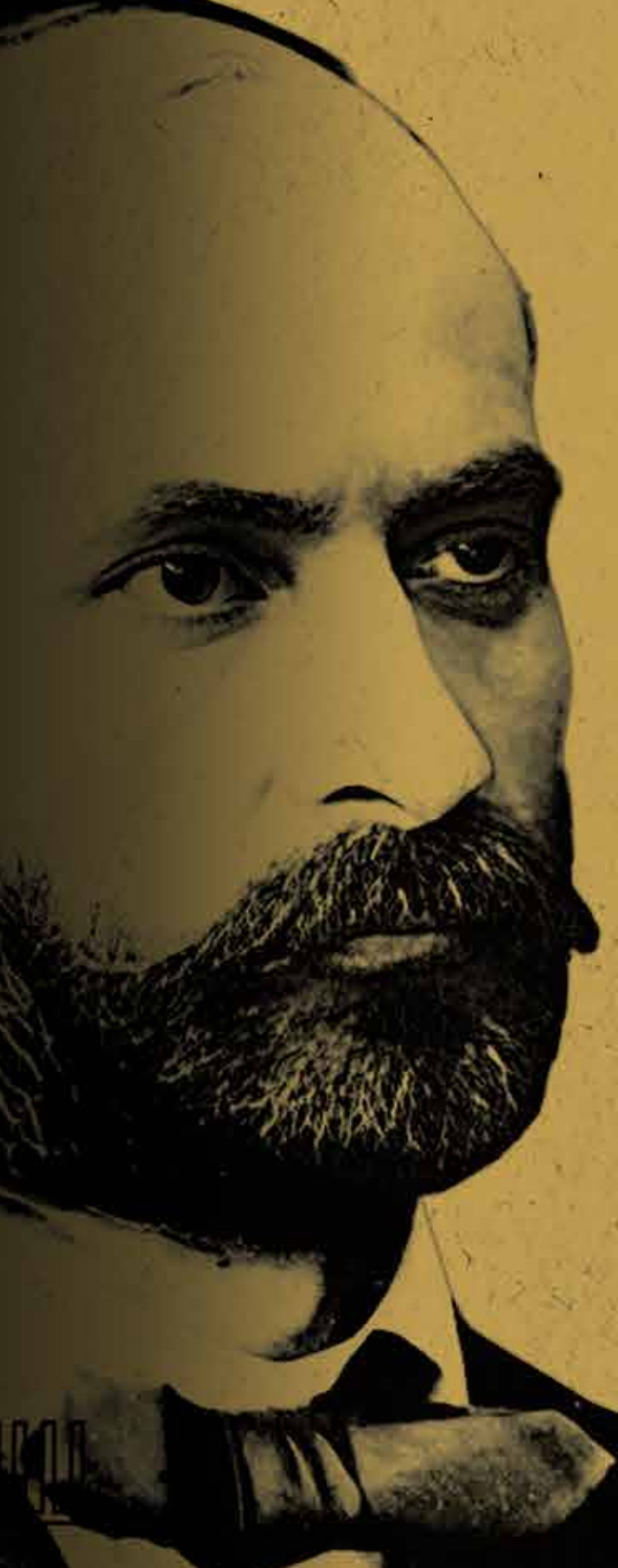


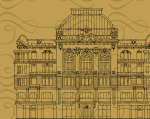


Ђуро Даничић оданост језику



Српска академија наука и уметности







ЂУРО ДАНИЧИЋ ОДАНОСТ ЈЕЗИКУ

Београд, 2025



ОДБОР ЗА ПРИПРЕМУ И ОБЕЛЕЖАВАЊЕ
200 ГОДИНА ОД РОЂЕЊА Ћ. ДАНИЧИЋА
Зоран Кнежевић, Небојша Лалић, Марта Бјелетић,
Злата Бојовић, Миро Вуксановић,
Јасмина Грковић–Мејџор, Александар Костић, Александар Лома



ПУБЛИКАЦИЈУ ИЗДАЈЕ
СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

УРЕДНИК ПУБЛИКАЦИЈЕ
Душан ОТАШЕВИЋ

АУТОР
Злата БОЈОВИЋ

СТРУЧНИ САРАДНИК
Зорица НЕСТОРОВИЋ

РЕЦЕНЗЕНТИ
Јасмина ГРКОВИЋ МЕЈЏОР, Зоран ПАУНОВИЋ

ЛЕКТУРА И КОРЕКТУРА
Милена МИЛОСАВЉЕВИЋ

ГРАФИЧКИ ДИЗАЈН КОРИЦЕ
Драгана ЛАЦМАНОВИЋ

ГРАФИЧКИ ДИЗАЈН И ТЕХНИЧКО УРЕЂЕЊЕ
Исидора НИКОЛИЋ

ШТАМПА
БИРОГРАФ, Земун

ТИРАЖ
400 примерака

ISBN 978-86-6184-105-7

ИЗЛОЖБУ ПРИРЕЂУЈЕ
ГАЛЕРИЈА СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

АУТОР ИЗЛОЖБЕ
Злата БОЈОВИЋ

КУСТОСИ ИЗЛОЖБЕ
Катарина ЖИВАНОВИЋ и Милена ЈОКАНОВИЋ

ДИЗАЈН И ВИЗУЕЛНИ ИДЕНТИТЕТ ИЗЛОЖБЕ
Милена КОРДИЋ, Исидора М. НИКОЛИЋ

СТРУЧНИ САРАДНИЦИ
Јелена МЕЖИНСКИ МИЛОВАНОВИЋ,
Зорица НЕСТОРОВИЋ

ЛЕКТУРА И КОРЕКТУРА
Милена МИЛОСАВЉЕВИЋ

ПРЕВОД (енглески)
Александра РАДИЋ

ДОКУМЕНТАРНИ ФИЛМ
HUMANMADE

ТЕХНИЧКА РЕАЛИЗАЦИЈА ИЗЛОЖБЕ
Давид РАДОЊИЋ, Горан ВИТОРОВИЋ,
Саша РЕНДИЋ и Стојан ПРЕДОВИЋ

Садржај

II	Оданост језику
19	Хронологија живота и дела
71	Даничић и Академија
91	Даничићеви почеци – Братислава, Пешта
105	Даничић и Беч
131	Даничић у Београду
157	Даничић у Загребу
173	Речници, преводи, издања
205	Савременици



„Што сам год радио, радио сам по дужности својој. И вас молим да чините сваки своју дужност. За отаџбину се не гине само на бојном пољу. За отаџбину се може умирати на сваком корисном раду. И оно што смо који узели на се, или што нам је пало у део, дужни смо радити свом снагом својом, свом крепошћу своје воље. И кад тако извршимо сваки своју дужност, онда ћемо одужити народу дуг који му дугујемо!”

Даничићев говор пред школском омладином у Пироту 25. августа 1880.



ОДАНОСТ ЈЕЗИКУ

Када је пре више од пола века, 1971. године, песник Милован Данојлић, сада „блажене успомене”, давао одговор на анкету *Моја њесма*, насловљен *Песма или законик животиа*, најпре је исказивао недоумицу за коју би се песму определио. А онда је јасно и недвосмислено издвојио „једину, праву, вечну”, која је толико била присутна у њему да му се чинило „као да и не припада књижевности”. „Реч је о *Књизи ѡройовједниковој из Сѣароѡа завейѡа ... Песма?*” – ставио је Данојлић знак питања и дао одговор – „То је законик живота, његова једина, свепомирљива истина. Нека је хвала Ђури Даничићу што је тај законик уклесао у камен мога језика, те сам га [...] могао једном заувек прихватити као свој” (*Борба*, 20. фебруар 1971).

Када се данас питамо, окружени Даничићем, његовим годинама XIX века, књигама, речницима, расправама, преводима библијских прича, по којим његовим стихом; вредним издањима српских средњовекових писаца; стотинама писама која је размењивао неколико деценија са научницима, домаћим и страним, члановима Друштва српске словесности и Српског ученог друштва, сарадницима, писцима, пријатељима, својим професорима и својим ученицима и следбеницима, где су границе или разграничења његовога рада, тешко је дати једноставан одговор. Он се, чини се, ипак налази у њиховој јединствености, јер су у средишту свих тих наизглед разнородних дела била размишљања о српском језику, књижевном језику, о средњовековној грађи и усменом благу, о пословицама, речима сачуваним у на-



родном говору, који је Даничић послушнички и бележио путујући Србијом, о правопису и о језичким нормама и посебностима, о непрекидном настојању – рату – да победе идеје којима је посветио цео живот. Уз све што је наука до сада рекла о Даничићу, и што говори и данас, уз највеће похвале свему што је као филолог учинио, као да никада није до краја сагледала све црте његовог портрета, портрета ствараоца чији утицај није престао да траје ни до наших дана.

Ту непрекинуту путању пратимо на овој изложби, којом смо покушали да повежемо ствараоца и његово дело унутар његовог времена, друштвеног и културног живота, академског и научног узрастања, у чему је Даничић учествовао и многострано му доприносио.

Већ као двадесетдогодишњак, у раној младости, раној за оне подухвате које је одлучно предузимао да подржи Вукову реформу 1847, једну од најважнијих и пресудних етапа у развоју српског језика и писма, показао је зрелост и најдубље разумевање суштине духовног, културног и националног идентитета.

На истом трагу били су и сви други подухвати које је потом предузимао. Међу најважнијима био је рад на речницима, којима се бавио читавог живота. Са



научничком радозналости за откривањем вредности језика и речи помагао је Вуку Караџићу на припремању *Српског рјечника*. Ширећи круг свога истраживања који је обухватио богату српску средњовековну књижевност и систематично објављивање старих ћириличких текстова, дошао је до новог богатог извора, у коме су се на најприроднији начин сједињавали књижевност и језик. Из тога је почетком седамдесетих година XIX века проистекло дело од прворазредног значаја – *Рјечник из књижевних сјајина српских*, заснован на грађи оригиналних споменика. Високо признање овоме раду био је позив Југославенске академије знаности и умјетности, која се оснивала у Загребу, да пређе у тај град и да се укључи у израду *Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Више година је био посвећен овоме послу. Поносан на овај свој рад, чим се појавила 1880. прва свеска речника, допутовао је у Београд и донео је, као и четврту, 1882, кратко пре смрти.

Професор Београдског лицеја и Велике школе, оставио је велики траг у српској филологији, продубљујући научно ову област одвајањем филолошке катедре од књижевноисторијске.



У нашој кући – у Академији – био је члан Друштва српске словесности и његов секретар, и редовни члан и председник Српског ученог друштва. Био је уредник *Гласника Друштва српске словесности* и заслужан за високи ниво једног од најстаријих српских научних часописа.

Био је и члан Југославенске академије, Царске академије наука у Петрограду, Књижевног одсека Матице српске, Чешког друштва за науке, Одбора Чупићеве задужбине, Одбора Коларчеве задужбине, носилац неколико одликовања.

Ђури Даничићу нису биле потребне почести. Његов највећи пријатељ и судија било је и јесте време. Ни данас оно што је потписивао Даничић није застарело и зато се сви осећамо награђени привилегијом да и у нашем веку трају његови „законици” урезани у камен нашега језика.



Спомен-биста Ђури Даничићу на Калемегдану, Петар Убавкић, 1891.

„Која књига не поправи погрјешке других књига својега
рода или не изнесе нове истине, које није било прије ње у
књижевности, она нема права да буде у свијету.”

Ђуро Даничић

*Портрет младог човека с брадом – Ђуре Даничића, Мина Карацић Вукомановић, око 1855,
Народни музеј Србије*





ХРОНОЛОГИЈА ЖИВОТА И ДЕЛА

6. IV 1825. „Ђурађ Поповић, у књижевности Даничић” – Ђорђе Поповић, у науци познат као **Ђуро Даничић**, рођен у Новом Саду у свештеничкој породици Јована (1797–1838) и Ане (рођене Мојић, из Сомбора), као четврто од шесторо деце. Имао је браћу Милоша (1820–1879), уредника *Српских новина* и песника, Младена, трговца у Ђали, Уроша, кројача у Новом Саду, Васу, свештеника у Мошорину, и сестру Софију, која је рано преминула.
- 1836–1841. Похађа у Новом Саду основну школу и пет разреда гимназије („хуманитарна класа”) на мађарском, латинском и делимично немачком језику. Постиже најбољи успех у свим предметима – „*eminens primus*”.
1838. Умире Даничићев отац Јован, парох Цркве Света Три јерарха у Новом Саду.

1841–1844.	Трогодишње школовање у Братислави (Пожуну), у евангелистичком лицеју, у коме завршава шести разред гимназије и две године филозофије. Упознаје словенске језике и шире словенски свет.
1842.	Објављује прве књижевне радове (преводе и стихове); објављује песму „Поздрав Јосифу Рајачићу” (<i>Пешијанско-будимски скорошеча</i> , 1842) и чланак „Срби у колу Словенства” (<i>Подунавка</i> , 1844). У Читаоници српској у Братислави записан као „Ђорђе Даничић, поета из Новог Сада”.
1844–1845.	Прва година студија права на Универзитету у Пешти.
1845–1852.	Боравак у Бечу; 1845. наставак студија права. Упознаје Вука Караџића и круг вуковаца, српских писаца, слависта и знаменитих личности окупљених око њега; напушта студије права и посвећује се изучавању словенске филологије. Подржава Вукову реформу.
1847.	Објављује у Будиму расправу <i>Раји за српски језик и њравойис</i> под именом Ђуро Даничић. Овим списом се завршава полемика са Јованом Хацићем.
1848.	Присуствује као делегат општесловенском сабору у Прагу, заједно са Вуком Караџићем као почасним чланом.
1849.	Изабран за члана Друштва српске словесности.
1850.	Објављује у Бечу <i>Малу српску драматичку и Пријовијейке</i> из <i>Стиароја</i> и <i>Новоја завјейи</i> .

1852–1853.	Борави у Новом Саду и у Београду. Тражи запослење, не успева да добије одговарајуће радно место. Уређује књижевну рубрику у <i>Српским новинама</i> (уредник Милош Поповић), у којој објављује и своје прилоге. Враћа се у Беч.
1853–1856.	Боравак у Бечу. Ужива заштиту и помоћ кнеза Михаила Обреновића и кнегиње Јулије, којој држи часове српскога језика; 1854. објављује <i>Нови српски буквар, Реценсија</i> .
1856–1866.	Боравак у Београду: 1856–1859. библиотекар Народне библиотеке. Године 1857. изабран за секретара Друштва српске словесности. Дана 22. септембра 1858. добија српско држављанство. Године 1859. постављен за професора београдског Лицеја, од 1863. Велике школе. Предаје Теорију словесности, Естетику, Историју словесности, српске, словенске и најглавнији народа европејски.
1863.	Започиње са издавањем <i>Рјечника из књижевних стварина српских</i> 1863. у Београду; исте године објављује <i>Облике српскога језика</i> ; 1864. у Бечу објављује <i>Псалтир Давидов</i> ; у Пешти 1865. <i>Посишање</i> или <i>Прву књију Мојсијеву</i> , а <i>Светио њисмо, Пеи књија Мојсијевих</i> 1866.
1866–1873.	Први боравак у Загребу, у који долази на позив Јосипа Јурја Штросмајера и Фрање Рачког. Од 1867. члан и секретар Југославенске академије знаности

и умјетности; започиње рад на *Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika*; 1871. издаје *Пословице*; приређује дела дубровачких писаца Мавра Ветрановића (1872), Николе Димитровића и Николе Наљешковића (1873).

1873. Умире у Загребу Даничићева мајка Ана.

1873–1877. Боравак у Београду. Враћа се из Загреба на позив Српске владе. Професор Велике школе.

Године 1869. изабран за редовног члана Српског ученог друштва, а 1875. путује по Србији као школски надзорник, сакупља језичку грађу.

1877–1882. Други боравак у Загребу. Ради на *Rječniku*.

Године 1878. изабран за председника Српског ученог друштва; повремено борави у Србији, доноси прве одштампане свеске *Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Обилази средишњу и западну Србију, манастир Светог Николе у Куршумлији, Лазарицу и Жичу, као и разна места: Смедерево, Јагодину, Ђуприју, Параћин, Врање, Лесковац, Прокупље; посећује Софију. Поболева.

Године 1882, по повратку у Загреб, саставља тестамент. Део своје заоставштине у новцу оставља фонду сиромашних ђака Велике школе и инвалидском фонду, а књиге Народној библиотеци у Београду.

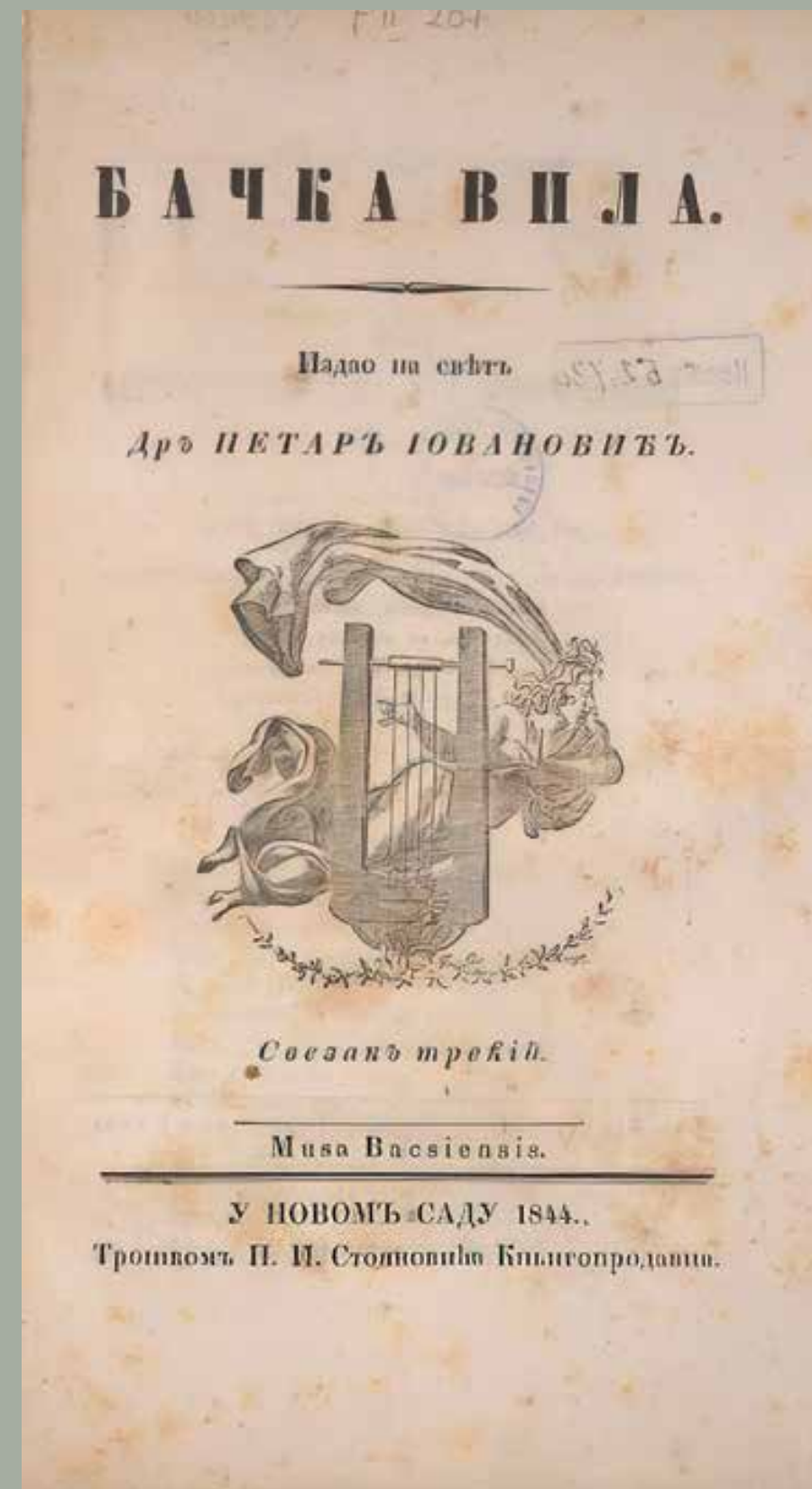
Преминуо је у Загребу 4. новембра 1882. Тело му је пренето у Београд и изложено на одру у Великој школи. Сахрањен је у Београду 13. новембра на гробљу код Цркве Светог Марка, које је 1888. премештено на Ново гробље.



Нови Сад средином 19. века
Даничић одраста у Алмашком крају у Новом Саду.

Насловна страна алманаха *Бачка вила*, Нови Сад, 1844.

Још као ученик, у седамнаестој години, Даничић у алманаху *Бачка вила*, који уређује његов старатељ, адвокат Петар Јовановић, објављује превод две кратке приче са немачког на српски језик, потписавши их само именом Ђорђе.





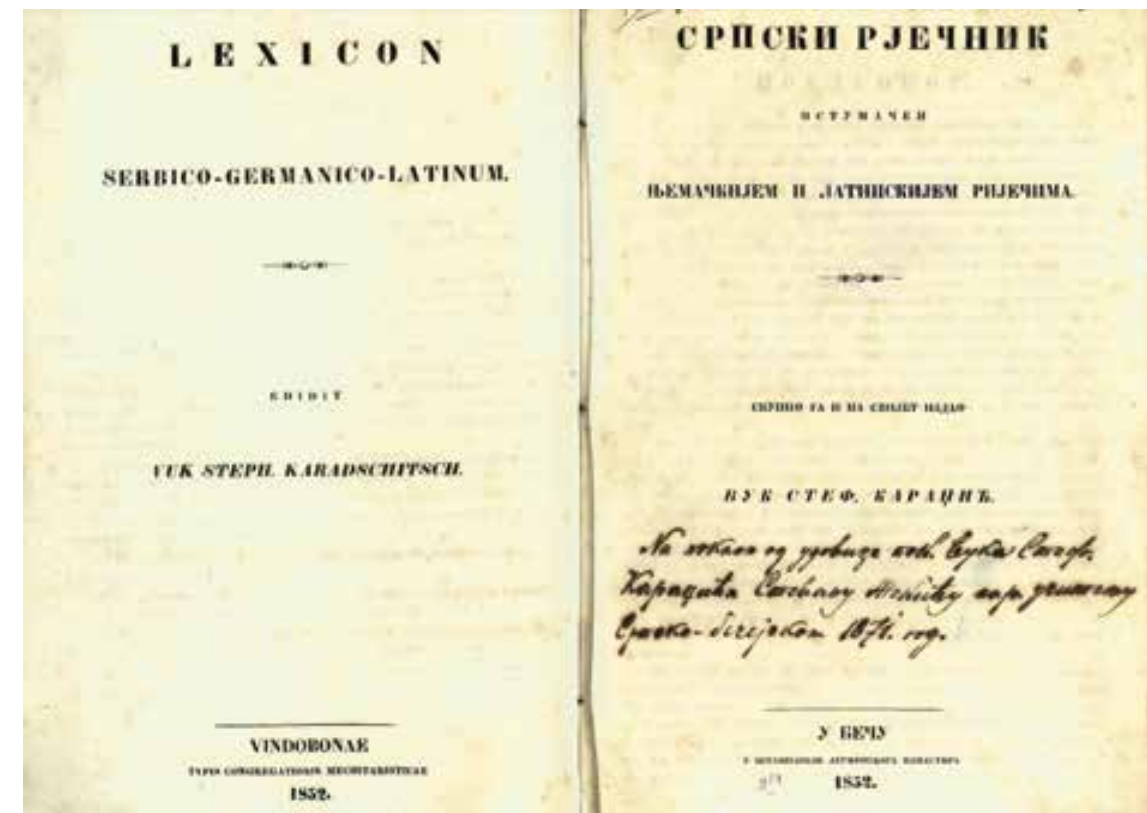
Фотографија Беча, Анастас Јовановић, 1854, Музеј града Београда

Боравећи у Бечу током својих студија, Даничић развија своју научну мисао у кругу Вукових истомишљеника и младих сарадника – вуковаца.



Вук Стефановић Караџић (1787–1864), Дигитална библиотека Матице српске

Сарадња Вука и Даничића била је веома плодотворна, посебно она везана за израду другог издања *Српског рјечника*.



Вук Стефановић Караџић, *Српски рјечник*, Беч, 1852, Српске академије наука и уметности

„Ја држим да се све оно што многи писци казују туђим ријечима може казати ријечима српским, само кад би онај који пише малко промислио, малко се промучио. А да је нешто и тешко казати ријечју српском, треба се око тога промучити, јер ако се не промучимо, неће нам језик никад ни доћи до тога да се њиме може све казати.”

Ђуро Даничић



Насловна страна расправе *Рат за српски језик и правопис*, Будим, 1847.

Овом књигом научно-полемичког садржаја, коју је објавио са свега двадесет две године, Даничић је окончао дугогодишњу расправу између Вука Стефановића Караџића и Јована Хацића – великог противника Вукове идеје да народни језик постане књижевни. Ово Даничићево дело значајно је утицало на прихватање Вукове реформе језика.

„Штогод рекох, не рекох ништа никоме за љубав, нити што коме уз пркос; него рекох, што овако мислим, и што сам за све ово тврдо уверен. Ако сам у чему погријешо, врло би ми мило било да ме ко исправи.”

Ђуро Даничић, *Рат за српски језик и правопис*

„Сви ми, без изузетка, постали смо такорећи преко ноћи вуковци. Томе је највише допринео Даничићев *Рат*.”

Јован Ђорђевић, 1892.

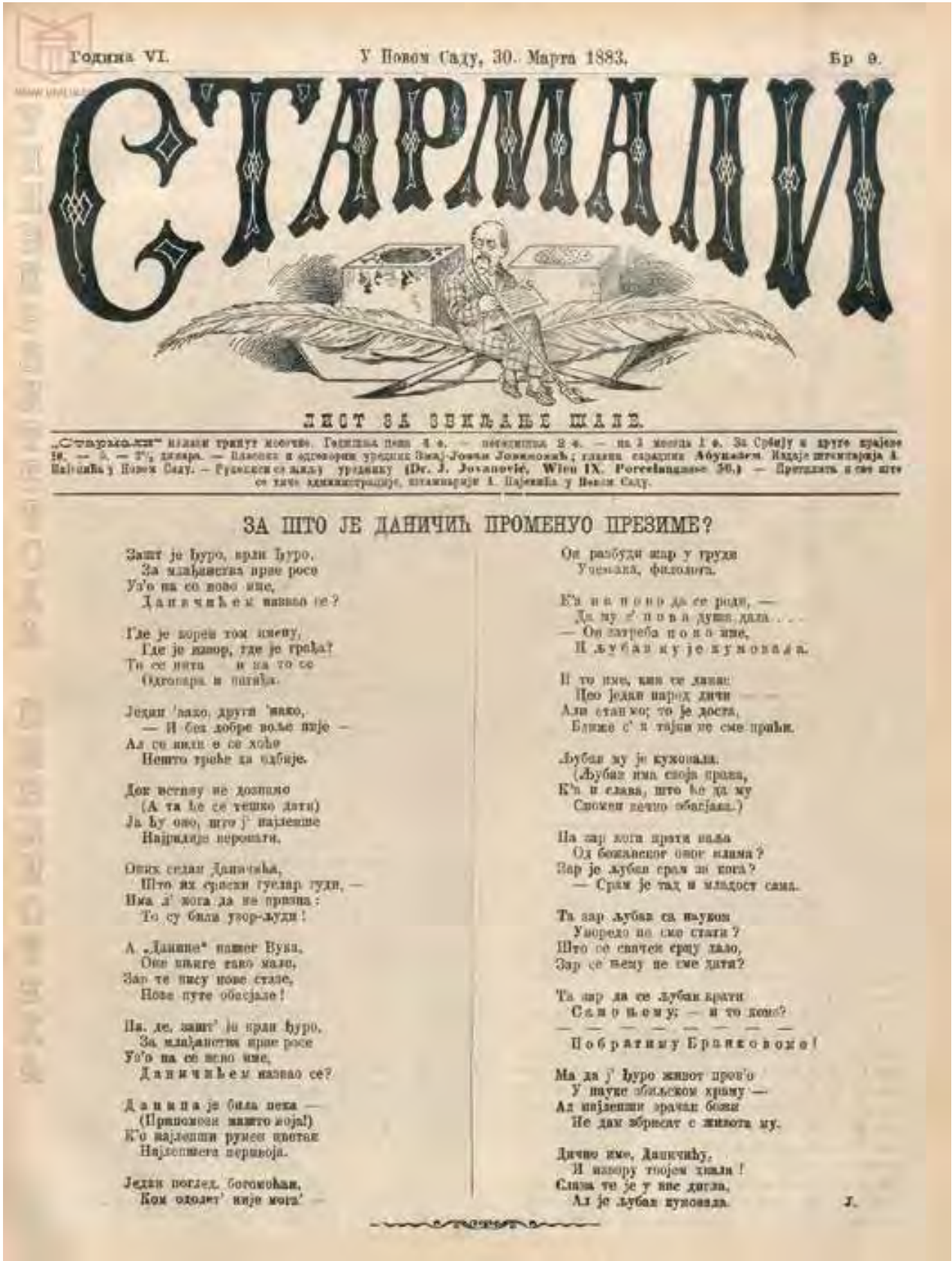
„Даничићева расправа изазвала је одмах велико интересовање за непознатог аутора, али и одушевљење за њу, на пример међу угледним Србима у Сегедину: *У њо доба њојави се 'Рат за српски језик'; ал – нико не знаде, од која је. Ко је њо Ђура Даничић? Од куд искрсну њај наједанјут?* Више нејо две недеље дана њрође, док сазнасмо, ко је њо Ђура Даничић. Но њо није смејало Д. [Димитрију, њрим. А. М.] Појовићу, да је са 'Ратом' у руци од човека до човека ишао – онда беше здраво ојмених и имућних Срба у Сеједину – и сваком је – хџео ја њај слушајти или не – њумачио и доказивао, да је њо српској језика 'бисер и драго камење'. (Поповић Зуб 2023: 23)”.

Из студије Александра Милановића у Ђуро Даничић: *живој, дело, време*

Јован Јовановић Змај, „Зашто је Даничић променуо презиме”, *Сѣрмали*, 9, Нови Сад, 1883.

У *Рају* за српски језик и њравоис аутор први пут користи псеудоним Ђ. Даничић, не мењајући га до краја живота. Поред ове Змајеве интерпретације промене имена из Ђурађ Поповић у Ђуро Даничић, постоји још неколико тумачења. Филолог Јован Бошковић овај избор презимена објашњава: „Даничић, то јест син Вукових Даница, Вуков ученик”. Ипак, Милан Ђ. Милићевић 1883. описује разговор који је водио са Даничићем 1872. године: „Сасвим случајно. Године 1847, бивши у Бечу, написао сам састав у одбрану српског језика и новог правописа. Тај сам састав био потписао именом *Juio-viћ*, јер ми се то презиме допадало по косовским јунацима браћи Југовићима. Бечка цензура забрани тај састав, те сам морао тражити да га штампам на другом месту. То се могло учинити у Пешти, као у средини Мађарске. Али и ту тек пошто би се саставу преденуло име, и пошто би се и писцу дало друго име, и још што шта предругојачило: јер оно што је забрањено у Аустрији није се смело ни у Мађарској штампати без неких измена. И тако ја тај састав назовем сада: *Рај за српски језик и њравоис*. И на њему се први пут потпишем: Даничић, јер сам, после браће Југовића, најволео браћу Даничиће из песама.” Према записима Ђорђа Магарашевића из 1896. постоји и објашњење да књижевник узима управо овај псеудоним „Зато што Даница звезда сјаје јачим сјајем од других, па тко треба и истина, што се језика тиче, јаче да засија; па као што Даница звезда иде својим природним путем, тако се исто мора и језик природним путем развијати”.

Према студији Александра Милановића у *Ђуро Даничић: животи, дело, време*





Насловна страница алманаха Даница, Беч, 1827.

Вук Стефановић Караџић је средином двадесетих година 19. века у Бечу покренуо алманах Даница. Објавио је пет годишта, од 1826. до 1829, као и издање 1834.



Петар Петровић Његош *Горски вијенац*, Беч, 1847.



Бранко Радичевић, *Песме*, Беч, 1847.



Вук Стефановић Караџић, *Нови завјет*, превод, Беч, 1847, Српске академије наука и уметности

Година 1847. сматра се прекретничком у Вуковој борби за народни језик јер су тада, уз Даничићев *Рај* за *српски језик и њравойис*, објављени и превод *Новой завјети* Вука Караџића, Радичевићеве *Песме* и Његошев *Горски вијенац*.

54. Praha. – Karlův most. (Pohled na něm b.)



54. Prag. – Karlsbrücke. (Darauufsicht b.)

Праг, мост Франца Јозефа, 1867, Музеј града Београда

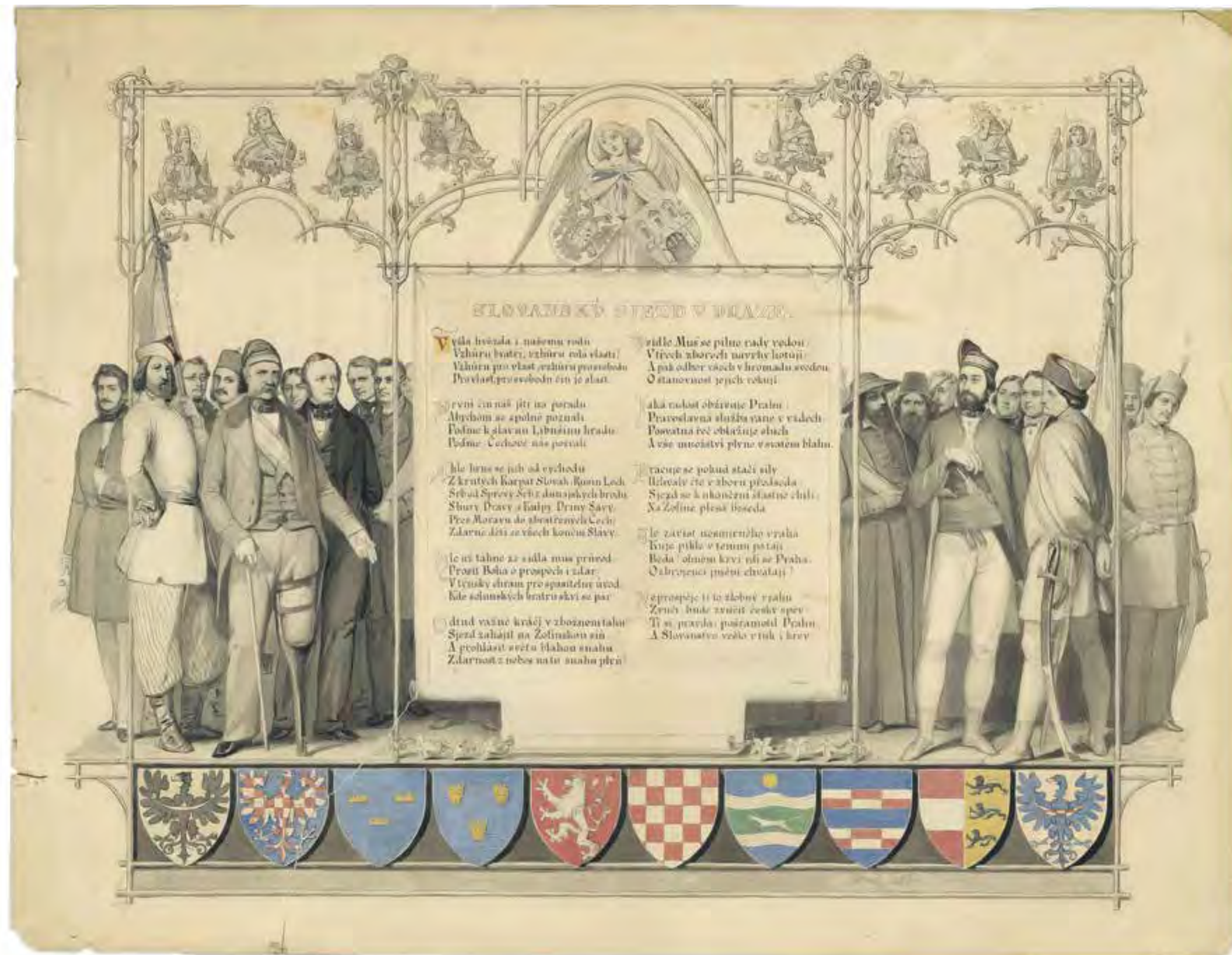
Праг средином 19. века, Музеј града Београда

68. Praha. – Starom. most. věž. (Východ. strana.)



68. Prag. – Altstädter Brückenthurm (Ostseite.)

На скупу представника свих Словена у Хабзбуршкој монархији захтевана су једнака права Словена под аустријском влашћу. На њему као делегати присуствују Ђуро Даничић и Вук Стефановић Караџић.



Даничић подноси ову биографију Друштву српске словесности 1857. године, када је именован за његовог секретара.

[illegible]

Katoli. Opredeln. Svkop. Kicevskij. 9 Avg. 1854. s. 43.
 Rodio: Kakorabuta Myrabitela znana o svopodu so-
 vion y pravoslavnoj crkvi. On Rykora. 9 Kobora
 Lad. 1854. s. a. 4, c. 108. Myrabitela Dan. Medako-
 bula. Ter moja unova. Ovo je vladavica Mojako:
 jedno je s mojom znanom a drugo s mojom znanom;
 y prvob. je Medakobut idento uradimo pykane
 moj, nam cam je on to apucko za seboj, a y dru-
 gom je Medakobut jom bitna nektapno moj apucko.
 Ovo ce drugo moze samo poznati po tome sto na sp. i
 cloji znana su mesto znana su.
 Uvazetny znata koji cam vladavica po poznata u
 drugom znana moze se znati. Nemo o Opredeln. alisa-
 bina y sp. Mukaovita Slavische Bibliothek 1; - Opredeln. alisa-
 bina y Tracnky Druga sp. C. VIII; - Opredeln. ur Opucke cam.
 baka y sp. Mukaovita Slavische Bibliothek 1; - Parante
 znatny cruka Opokora y Spakora y Tracnky Druga
 sp. C. 11; - ocofuto a moze znati znatny znatny.
 (Znak) 1854 y kojemu ce op. i y pokazano kojemu he
 pravica vobu znata radim moja.
 P. B. B. B. B.

4 Dec 19 Dec 1857

57 Larwood & Jones to & Jones, 21 October 1892.



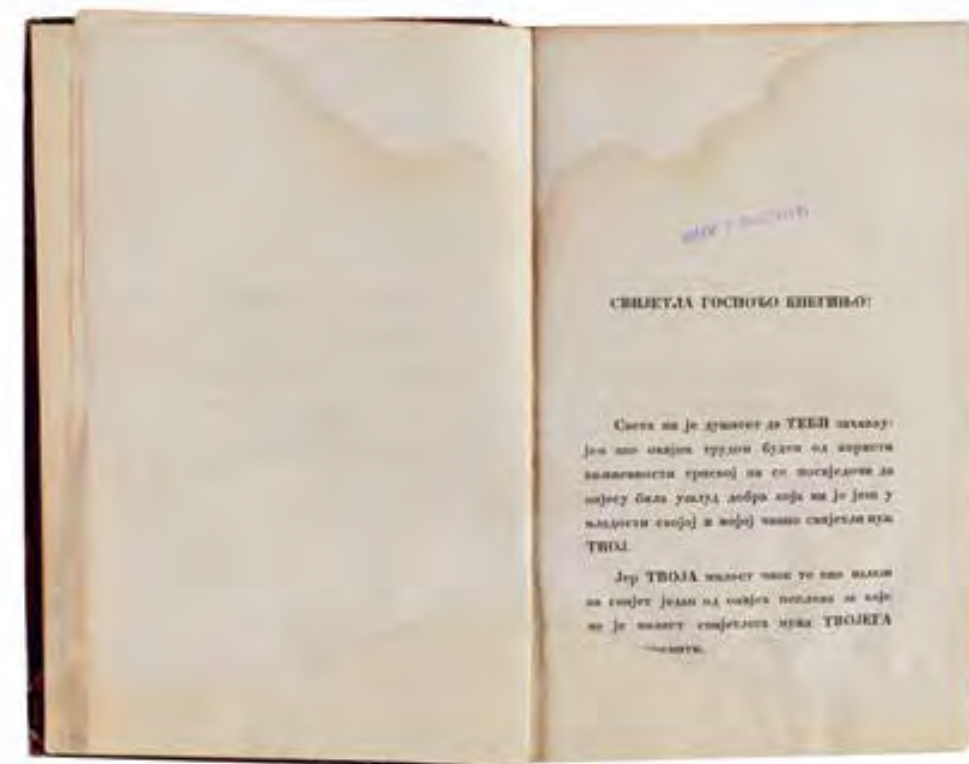
Портрет кнегиње Јулије Обреновић, Анастас Јовановић, 1856,
Музеј града Београда

Кнез Михаило и кнегиња Јулија Обреновић помажу Даничићево школовање и боравак у Бечу, али и објављивање књига.

Портрет кнеза Михаила Обреновића, Анастас Јовановић, 1856,
Музеј града Београда



Даничићева посвета кнегињи Јулији на првим, непагинираним странама
Рјечника из књижевних сѣарина срѣских.





Ведута Братиславе, средина 19. века, Градска галерија
Братислава



Ведута Будима и Пеште, средина 19. века.



Фотографија Загреба, друга половина 19. века

Након рођења у Новом Саду и свог школовања, живота и рада у Пешти, Братислави, Бечу и Београду, Ђуро Даничић умире у Загребу 1882. године.

Свечани укуп Ђуре Даничића на ташмајданском Старом гробљу
у Београду, према нацрту Владислава Тителбаха,
Српске илустроване новине, Београд, 1882.



„КОЛО“

БУРУ ДАНИЧИЋУ

13. МАЈА 1889.

БУРО ДАНИЧИЋ

Већ се решавала борба о писму, језику и о основима на којима треба дати народну књижевност: победа је почињала нагињати смелој новини Вука Караџића, кад уз ову стаде млад борац, Буро Даничић, који прекиде сваки смишљен отпор савладане прошлости.

Али тим наста време, да после борбе отпочне творачки рад. Победоцима је дотле текла успех сама собом ствар, коју су бранили, и неодољива снага једнога здравог разума сељачкога: сад је на нама онај, да на основу оних, „државних“ и „народних“ закона и писма народу.

Тај посао прими на се и часно га изведе Даничић. Под његовом се руком развио и подигао онај сјајни споменик истине, она велика тековина људскога ума, која се зове Наука о Српском или Хрватском Језику.

Задржавши основ, који је Вук ударио за време саме борбе, Даничић га је размакао и у ширини и у дубини. Ако је Вук преко савременог живота језика назирао и онај, каки је био у старим србуљма и у делима приморских Срба; Даничић је с једнаком пажњом обухватио садашње и сва прошла стања нашег језика. И реч којом се пре седам стотина година као Булин бан дубровачком кнезу Крвину, и она којом је Душан у Скопљу утврђивао своју царевину правдом и законима, и она којом је кнез Лазар оснивао себи за спомен Раваницу; и реч којом се сплетска и хварска властела хватаху у воло прекоморскога умнога препорођаја, и она којом Гундулић, славећи Хотим, прорицаше распадање османлиских окова, и она којом Андрија Качић Миошић, предска-аниаше Вишњића: све подједнако бејаху обухваћене љубављу и маром Даничићевић. Он се не устави само на сјајним сликама, којима своју песму кити херцеговачки гуслар, и на витешком поклучу шумадинском, који се разлегао од Мишара до Малајнице и Дели-града; он и ту пређе преко Вукових међа. Не хте назити на преграде, које су лекови роштва и незнања подигли међу браћом, и тим раздвојили крв: истина коју из његових уста чусмо већ раскива мрачне, тврђе од челика, везе на рукама, које ће браћа племенито пружити једни другима!

„Српски или Хрватски“! У овим је речима, може бити, највећа Даничићева заслуга; од њих ће се без сваке сумње највише добра видети. Колико ли је само до сад дивних плодова ове братске заједнице свет видео! На дан помена Даничићева у Београду, прилаже се ова мала кита споменику великога славољубца, да се види како се браћа хрватска или српска непрестано окупљају око имена једнога од највећих синова целог народа,



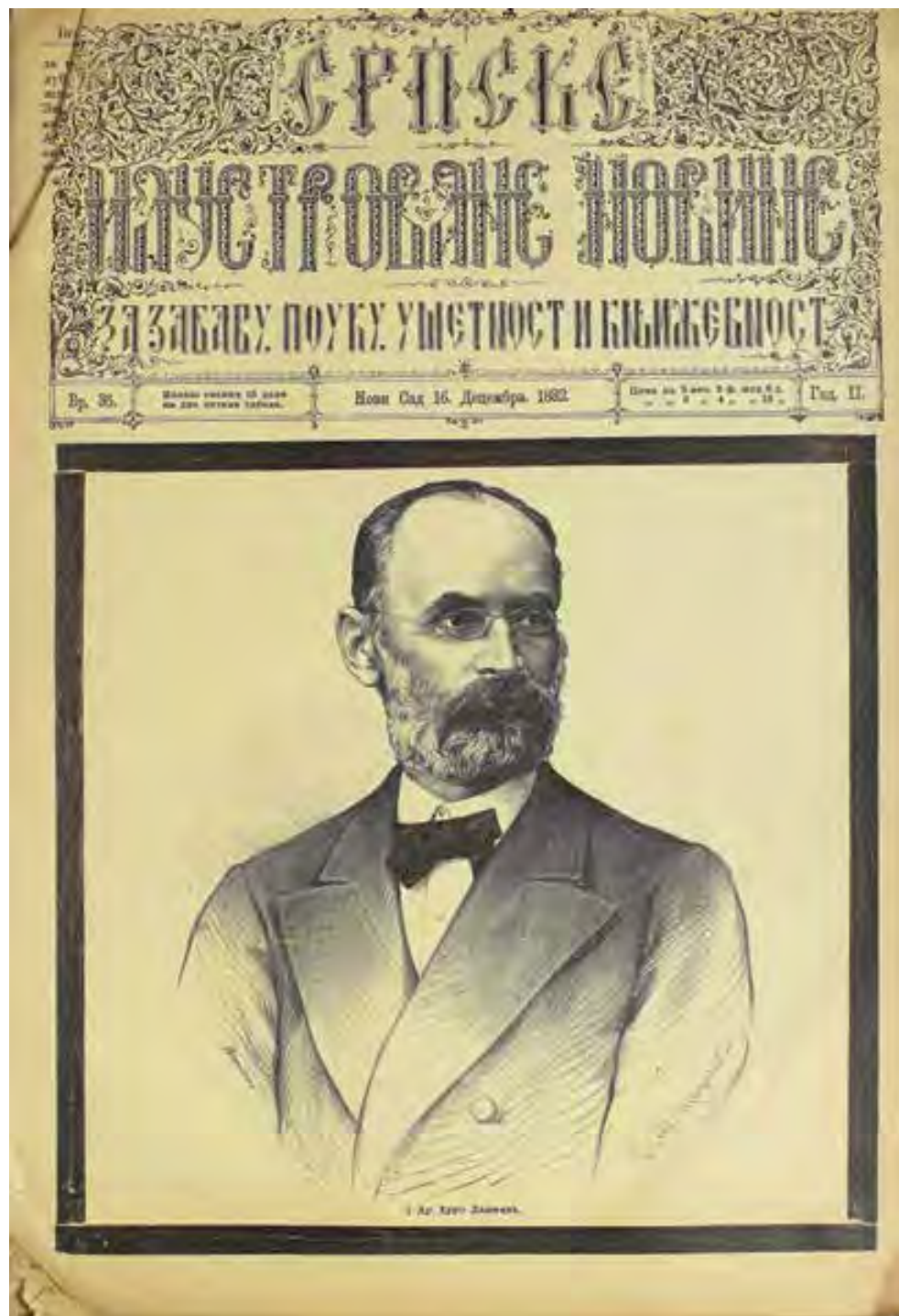
Број листа Коло у целости посвећен Ђури Даничићу, 1889, Библиотека Српске академије наука и уметности



Умрлица Ђуре Даничића штампана у Загребу и Београду, 1882,
Архив САНУ

„Идући пешице долином Расине, каткада би сетно гледао на Суво Рудиште, копаонички врх на коме је његов пријатељ Панчић желео да га сахране. А мени би сваки брежичић био Којаоник кад би ми бої дао да осїавим косии у Србији, приметио је тихо и пренео поглед на околне шуме.”

Из књиге Ђура Даничић Миодрага Поповића

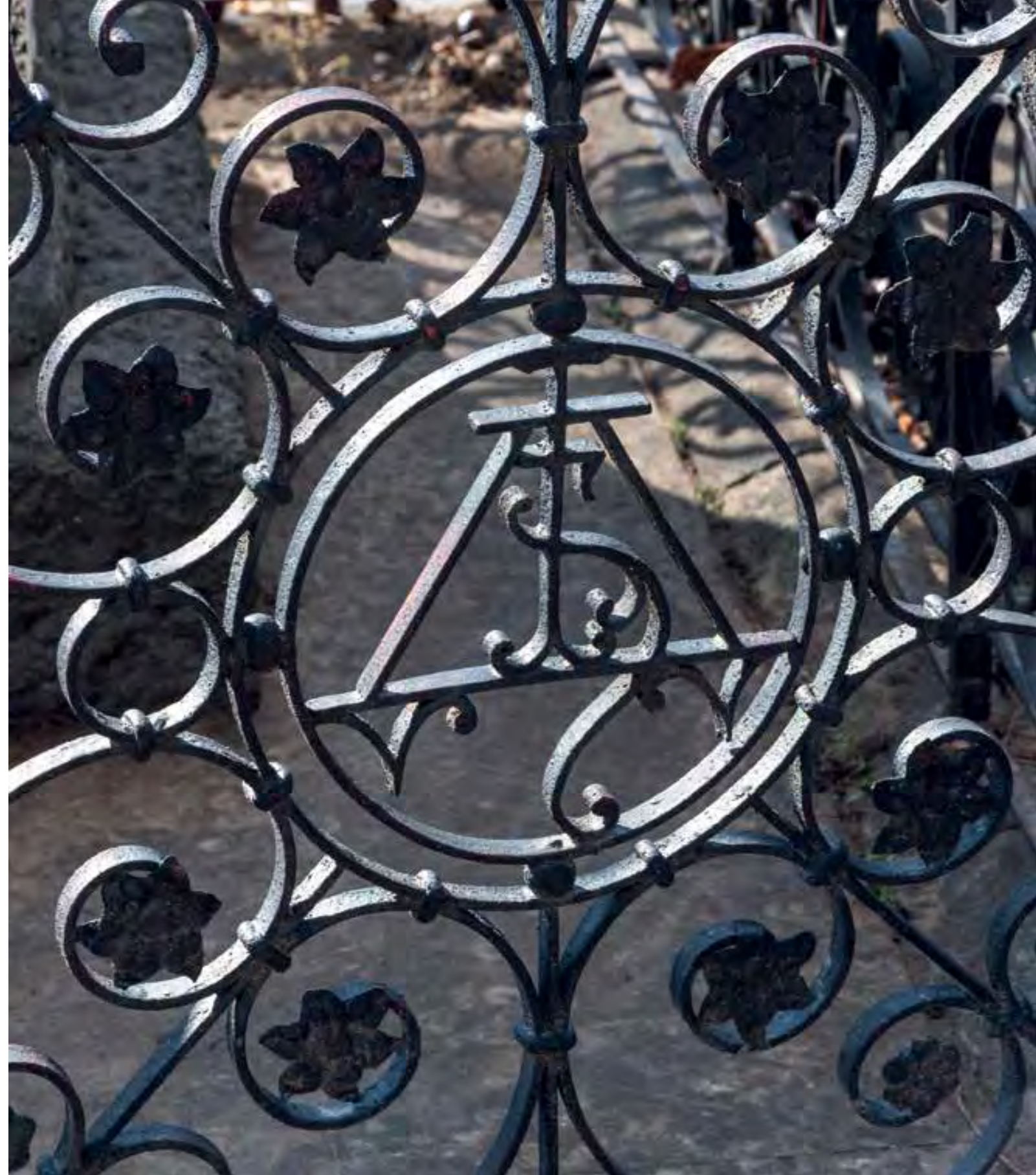


Опис сахране Ђуре Даничића, Српске илустриране новине бр. 35,
Народна библиотека Србије





Надгробни споменик Јури Даничићу на Новом гробљу у
Београду, фото: Владимир Поповић



„Даничић није потонуо у науци и у култури свога времена. Он је један од ретких синова наше земље чији се утицај зрачи далеко преко граница поколења у којем је поникао. И то је најречитији доказ о великој вредности његових дела и његовог рада пред којим бледе и најкрупније речи о његовој слави и величини. И после стотину година од рођења свога Даничић духовно живи међу нама подстичући и снажећи културни развитак нашег народа. Слава му!”

Александар Белић

Ђура Даничић, биста, Павле Радовановић, 1979, Галерија Матице српске





ДАНИЧИЋ И АКАДЕМИЈА

Ђуро Даничић је изабран за члана Друштва српске словесности 1849. године. Већ је тада био добро познат међу вуковцима, који су се у Бечу окупљали око Вука Караџића, али и у ученој српској средини, у Београду, посебно од када се појавила у Будиму 1847. године његова расправа *Раџ за срѣски језик и ѿравойис*. Ову књигу је Даничић послао Друштву на дар и данас се чува међу ретким књигама Библиотеке Српске академије наука и уметности.

Када је из Беча дошао у Београд, у коме ће остати читаву једну деценију, укључио се непосредно у рад Друштва. Године 1857. изабран је за секретара, што је подразумевало посвећивање свим пословима које је Друштво обављало. Записници које је он као секретар водио драгоцени су по множини података о културном, књижевном и научном животу, о „борби” за употребу српског народног језика и др. Као секретар уредио је шест годишта *Гласника Друштва срѣске словесности*, у коме је, у каснијим годинама, своје прилоге могао да објављује вуковским језиком и правописом. У *Гласнику* је штампао десет средњовековних текстова и друге прилоге (*Срѣски акценџи*, *Разлике између језика срѣскоѿа и хрвайскоѿа*).



Даничић се често није слагао са „научном” политиком Друштва: побунио се када је Министарство просвете одбило да потпише дипломе новим члановима које су биле исписане вуковским језиком и дао оставку на место секретара 1858, али је годину дана касније поново изабран. Коначан разлаз са Друштвом био је 1861, када је на седници Друштва доведено у питање штампање његовог речника „из књижевних споменика српских до сад штампаних”: поднео је оставку на место секретара, која је прихваћена и вратио диплому добијену при избору за члана Друштва и последњу плату.

За избор за редовног члана Српског ученог друштва предложен је 1864. Овај предлог је одбио јер се управо припремао за одлазак из Београда.

Процедура је поновљена 1869, када је изабран за редовног члана Српског ученог друштва. Захвалио је Друштву на указаној части:

Ученоме друшћиву српском,

Мени је часѿи шѿио ме је учено друшћиво српско изабрало за редовноѿа члана своѿа. Захваљујући на ѿој часѿи, молим да ме уѿише у одсјек филолошки и да буде увјерено да ми нишѿиа није драже од њеѿова најредовања и да сам у свако доба ѿѿиов с највећом радошћу ѿслужиѿи му чим ѿод моју.

У Заѿребу 29. марѿа 1869.

Ђ. Даничић

За председника Српског ученог друштва изабран је 1878.



*

И поред тога што је Даничић имао променљив однос према Друштву српске словесности и Српском ученом друштву и што због дугог одсуства није могао континуирано да учествује у њиховом раду, Српска академија је увек Даничића доживљавала као једног од најзначајнијих чланова које је имала и достојно је обележавала његове јубиларне годишњице.

Поводом стогодишњице од Даничићевог рођења изишао је *Даничићев зборник*, са библиографским прегледом његових радова и прилозима филолога.

Прослава стѿѿѿгодишњице од рођења Ђуре Даничића одржана је 18. и 19. октобра, а извештај о прослави са излагањима учесника објављен је у *Годишњаку* СКА.

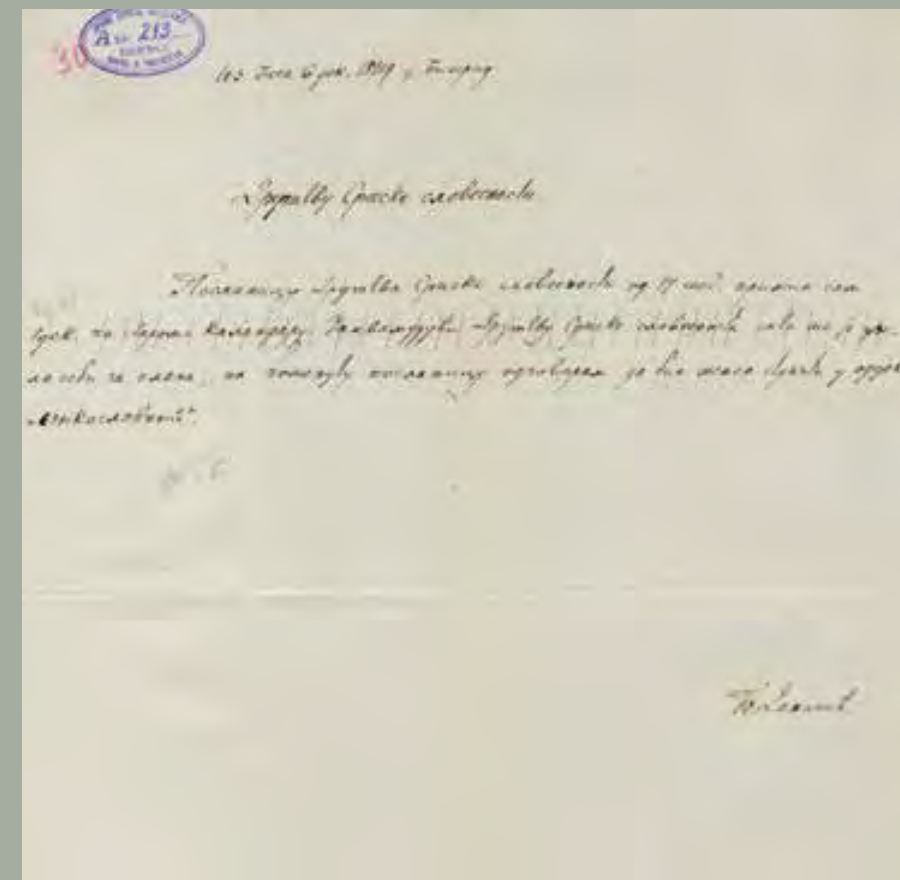
Сто педесету годишњицу Даничићевог рођења заједнички су обележиле Српска академија наука и уметности и Југославенска академија знаности и умјетности и објавиле зборник радова.



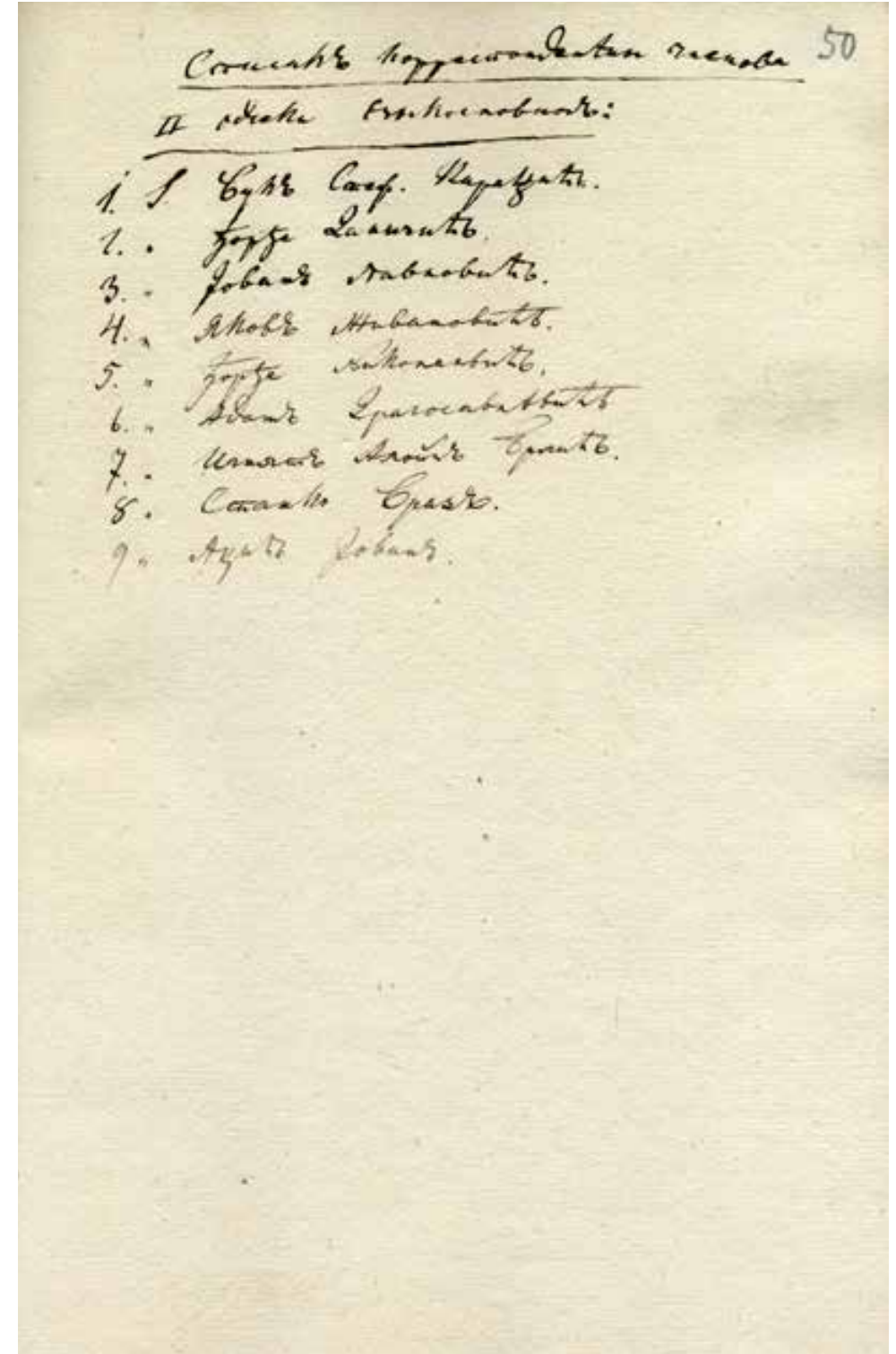
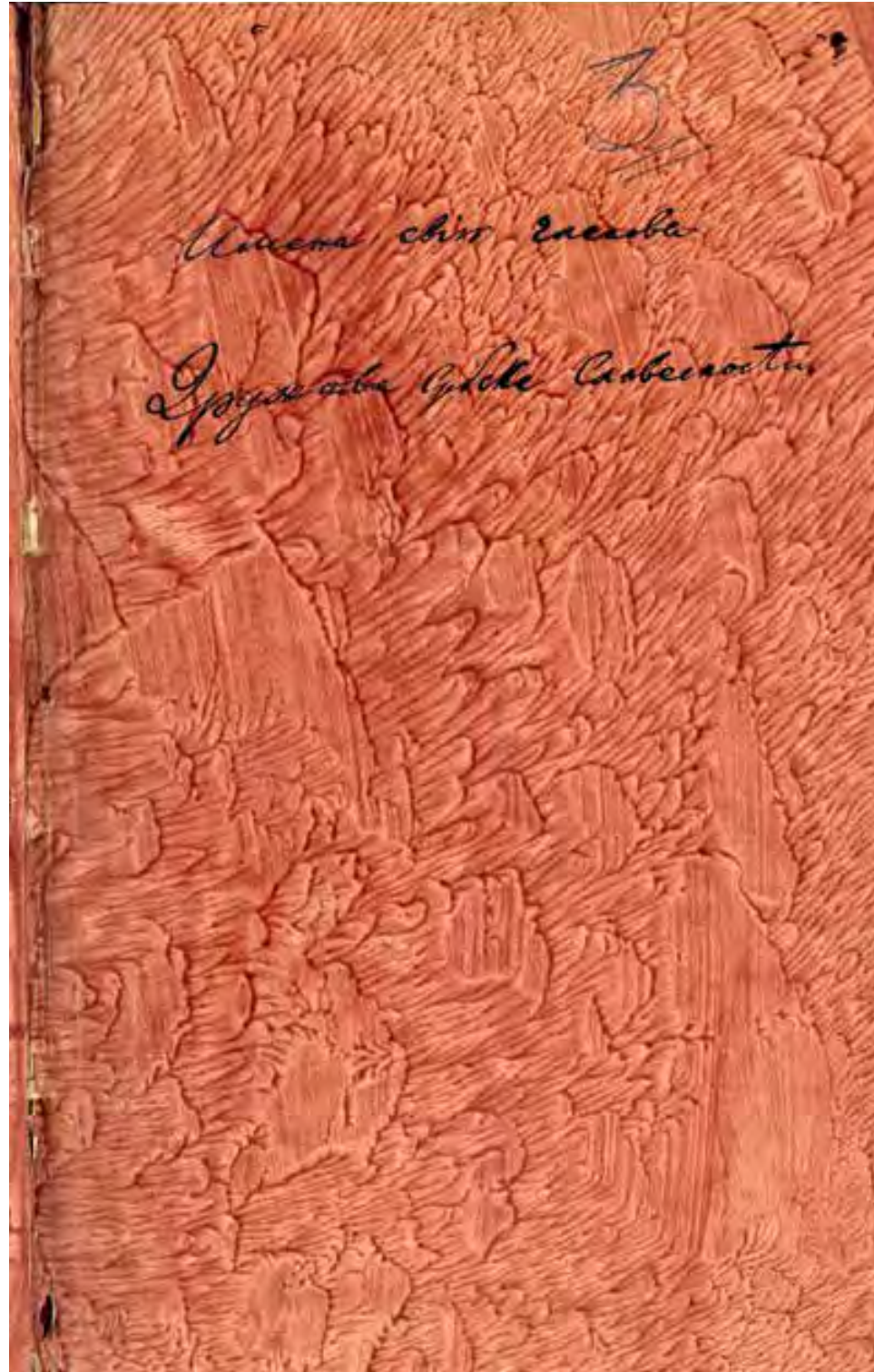
Кнез Михаило Обреновић отвара прву седницу
Друштва српске словесности 8. јуна 1842. године,
Анастас Јовановић, 1842, Музеј града Београда

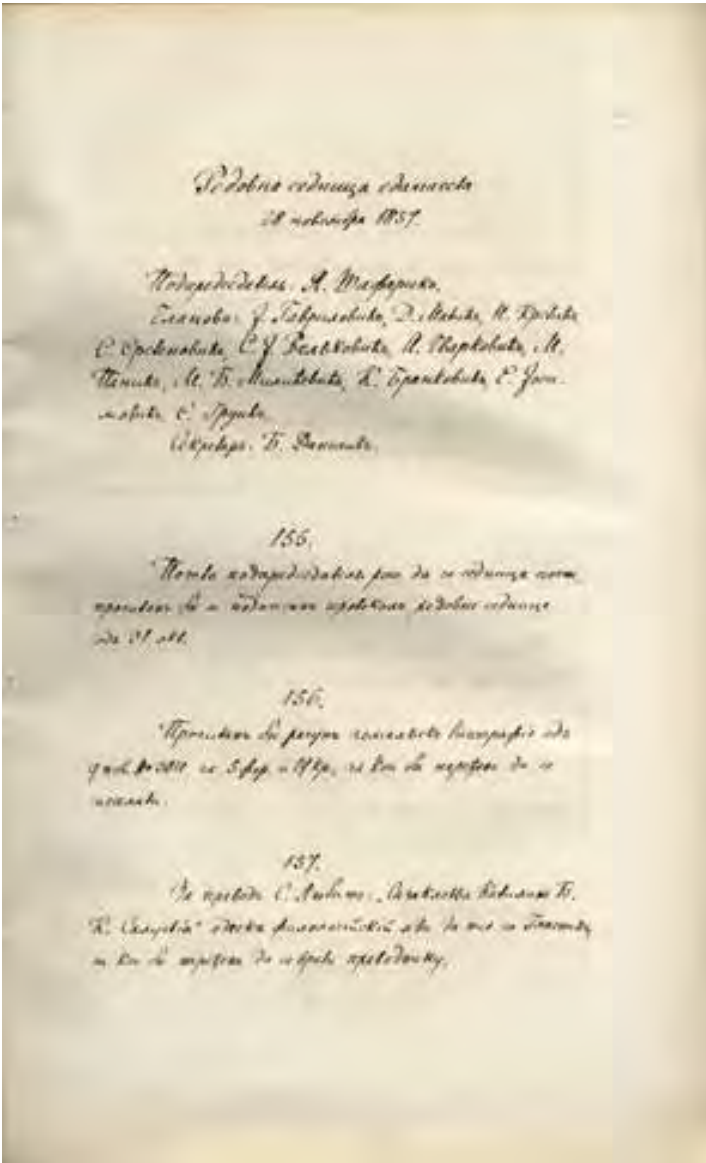


Диплома Даничићу о избору у чланство Друштва српске словесности,
22. фебруар 1849, Архив Српске академије наука и уметности

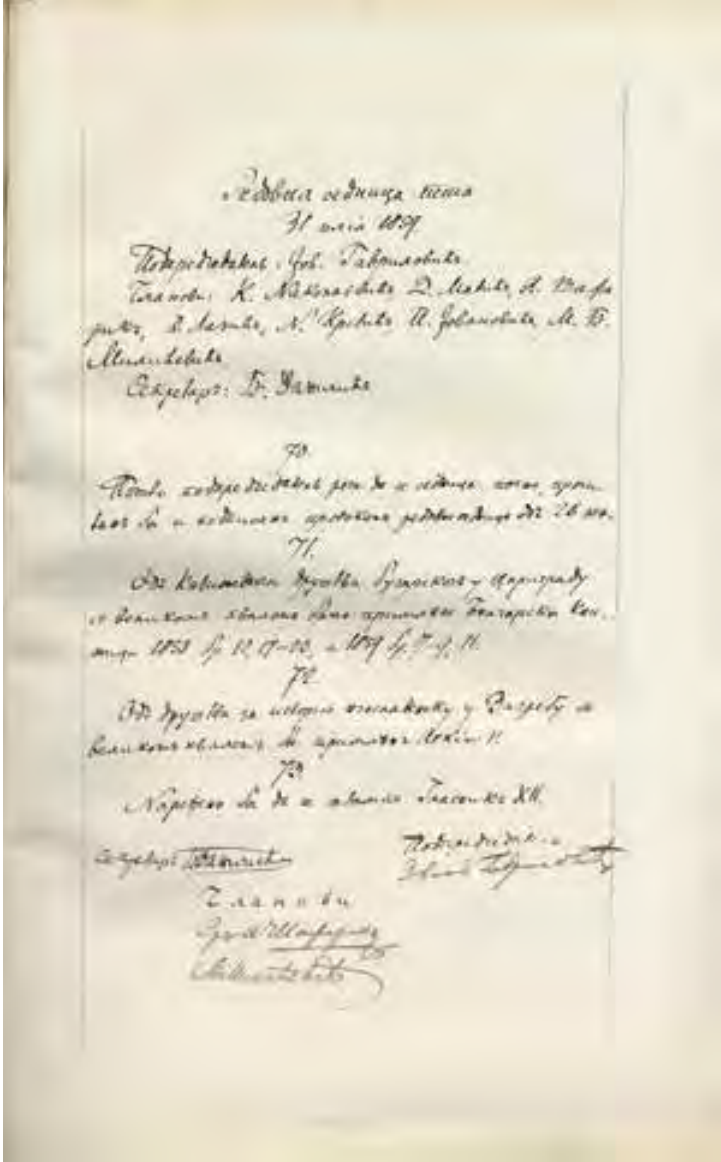
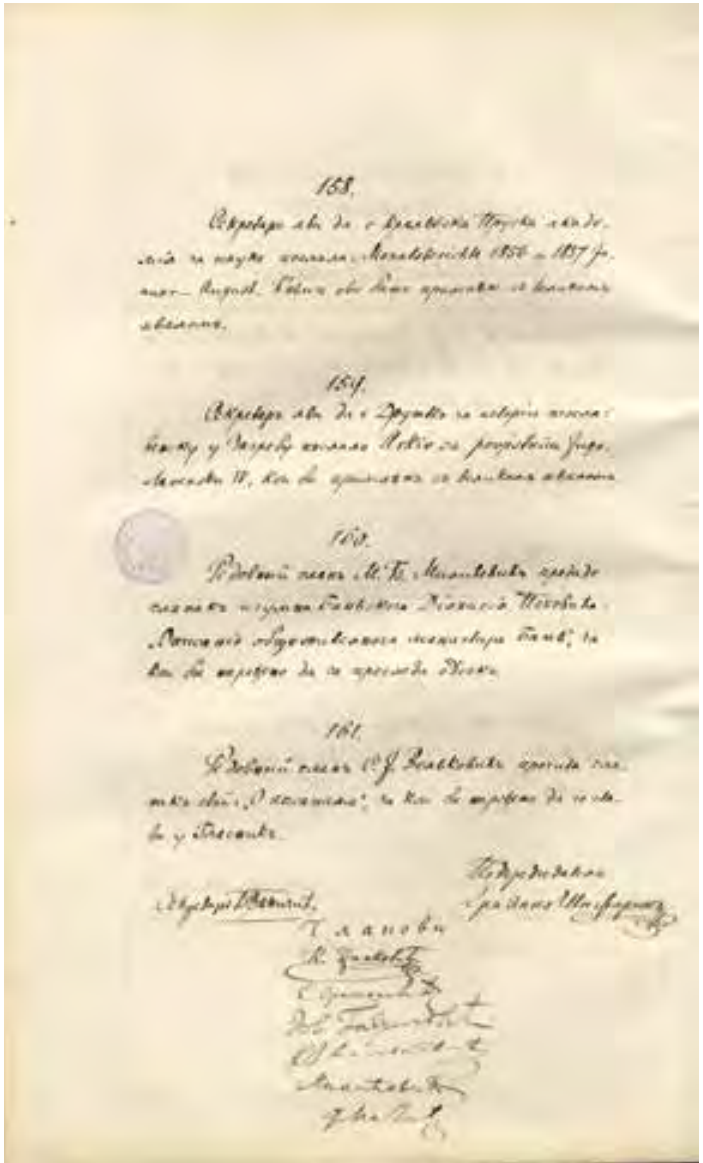


Даничићево писмо Друштву српске словесности, Беч, 1849, Архив Српске академије наука и уметности
Даничић изражава захвалност што је изабран за члана и жељу да ступи у језикословни одсек Друштва.





Записник редовне седнице Друштва српске словесности,
29. новембар 1857, Архив Српске академије наука и уметности

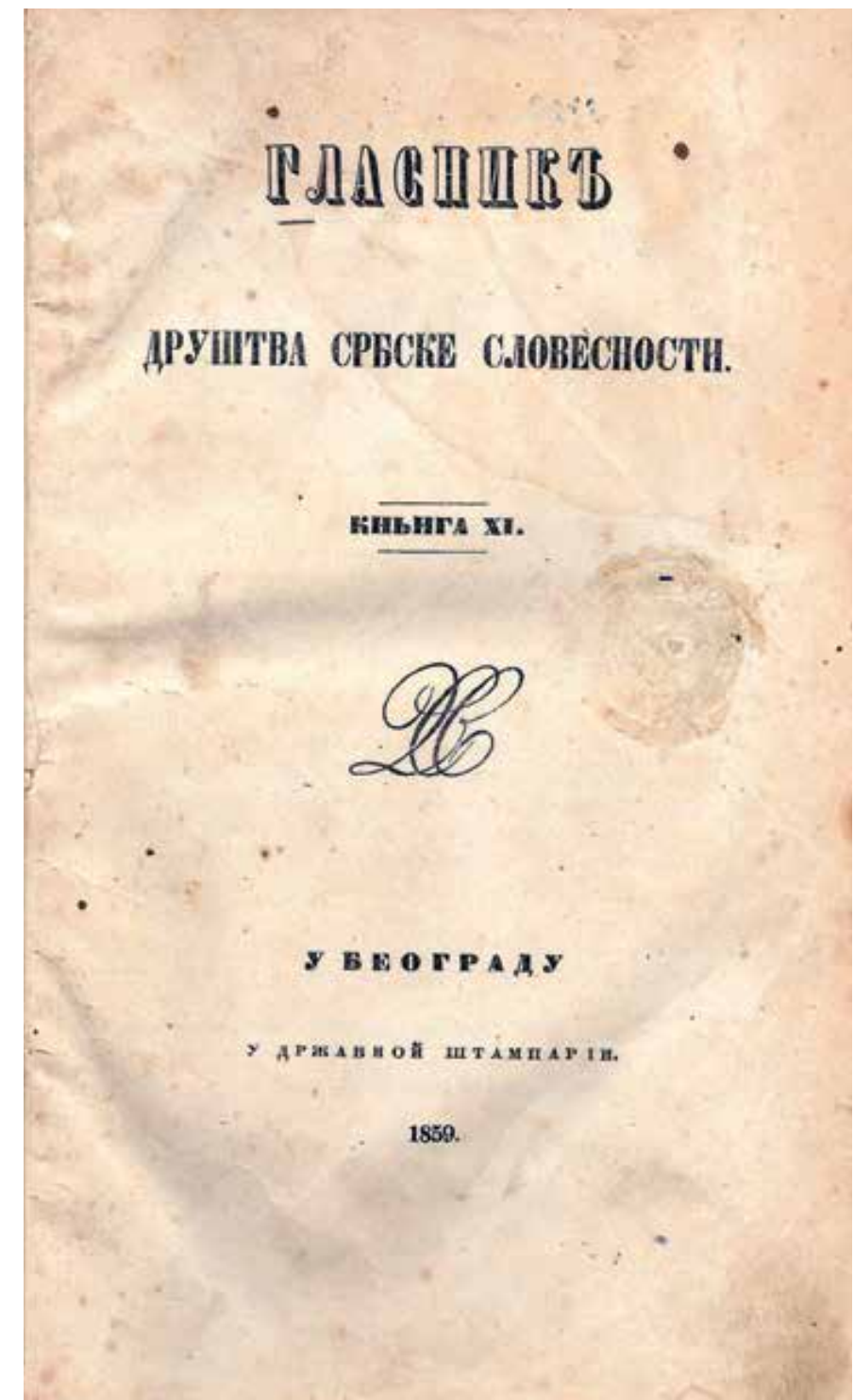


Записник редовне седнице Друштва српске словесности,
31. јул 1859, Архив Српске академије наука и уметности

Записници Друштва српске словесности које Ђуро Даничић
као секретар води на народном језику.

„У журналу ученога друштва треба да излазе учена његова истраживања или испитивања и доказивања”; „саме рукописе у особитој књизи штампати”, а с њима, оно што је досад од историје наше познато испоредити, из њих оно што се није знало открити, што се рђаво знало поправити, што се знало, али недовољно, попунити и новима сведочанствима потврдити, и све ово учено израдивши” у Гласник ставити.”

Ђура Даничић, поводом изласка IV свеске *Гласника*, 1852.



Гласник Друштва српске словесности, насловна страна, 1859, Архив Српске академије наука и уметности



E. RABENDING

„Стање у ком је дух човечији кад замисли идеју и у себи јој нађе форму у којој ће се јавити дакле кад у себи створи лепо, зове се ентузијазам поетички, који га подиже изнад свега земаљскога и преноси га у највеће радости.”

Ђ. Даничић



ДАНИЧИЋЕВИ ПОЧЕЦИ БРАТИСЛАВА – ПЕШТА

После завршених пет разреда гимназије у Новом Саду Даничић наставља школовање у Братислави, у евангелистичком лицеју, у коме похађа шести, завршни разред гимназије и две године филозофије. У Братислави је окружен великим бројем српских ђака, понетих истим свесловенским идејама, које је посебно ширио чувени панслависта професор Људевит Штур. Учи словенске језике, упознаје словенску литературу.

Боравак у Братислави (1841–1844) био је Даничићев први велики корак у словенски свет. Члан је и секретар Друштва и књижице српске, у коме се читају први оригинални књижевни радови и преводи, воде се расправе о њима, рецитује. И сам започиње са књижевним радом, објављује песме, преводе, чланке. Пише *Историју Друштва*. Све више се интересује за питања језика. Већ тада има јасне ставове о вредности српског народног језика и предности новог правописа, којима се убрзо посвећује.



Уписује се на студије права на Универзитету у Пешти (1844/1845). Вредно пише и објављује у београдским листовима поезију, чланке о културном животу Срба у Пешти, књижевне оцене. Први пут у напису „Допис из Новог Сада” (*Подунавка*, 1845) износи своје погледе на књижевни језик и вредност уметничког дела.



Ведута Братиславе, литографија, око 1850, Музеј места Братиславе



Портрет Људевита Штура

Док студира у Братислави, Даничић упознаје „Штурове погледе на застарели правопис, односно на потребу да традиционализам буде замењен категоријом животности, као и Штурову теорију књижевног језика (Кралчак 2015: 21–22, 23–25), што је младог Даничића додатно приближавало Вуковим реформаторским идејама. Могао је, наиме, лако поредити Вукову и Штурову граfiјско-ортографску, па и читаву књижевнојезичку, реформу, и увидети несумњиве користи за народ од обе.”

Из студије Александра Милановића у Ђуро Даничић: *живој, дело, време*



№ 43.

У Суботу 23. Октобра

1843.

НЕКАДЪ И САДЪ.

I.

Грога грло разареногъ
Утресоа ми смоланъ духъ,
Ваза лупа набурсногъ
Заглупу на оштрый слухъ,
Итре муѣ елканъ блесакъ
Засону на биотаръ видъ,
Вюръ беснуй — лизъ го несака —
Ужъ змилъ и' дароватъ;..
Обиозани б', — о силанъ групу,
На кой содо въ златномъ руку....
Лема аданъ... го стена....
Та ботъ души студина! — —

II.

Садъ илчанъ войдъ гласанъ
Сказно и' пребе зиа дну,
Раногъ сунца ружанъ трачанъ
Са зеница и' сиринте тму;..
Скочи брао, — ста на воге, —
Ладонъ съ чела ризро зной;..
Смело добъ опетъ снаго,
Опота разужъ добъ мой; —
Страби носло... разанъ платанъ....
И гле... ово поля златна....
Гди уноа влада обору....
Гди Г' злобода стаду торъ...!! —

Б. I. П. Б.

ЮВАНКА ПРВА.

КРАДЪНЦА ОДЪ НЕАПЕЛА.

(Продужени)

Донъ е Юванка у Нознегу судила у-
бицана нѣногъ муна, буде одъ брата му Луд-
нига, краля Угорскогъ, окривѣла, да га

и сама убила. Она е была модала овогъ влад-
даница за обраву себи и своимъ малолѣтномъ
принцу; но Луднига жестоко юй е одговорю
претежа приномъ осветомъ. Юванка се ста-
не обаврати за помошь и даде руку хабронъ
принцу Луданигу одъ Тарента, кои инанъ
ине быо доволно ака, да устави приближую-
щу се бурю.

Већъ се зачу топотъ Мацарски кова по
земљи Италиа. Страхонитый краљ наредю е
да се предъ войскомъ носи црнъ баранъ, на
комъ е изобразенъ быо малоститъ кованъ бра-
та нѣгова. Народи су съ трепетомъ снотрали
оноу освету напештунюу застану, а Юванка
са снью страва стешиваа, позово'обиту скуп-
штину праживства.

„Само се на мене“ говорила е она редо-
вица „краљъ гѣйна, на мене, кою драга за уби-
цу свога брата. Ви ћете ме бранити, а до-
бро знамъ; алъ кривъ невяжъ потреба да тече у
бесплодномъ бою. Покорте се дакле краљу,
и обезбужайте нѣгову протъ добровольномъ
послушношчу. Я вимъ остављамъ драгоцѣный
завлогъ, новъ чедо Хароберта. Дай Боже,
да нѣгово беззалево осмисляванъ будо ванъ
заступникъ, и ердитогъ краля ублажи! Може
страдалницю, нестъ дална Француска запря-
люе дотле, докъ не годъ торжествена пресуда
Бошѣтъ намѣстника на земљи неопрости одъ
гадногъ обтуженъ, на да овда съ чешу, и као
кравлица ступитъ на земљу, кою сада — са
свршенимъ ерцемъ, али съ чистомъ савѣшчу
останала.“

Очи су се ратоборнымъ слушателями,



№ 44.

У Суботу 28. Октобра

1844.

ЗУМБУЛ-МОМЧЕ, КАРАНФИЛ-ДЕВОЙЧЕ.

Тю Сазе у Дунай отече,
Юванъ тиню нѣой момче се прижете,
Зубул-момче рано поранило,
Мисли младо, да е зора рубина,
Мисли момче, алъ со туду дини
„Одкуда, Боже, дѣла у сумаша,
Дѣла данасъ изъде преоданце! —
„Што л' ни даньса, но иннада, суню
„Нѣкъ малене с' отудъ реѣа Само?
А то бма Каранфил-девойче;
Съ оне стране дѣпота се купъ;
Зеница юѣ — две данце сийно —
Ружанюу клаванъ образа
Зубул-момче истронъ одиочинанъ,
На кады зачу Каранфил-девойче
Превирено оное Зубул-момче,
Прекъ сийатъ, момчету се ругатъ.
Лото бѣше Зубул-момче младо,
Дѣвокче верадъ трихъ младе:
„Стани, време, да т' обѣшу платанъ!“
На се вану чунюмъ преко Сазе,
Хтѣде обѣштъ Каранфил-девойче:
Алъ су тежкы Ладниа икони...
На съ нѣсто се момокъ... идла... кренутъ..
Већъ чинъ стане младо Зубул-момче,
Паде у тузъ момчету на крало.
Ожъ е любо, гди, любо, любо.

Б. I. П. Б.

ВЕЧЕРНЬИ ЧАСИ.

I.

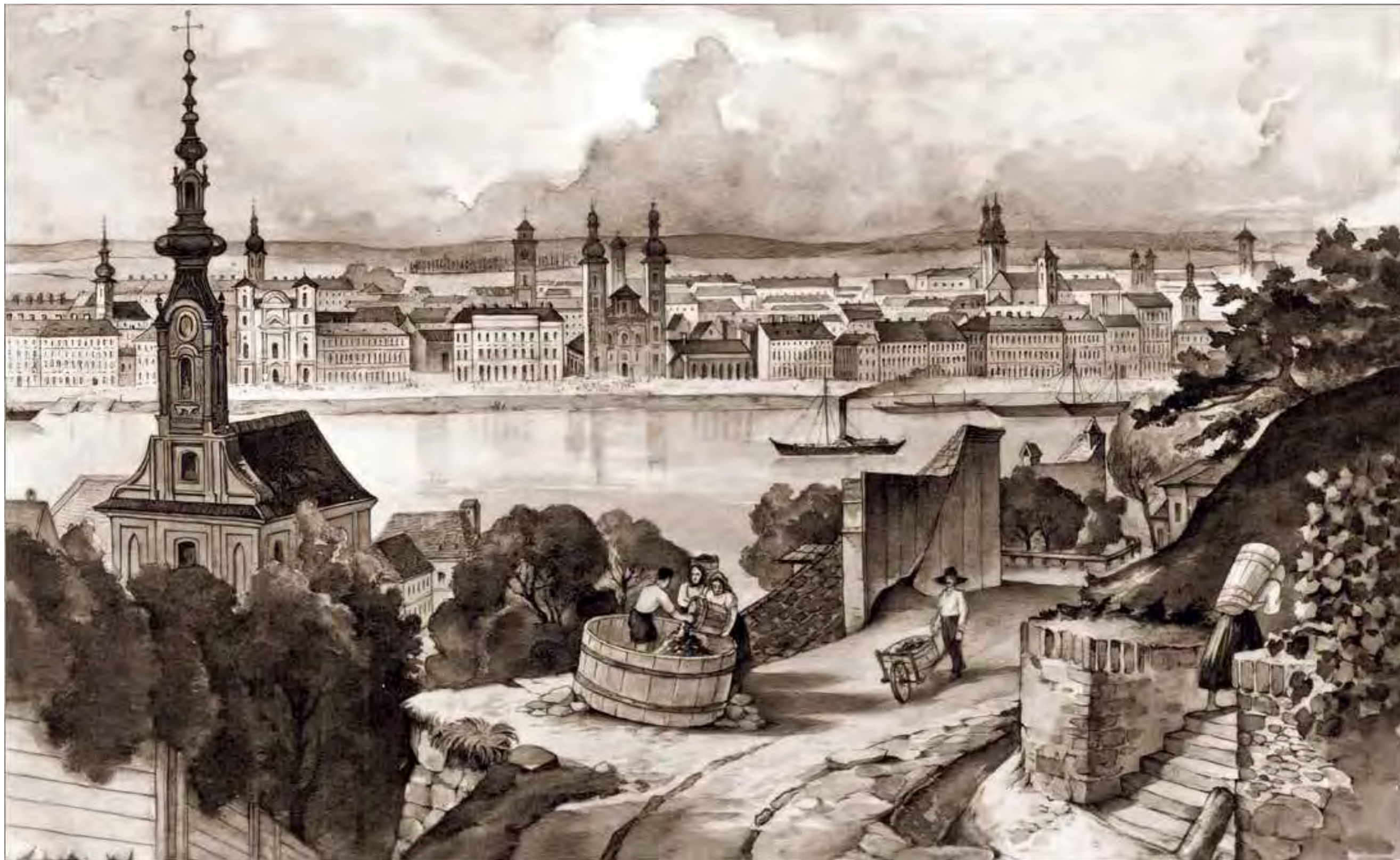
Премилъ и очекиванъ съ наивѣномъ, чѣ-
нѣомъ есу за мене вечерниа часи; као приста-
вникъ мороплавателя што усмише, тако они не-

не са своимъ ниромъ и, одъ своје жителски
брига ослобожена, съ благимъ духа расположи-
нѣмъ за тихій савъ приправљанъ, сасвимъ по-
желани сусретаю — и као дете дуго, предъто
тежело и чезнѣно за матере прѣмъ — съ не-
вичъ одушевљивѣмъ дочениванъ и нѣа, али да су
они едино утедѣнте, гди новъ брѣте, туге, радос-
ти, жель и надежде бѣтъ обѣща бавини се мо-
гу, и бѣтъ да су на опрезу, да ѣа ѣй кои трѣћѣ
као на злонъ дѣлу употребити, сасвимъ се ути-
шанъ, менше и ласкѣ постѣно, сносиме вош-
на него икадъ, унерене и распрѣбене, вѣштѣ
нѣгъ и при савомъ изпрѣштанъ. Бѣжикъ сло-
вонъ сѣе нѣа у нѣнѣа; у нѣнѣа живнѣтъ, съ нѣнѣа
радѣ живнѣтъ. Та у нѣнѣа на сѣе мое при-
телъ и другове нѣае, добротворе драге, жи-
санъ, предъ очи ѣй стављанъ, и као да душа
мом, у нѣкову се прѣливанъ, у особиту живнос-
ти постѣпѣностъ долази, на не храбримъ и
бодримъ чинъ, више силе подѣе, кадра правнъ,
наѣвѣла пожертвованъ и са живота опасности
за добро, нѣмо и любезно предузѣти, у тинъ
сву радостъ налазиѣти, нѣто а баръ у то разно-
ложѣнѣе могадъ постављѣна быти. И то се сѣе и
на часонѣа ветерѣ благодарити, ерѣ со у нѣнѣа
тай помнѣный родъ. — Кудъ да сѣбѣстѣмъ
хвалу ови блаженъ тренуѣти, гди л' да ѣймъ бла-
годарностъ оданъ? Нѣа' у нѣдра створителя при-
роде, кои се и за мене кравла постарѣа, такимъ
даромъ обрадовати не? Теби, о Творче благѣй,
принаданъ разнѣжѣтъ у детиньской срца наго-
сти и разнѣжѣтъ збогъ гдикѣа противъ твоѣ
мѣне Тобомъ усаѣненъ заповѣсти поступанъ, и у
дубокѣмъ осѣнанъ мое човѣчности Тебе преузо-
восмѣтъ у душа као наивнѣмъ добротвора, на-
бѣрижливѣгъ и наивугоднѣгъ отца; ерѣ су Ти
сѣа дѣла блага. Прими мою признателностъ као
жертву повожѣлу; но прими нѣжно и целостъ
мое благодарности справѣ оны, кои су на одъ



Печат Пештанског универзитета

Будимска Рац варош и Пешта,
половина 19. века





Разгледница с натписом: Поздрав из Новог Сада,
друга половина 19. века, Народна библиотека Србије

Даничићев „Допис из Новог Сада”, Подунавка 1845, Народна библиотека Србије

„После боравка у Пешти, Даничић је део августа и цео септембар 1845. г. провео у Новом Саду, припремајући се за Беч и објављујући низ радова, међу којима се издвајају „Допис из Новог Сада” (Подунавка, 1845) и „Обзир на прошлост” (Подунавка, 1845).”

Из студије Александра Милановића у Ђуро Даничић: *живој, дело, време*





Портрет Ђуре Даничића,
око 1850, Рукописно одељење
Матице српске

„Језик човечји је огледало духа човечије-
га, или ти онога у човјеку што чини човјека
да је човјек, али не правопис; правопис је
само огледало језика. Језик је Бог дао чо-
вјеку да њиме казује што мисли и осјећа,
а писмо су људи измислили, за невољу, да
њиме биљеже што језиком казују.”

Ђ. Даничић, *Рат за српски језик и правопис*, 1847



ДАНИЧИЋ И БЕЧ

Велики, прави Даничићев улазак у свет филологије догодио се у Бечу, у који је дошао 1845. на студије права. Одлазак на студије у Беч омогућиле су му мајчина помоћ и благодатност добротвора, начелника у Министарству финансија Јована Гавриловића, вуковца, који је већ материјално помагао Вуку око штампања *Српског рјечника*. Показало се да је то био најважнији преокрет који се догодио на Даничићевом стваралачком путу.

Сусрет са Вуком, чију је реформу језика и правописа свесрдно подржавао и на чију страну се већ јавно стављао, отворио му је пут међу чувене слависте, међу младе српске писце и интелектуалце и значајне личности које су се око њега у Бечу окупљале. У тим круговима одмах су препознати Даничићев таленат за језик, јасна идеја коју је следио и непопустљивост у борби за српски језик и правопис, у коју се већ упустио.



Под утицајем Франца Миклошича и Вука Караџића напустио је студије права и у потпуности се посветио филологији.

Одмах је схватио да се Вукове идеје могу одбранити само јаким доказима, које су пружали богати српски народни језик, ћирилично писмо и правописна реформа. Тако је настала расправа *Рай̑ за ср̑пски језик и љравойис*, објављена 1847. у Будиму, којом је прекинута полемика између Вука и Јована Хаџића. Уз ову расправу, победу у овом „рату” извојевале су и три књиге објављене у истој години на народном језику – *Песме* Бранка Радичевића, Његошев *Горски вијенац* и Вуков превод *Нової завјей̑а*.

У Бечу стиче широки круг пријатеља, пре свега Срба који се окупљају око Вука и у његовом дому, међу којима су његов побратим Бранко Радичевић, Петар II Петровић Његош, Јован Бошковић, Љубомир Ненадовић, Богобој Атанацковић и други. Део тога друштва је и веома образована Вукова ћерка Мина, сликарка, о чему сведоче песме и портрети који су ту настајали, неки забележени и сачувани у њеном *Сйоменару*. Сусреће се и са другим познатим личностима: сликаром Стевом Тодоровићем, који је насликао портрете и Даничића и Радичевића, Анастасом Јовановићем, Данилом Медаковићем, кнезом Михаилом Обреновићем, Ђорђем Натошевићем, Јованом Суботићем и другима.



Године 1850. објављује *Малу ср̑пску љрамаѝику* и *Приѝо-вијей̑ке из Сѝароїа и Новоїа завјей̑а*.

После седам година напушта Беч, али се поново враћа две године касније, овога пута уз подршку и помоћ кнеза Михаила Обреновића и кнегиње Јулије, којој је три године давао часове српског језика. Кнегиња Јулија је помагала и касније Даничића у објављивању књига.

Године 1856. коначно напушта Беч.



Фотографија Беча, градска капија, Анастас Јовановић, 1854-1858, Музеј града Београда



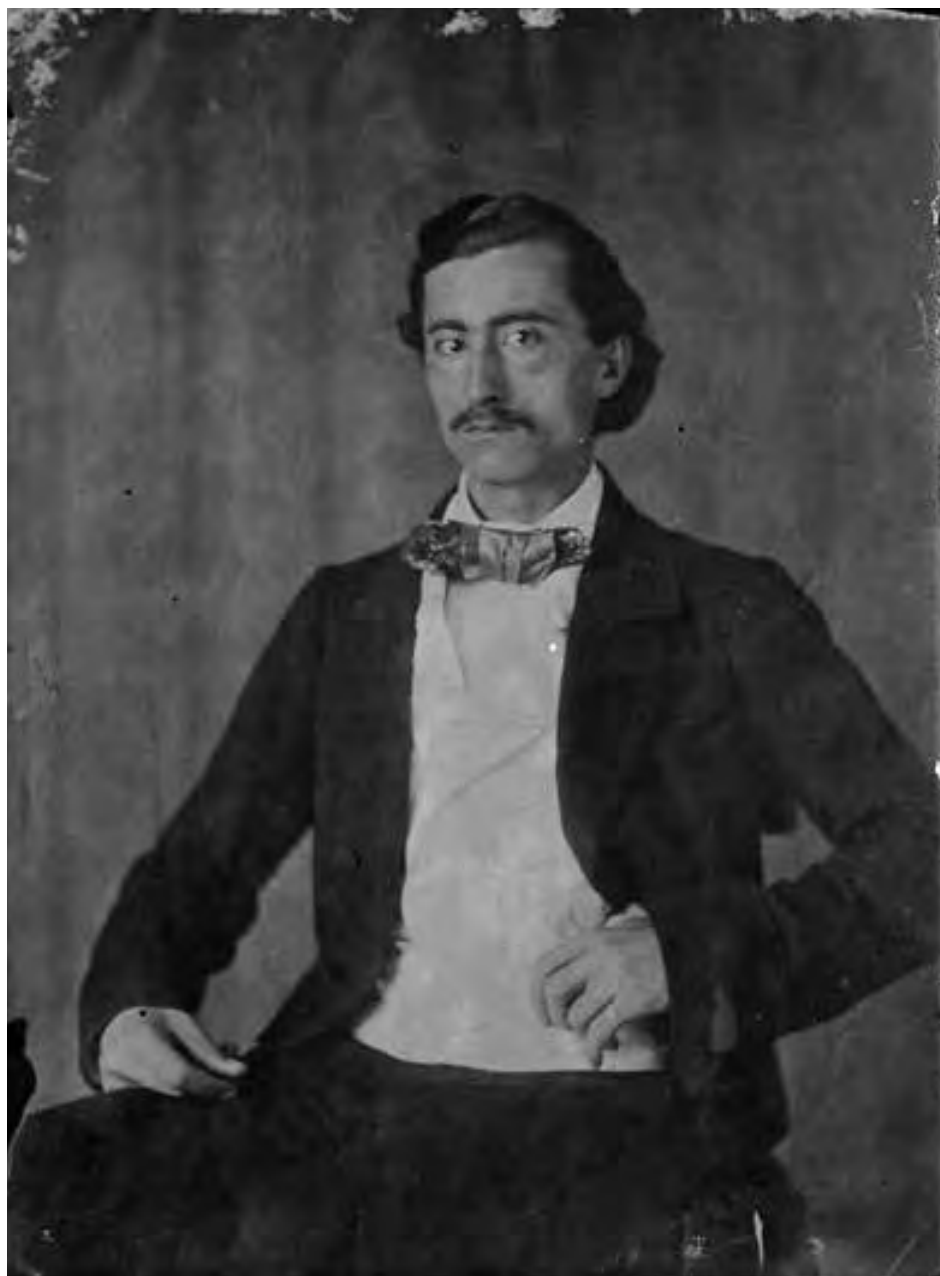
Фотографија Беча, Фердинандова капија, Анастас Јовановић, 1854, Музеј града Београда



Вук Ст. Караџић
(1787—1864)

„Вук није сам. Већ годинама у словенској кафани Грлића на Баумаркту свако поподне од пет до шест скупљају се његови пријатељи. Четрдесетих година састају се и нови, који потичу делом из српских ситнограђанских слојева у Јужној Угарској, делом из патријархалне Србије. Старина Вук им је близак, они га осећају као свог учитеља, радо посећују Грлићеву словенску кафану и често залазе у Вуков дом. Међу младима један од многих је и Ђорђе Поповић, који је те јесени 1845, дошао Вуку у походе. На две године пре њега Бранко Радичевић, студент права на универзитету у Бечу, почео је да залази у Вуков дом.”

Из књиге Ђура Даничић Миодрага Поповића

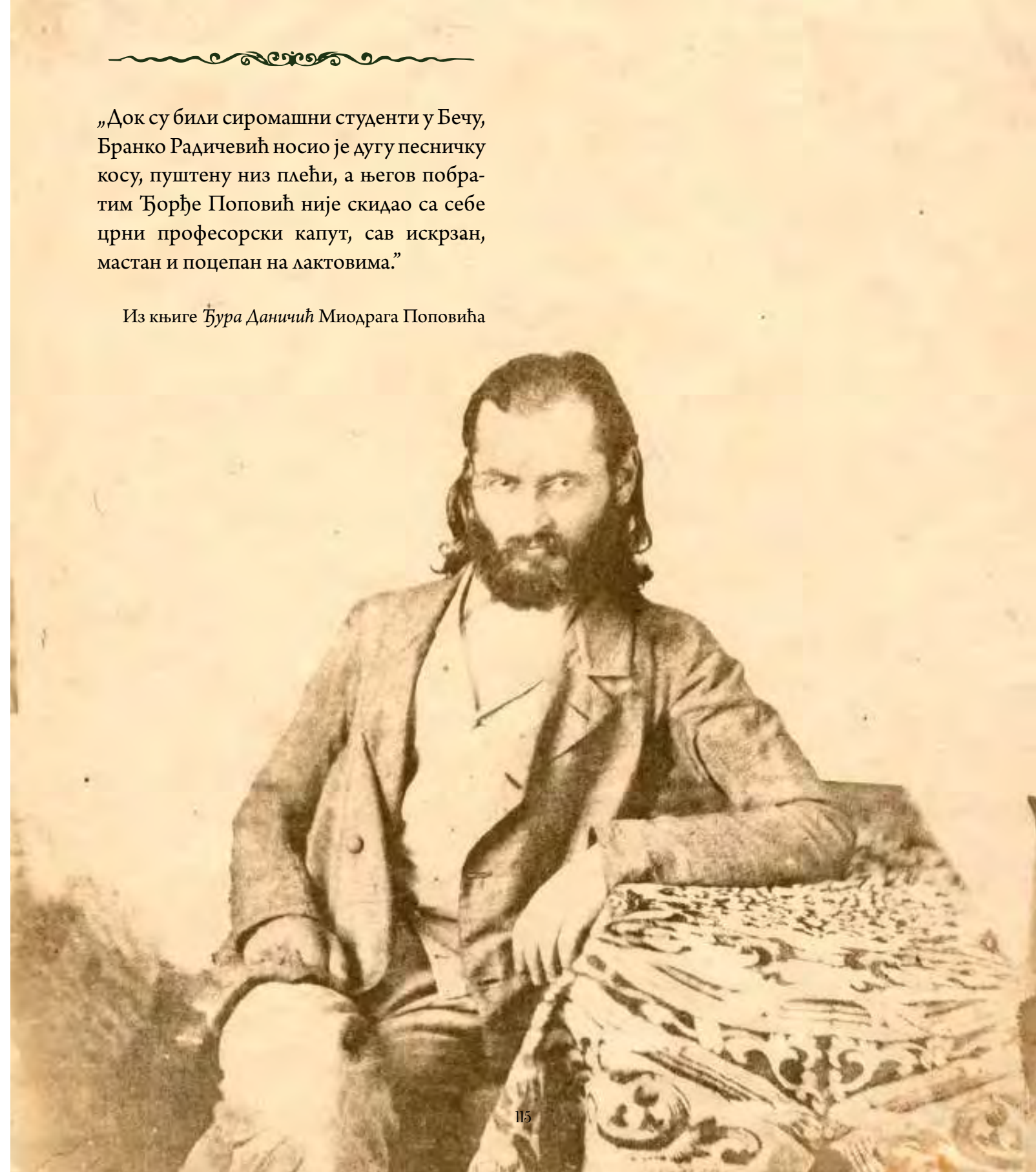


Портрет Бранка Радичевића, Анастас Јовановић, средина 19. века, Музеј града Београда

Портрет Ђуре Даничића, Анастас Јовановић, 1850-1855, Музеј града Београда

„Док су били сиромашни студенти у Бечу, Бранко Радичевић носио је дугу песничку косу, пуштену низ плећи, а његов побратим Ђорђе Поповић није скидао са себе црни професорски капут, сав искрзан, мастан и поцепан на лактовима.”

Из књиге Ђура Даничић Миодрага Поповића



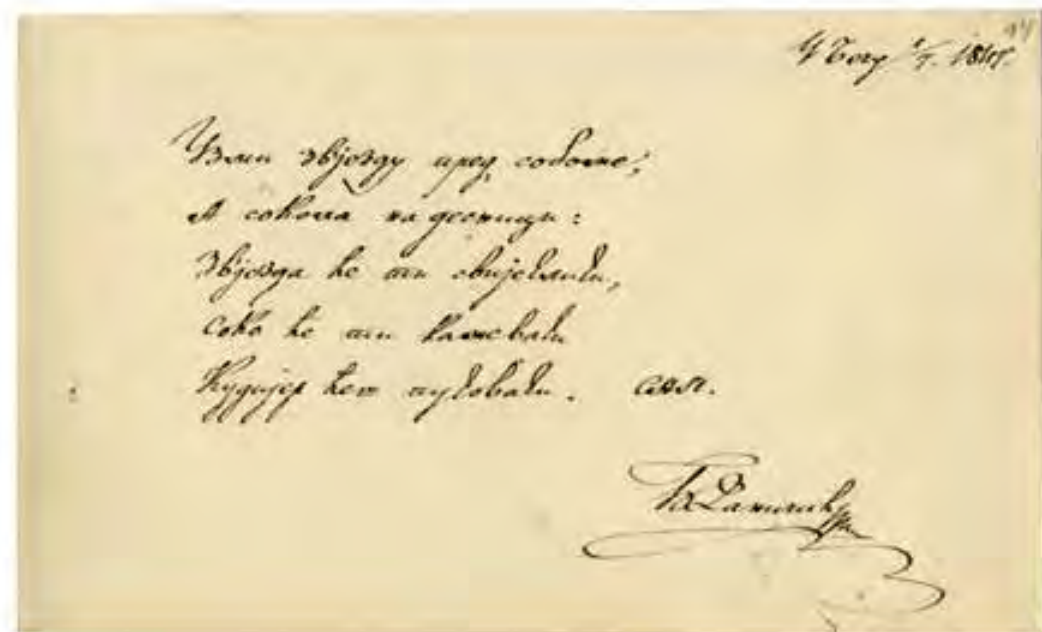


Споменар Мине Карацић, Архив Српске академије наука и уметности

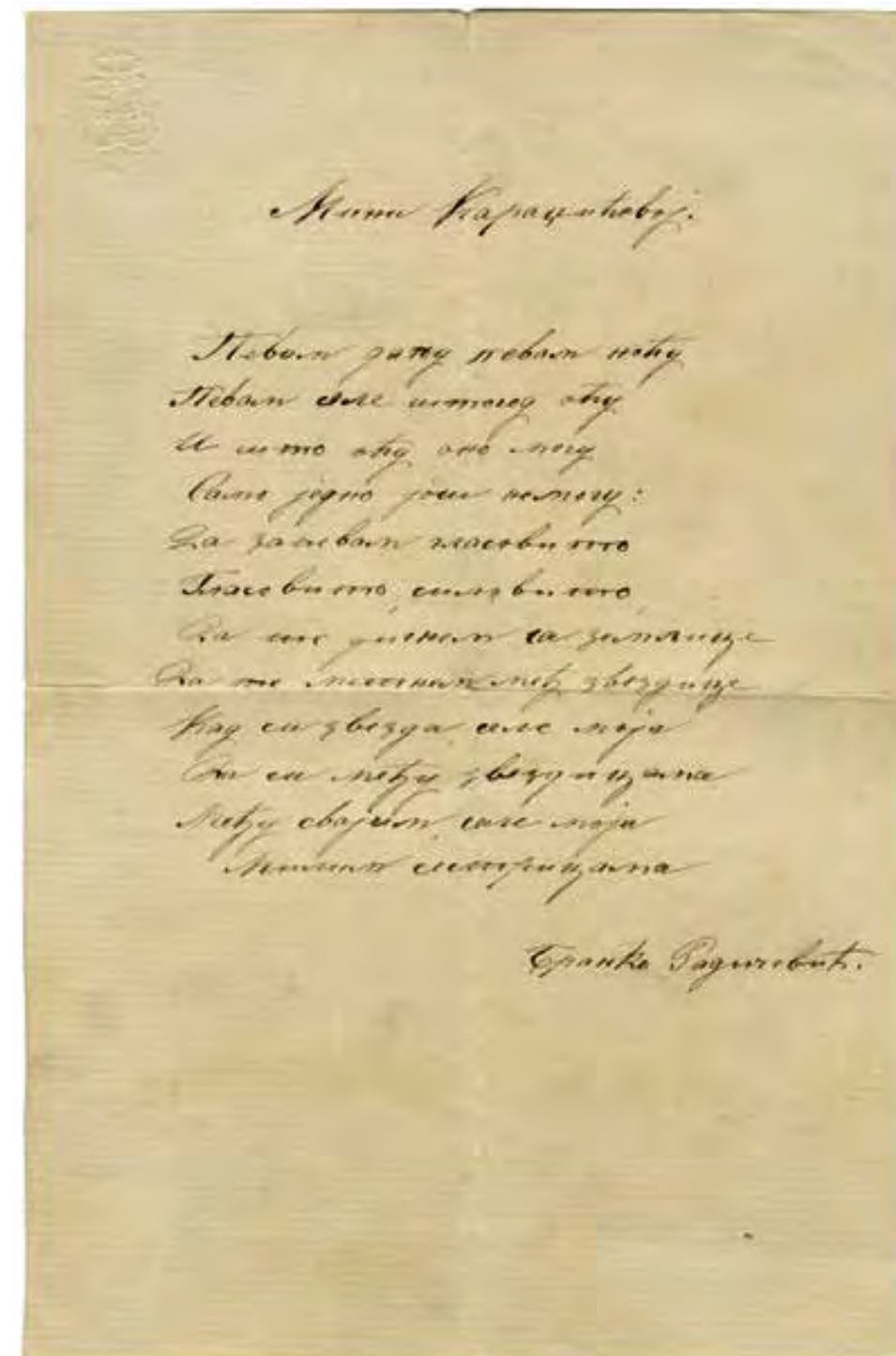


МИНА ВУКОМАНОВИЋКА — ВУКОВА.

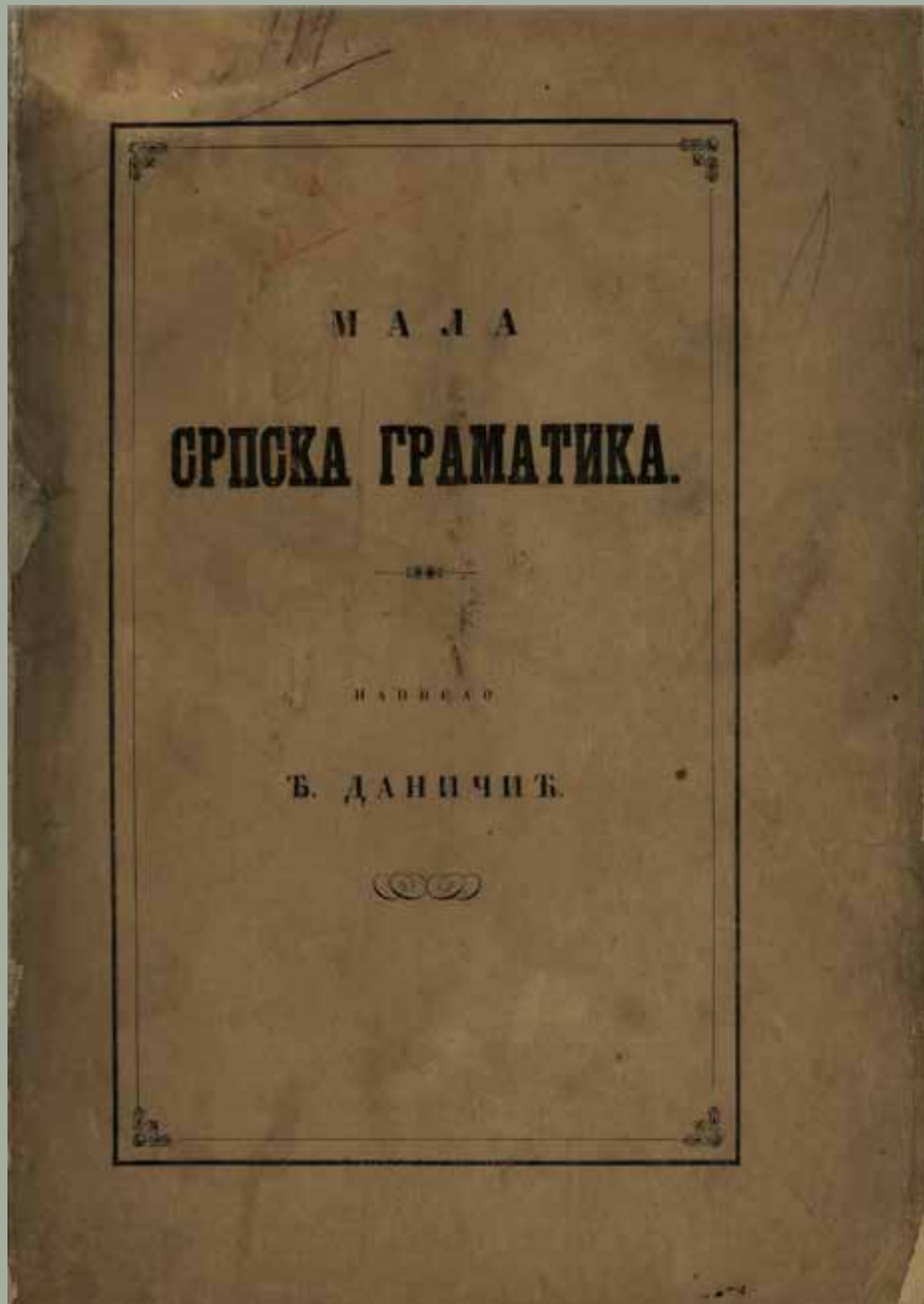
Портрет Мине Карацић, 1903, Музеј града Београда



Даничићев испис у споменару Мине Караџић



Радичевићев испис у споменару Мине Караџић

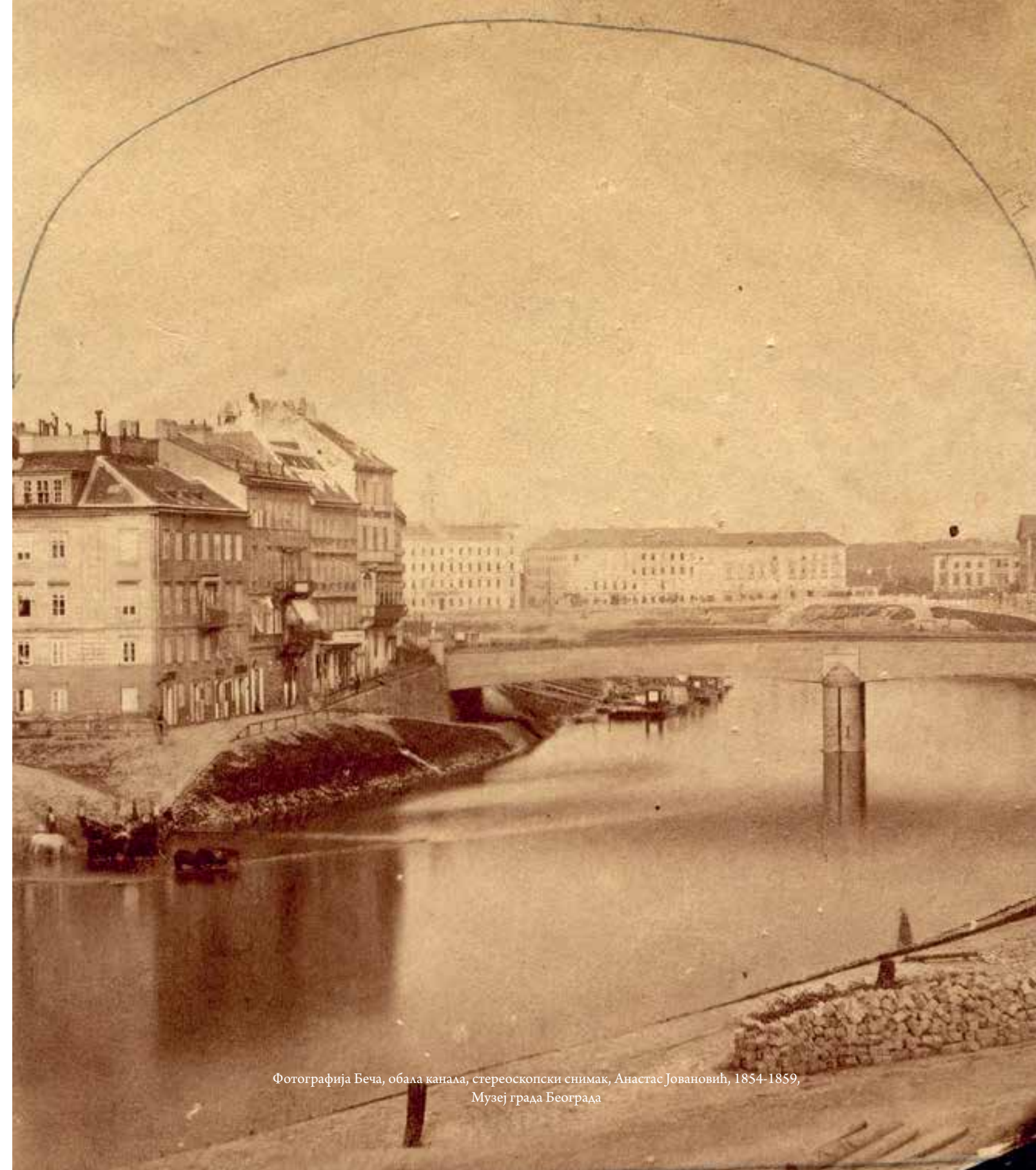


Мала српска граматика, Ђ. Даничић, Беч, 1850.

Ово Даничићево дело данас се сматра првом научно писаном и првом нормативном граматиком српског језика.

„С пролећа те године [1850] Мина и Вук отишли су из Беча. Само је он Даничић и даље даноноћно бдео над штампањем речника и марљиво кориговао и дотеривао превод старо-заветних приповедака. Даничићеви тадашњи дани пуни су тешких тренутака. Помоћ коју му је давао Вук није била довољна за живот. *Немиран сам, уморан и изнурен радом и немаштином*, пише он Вуку маја исте године, *ништа ми се не мили, не могу да радим, јошово сам се разболео*. Разочаран је што није добио обећани новац за превод приповедака. Нарочито му је тешко пало кад га је мајка, која је дошла чак у Беч у посету сину, затекла у оскудици. *Знаш ли како сам је дочекао ... Мени срце хоће да љукне*. Немаштина га је приморала да у истом писму затражи од Вука да му повећа помоћ: *... Ја и не љражим ово као најамник од јосиодара, нејо као јошребити од љриашеља*. Прихватајући његове услове, стари Вук, окорео од свакојаким невоља у животу, храбрио је посусталог младића да истраје до краја: *„Кад се нијесмо родили у бојаштви, а нијесмо марили бојаштви да сћечемо, ваља да љримо и јосао свој да чувамо*. И Даничић је трпео.”

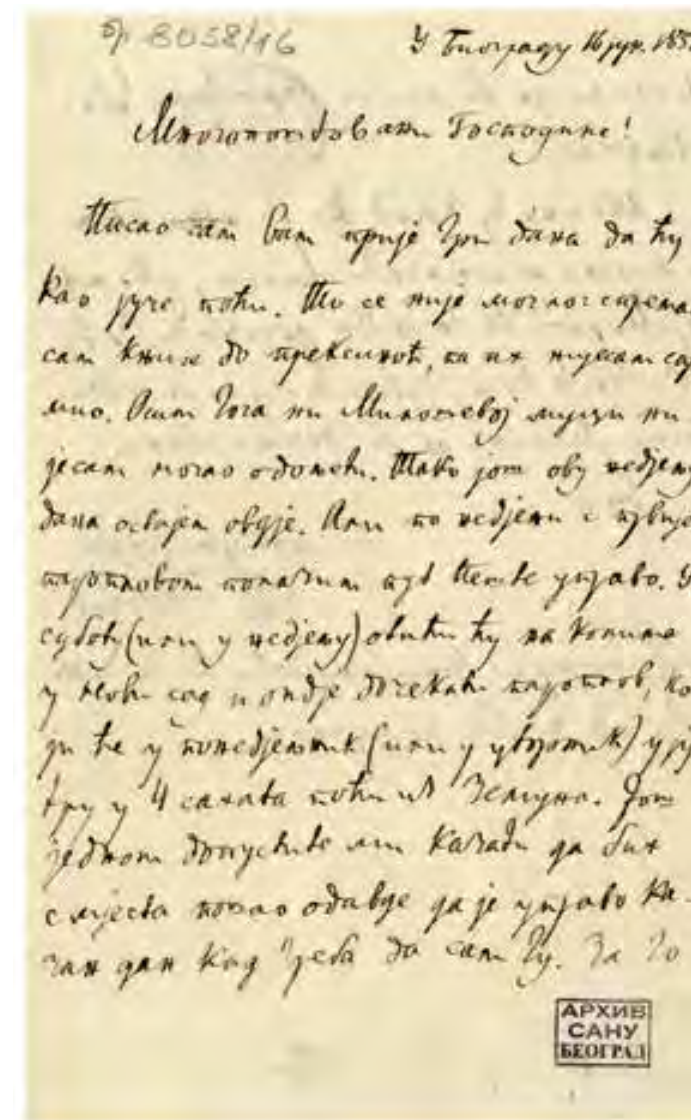
Из књиге Ђура Даничић Миодрага Поповића



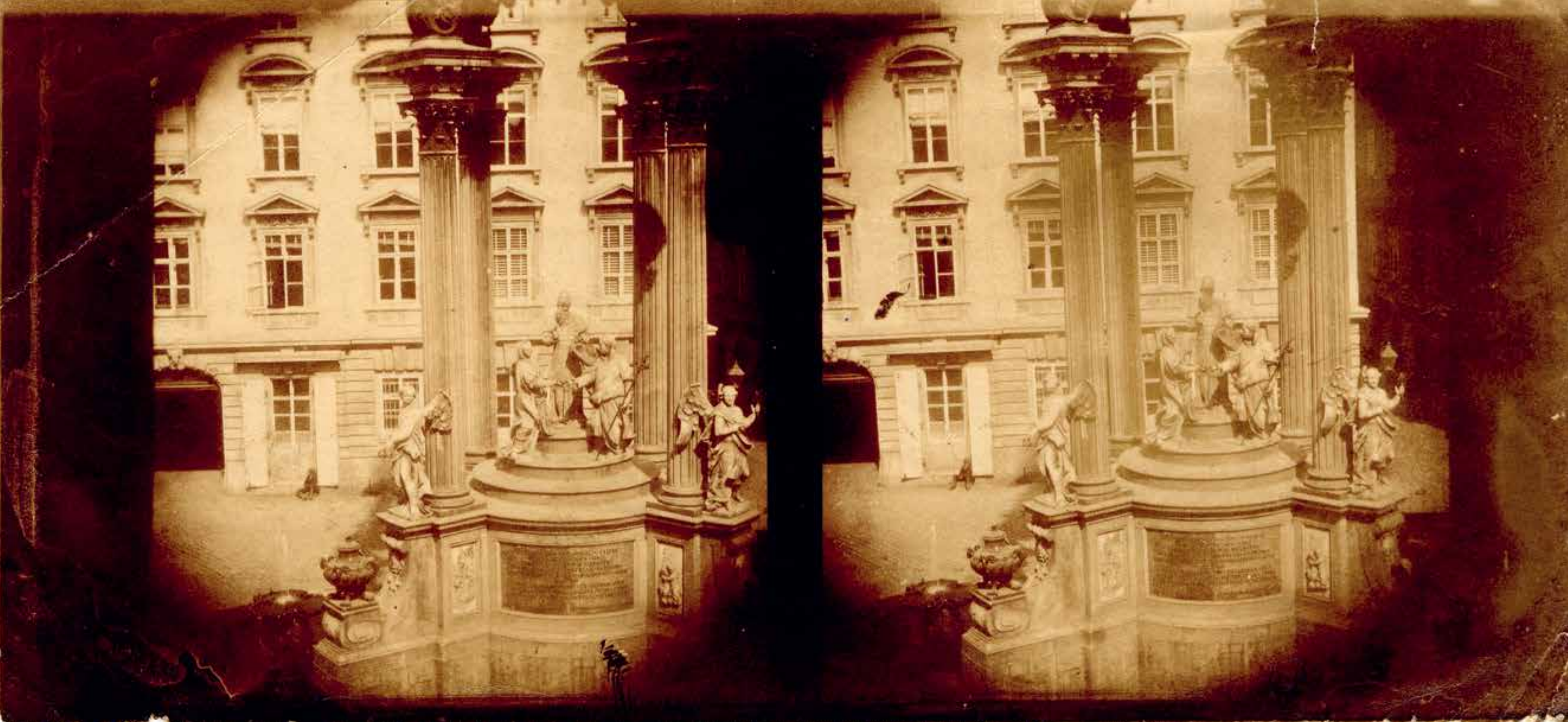
Фотографија Беча, обала канала, стереоскопски снимак, Анастас Јовановић, 1854-1859,
Музеј града Београда



Преписка Вука и Даничића открива сву динамичност њиховог сарадничког и пријатељског односа. Даничић је из Беча отишао у Београд надајући се да ће наћи неки посао којим би стекао извесну материјалну сигурност, али му то није пошло за руком. Захваљујући Вуковом посредовању Даничић постаје лични учитељ српског језика Јулије Хуњади, заручнице кнеза Михаила Обреновића, будуће српске кнегиње. Зато се у јулу 1853. сели изнова у Беч. На том га путу прати и мајка.



Писмо Вуку Стефановићу Караџићу са Даничићевим монограмом у црвеном воску, Београд, 16. јун 1853, Архив Српске академије наука и уметности



Фотографија Беча, Трг медне пијаце, стереоскопски снимак, Анастас Јовановић, 1854,
Музеј града Београда



Кнез Михаило Обреновић, око 1850, Музеј града Београда



Кнез Михаило и Јулија Хунјади у друштву, 1864, Музеј града Београда



„Народном песмом Вук је показао да постојимо. Даничић је старом српском књижевношћу откривао да смо постојали.”

Из књиге *Ђура Даничић* Миодрага Поповића



ДАНИЧИЋ У БЕОГРАДУ

У Даничићевој научној биографији и у његовом личном животу Београд је имао изузетно место. Културно средиште са тада највишим школама и научним институцијама код нас, Лицејем, касније Великом школом, Друштвом српске словесности, потом Српским ученим друштвом, Народном библиотеком, са богатим књижевним и научним животом, са значајним бројем у европским центрима школованих људи, несумњиво је привлачио Даничића. У тој средини је могао да развија своје идеје о народном књижевном језику, писму и филолошким нормама, које је већ са изузетним успехом и бранио у годинама проведеним у Бечу. О том успеху сведочиле су његове до тада објављене књиге и углед најспремнијег, најупорнијег и најмеродавнијег филолога у борби за статус српског народног књижевног језика, за правопис – за Вукову реформу у целини.



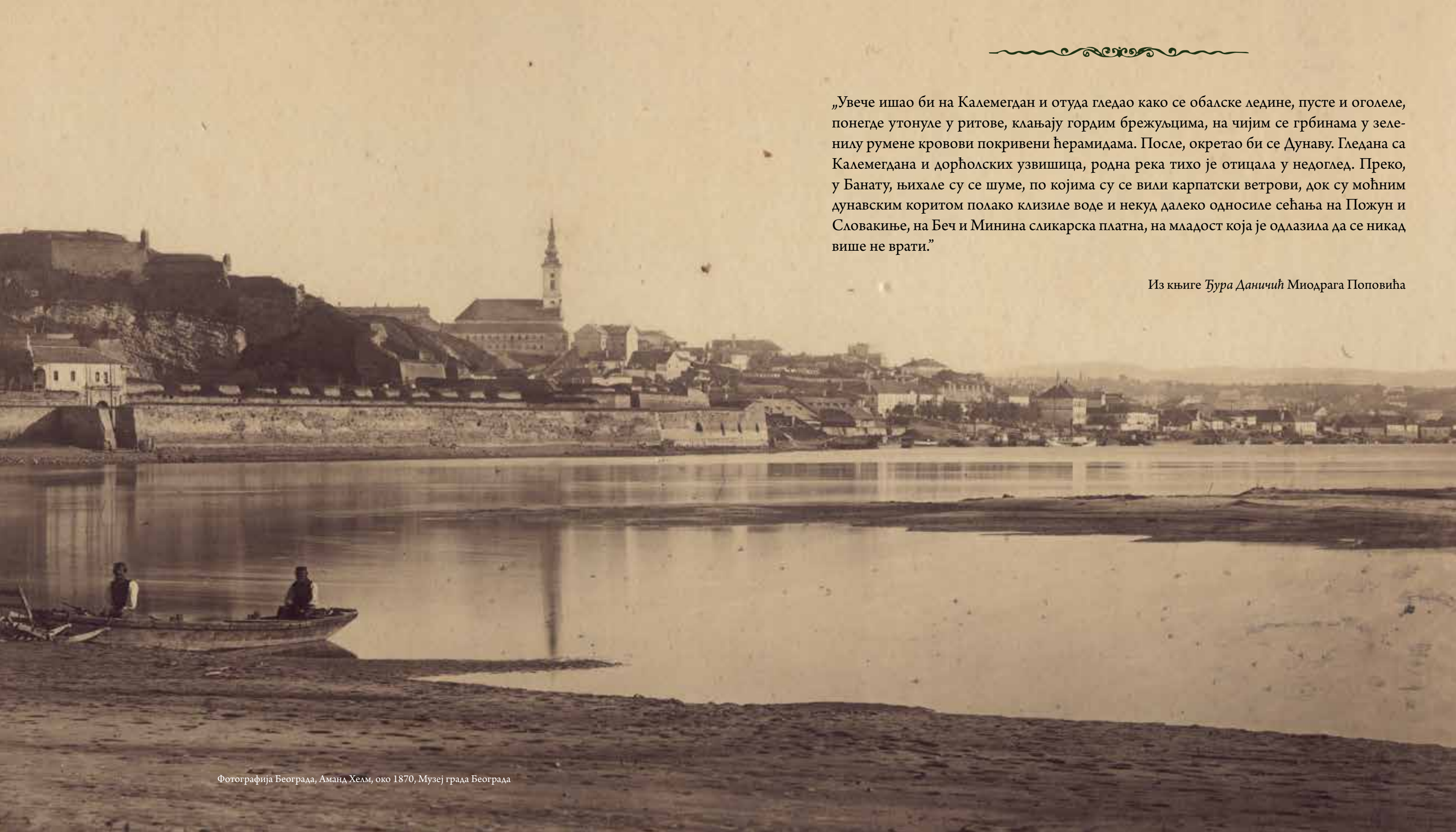
У Београд је дошао после краћег боравка у Новом Саду, 1852, са жељом да нађе посао и да се у њега досели. Није успео да добије одговарајуће запослење – углавном се бавио писањем прилога за *Српске новине*, и одлучио је да се врати у Беч.

Следећи Даничићев боравак у Београду, у који је дошао опет са жељом да се настани у њему, трајао је читаву деценију, од 1856. до 1866. године. Добио је српско држављанство. Као зрео научник и тада већ чувени филолог лако је добијао признања која су му припадала. Био је управник Народне библиотеке, изабран је за члана, а потом и секретара Друштва српске словесности. Започео је и наставничку каријеру као професор Београдског лицеја, потом Велике школе. Истрајавао је у борби да се укине забрана штампања књига Вуковим правописом, што се и догодило 1860. године. Тада започиње рад на драгоценом и јединственом *Рјечнику из књижевних сѝарина српских* и објављује га захваљујући помоћи кнегиње Јулије Обреновић. Размирице са Друштвом српске словесности, из кога је иступио, и друге непријатности учиниле су да се лако одазове на позив Југославенске академије знаности и умјетности да постане њен редовни члан и секретар. Из Београда одлази 1866. године.



Седам година касније, 1873. године, делом из породичних разлога, али и из сопствене жеље, вратио се у Београд. Овome је претходио позив Српске владе да заузме место професора Велике школе. И пре повратка већ је био изабран 1869. за редовног члана Српског ученог друштва, а касније, 1878, и за председника. За време овог боравка путовао је по Србији, као и у следећим годинама, када је поново отишао у Загреб због рада на *Rječnici*.

Преминуо је у Загребу 4. новембра 1882, а сахрањен у Београду 13. новембра 1882.



„Увече ишао би на Калемегдан и отуда гледао како се обалске ледине, пусте и оголеле, понегде утонуле у ритове, клањају гордим брежуљцима, на чијим се грбинама у зеленилу румене кровови покривени ћерамидама. После, окретао би се Дунаву. Гледана са Калемегдана и дорћолских узвишица, родна река тихо је отицала у недоглед. Преко, у Банату, њихале су се шуме, по којима су се вили карпатски ветрови, док су моћним дунавским коритом полако клизиле воде и некуд далеко односиле сећања на Пожун и Словакиње, на Беч и Минина сликарска платна, на младост која је одлазила да се никад више не врати.”

Из књиге *Ђура Даничић* Миодрага Поповића



Фотографија Београда, турска посада у Горњем граду Београдске тврђаве – џамија султана Махмуда,
Анастас Јовановић, 1865, Музеј града Београда



Фотографија Београда, панорамски поглед према Калемегдану, Анастас Јовновић, око 1865,
Музеј града Београда



Симића кућа у Београду, 1930, Музеј града Београда

Некадашња Симића кућа у Београду једна је од адреса на којој Даничић живи.



Лицеј у Београду, половина 19. века, Музеј града Београда

Лицеј, на којем Даничић постаје професор, од 1841. године, када је престоница премештена из Крагујевца у Београд, био је смештен у Конаку кнегиње Љубице.



„Ђаке су привлачиле не само професорове идеје но и његова бескрајна преданост позиву. ’На часове је долазио тако тачно да су се слободно по њему могли сахати догонити’. Одео му је било увек уљудно, држање достојанствено, али не охол; глас топао, близак. Израз на коштаном, сувоњавом лицу некако стојички. О врату обично је носио црну мараму, а на грудима увек чисту белу кошуљу. По томе има ли скупоцена Јулијина пуца ђаци су знали да ли је тога дана нека свечаност. За лицејце сва три отсека (правног, филозофског и богословског) био је прави празник када би се на вратима светлих соба кнегињина конака појавио познати црни фрак, утегнут у струку, и поново одјекнуо драги глас професора. Његове продорне, вечито сјајне зене иза стакла на наочарима хитро су хватале њихове погледе.”

Из књиге *Ђура Даничић* Миодрага Поповића





Мотиви са Велике пијаце у Београду, Анастас Јовановић, око 1863, Музеј града Београда



Капетан Мишино здање, Анастас Јовановић, око 1863, Музеј града Београда

Лицеј је премештен у Капетан Мишино здање одмах по изградњи 1863. и прерастао у Велику школу. Зграда је подигнута на данашњем Студентском тргу у непосредној близини Велике пијаце.



Катедра за српски језик са јужнословенским језицима, Филолошки факултет Универзитета у Београду,
Капетан Мишино здање, фото: Владимир Поповић



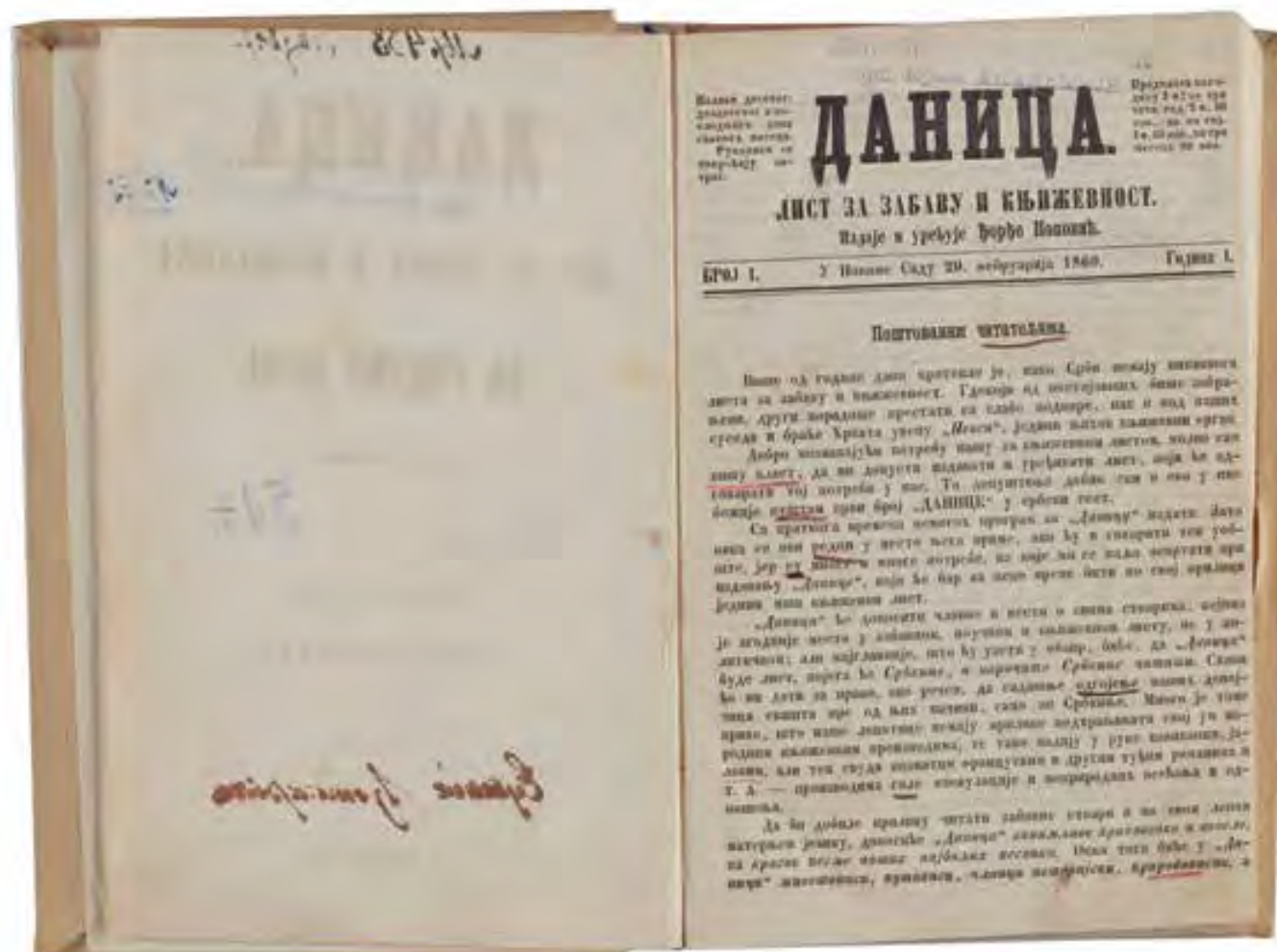
Новооснована Велика школа уселила се с јесени у нову пространу зграду коју је капетан Миша Анастасијевић поклонио „свом отечеству” – здање у којем се данас налази Ректорат Универзитета у Београду и делови Филозофског и Филолошког факултета. У наставном плану (најпре трогодишњег) „филозофијског” факултета Велике школе нашле су се широко постављена општа филологија, „општа историја литературе, с нарочитим погледом на литературу Славена и Срба”. Изворни ентеријер и успомена на Даничића одржали су се до данас.

„О утицају који је Даничић вршио на своје ђаке, уопште на омладину у Београду, како је радио као професор и какав је био према својим ученицима, могли бисмо и сами закључивати, и да нам није Ст. Новаковић, његов најбољи ученик, оставио тако јасна и лепа сведочанства у својим Белешкама. Даничић не само да је био одличан професор који је свој, по себи не много занимљив, предмет знао омити и онима који нису имали особитих склоности за ту струку, него је имао и ту вештину да међу својим ученицима позна и негује оне који би имали каква било дара за књижевности и науку.”

Из књиге *Карактер и рад Ђуре Даничића*: прилози од Р. Врховца



Велика школа, Владислав Тителбах, 1885, Галерија Матице Српске



Лист Даница: лист за забаву и књижевност, Нови Сад, 1860.

Издави десетог,
дванадесетог и по-
следњег дана
сваког месеца.
Рукописи се
неприћају по-
траг.

ДАНИЦА.

Предплата на го-
дину 3 ф., на три
чета. год. 2 ф. 40
нов., на по год.
1 ф. 60 нов., на три
месеца 90 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Издаје и уређује Ђорђе Поповић.

БРОЈ 4.

У Новоме Саду 20. марта 1860.

Година 1.

Љубавни двори.

На усти сам ти вид'о
Љубавне дворове,
Од пољубаца темељ,
Од сласти стубове.

Ја мислим, невиде се
Ти зрачи придвори.
Ал' тета их је вид'ла,
И тета рзори.

А ја се молим Богу,
Да грешне пресуди:
Кад на усти не могу,
А ја ћу у груди.

Дубоко, предубоко,
Под светле зидове,
Сазидаћу од туге
Све тавне сводове.

У темељ ћу да зидам
Сву веру љубави,
А над њом жеље пуге —
Све вити стубови.

А прозоре да скујем
Из оног погледа,
Кад твоје око живо
Најживље погледа.

Бојадисаћу дворе
Шареним саницима,
А покрићу их горе
Све тајним клетвама. —

За двором ми је башта,
Да тице угости,
Зелена, красна башта —
Зелене прошлости.

Славуји, штоно туже
У врту зеленом,
Румене, сетне руже
Међ горким целеном.

Славуји то су сенке
Од речи убави,
Што некад беу живе
У нашој љубави.

А пожар још мирише
У дробним ружама
Од попаљени двора
На твојим уснама.

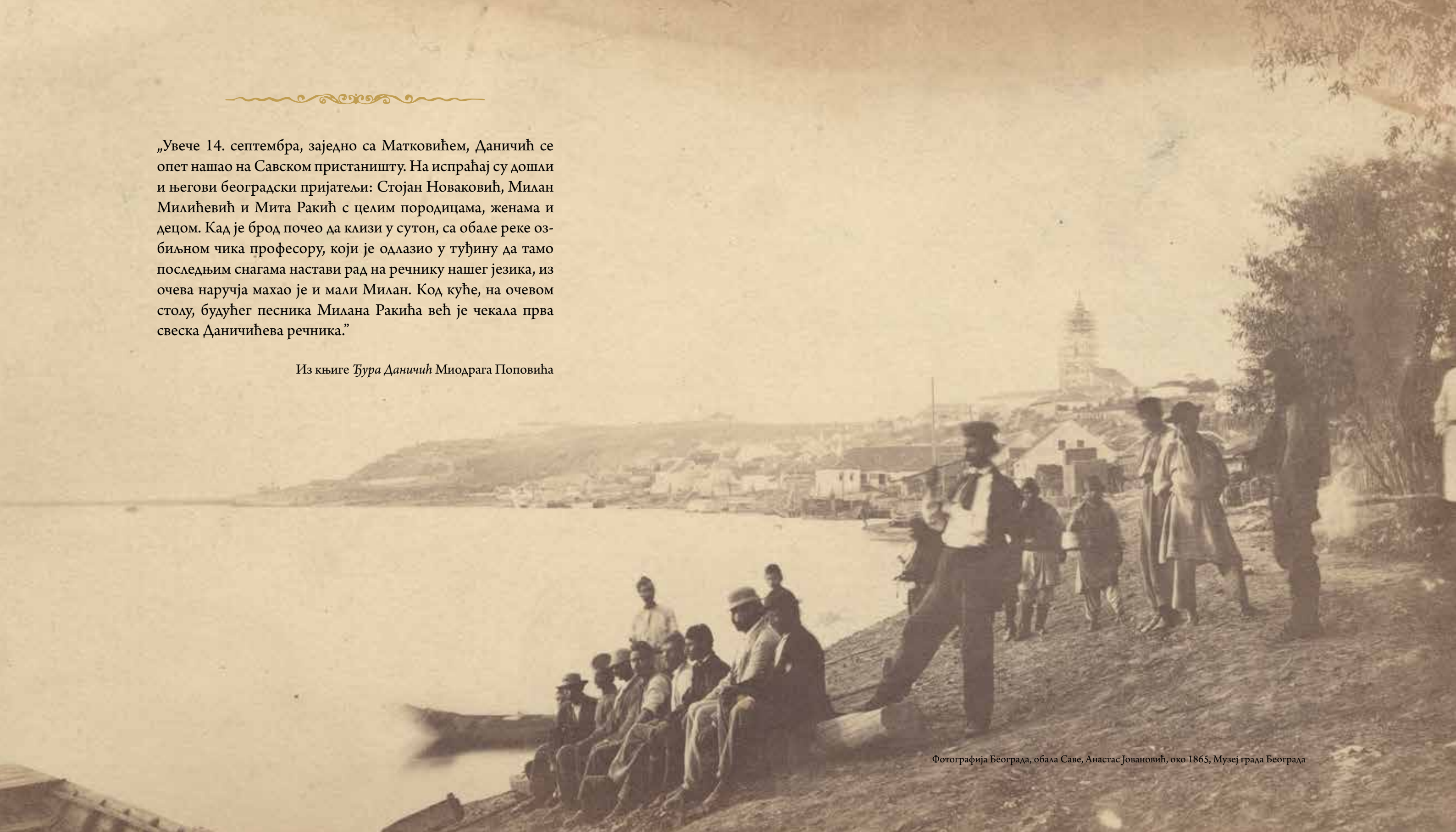
Ти двори моје душе,
Ти вити стубови,
Славуји, бајне руже,
У бајни вртови!

Ал' никог, никог нема
У сјајни дворови,
Славујчад ми је нема
У бајни вртови.

Пооди ме једанпут
У моји дворови,
Да виде своје сунце
Љубавни светови.

„Увече 14. септембра, заједно са Матковићем, Даничић се опет нашао на Савском пристаништу. На испраћај су дошли и његови београдски пријатељи: Стојан Новаковић, Милан Милићевић и Мита Ракић с целим породицама, женама и децом. Кад је брод почео да клизи у сутон, са обале реке озбиљном чика професору, који је одлазио у туђину да тамо последњим снагама настави рад на речнику нашег језика, из очеве наручја махао је и мали Милан. Код куће, на очевом столу, будућег песника Милана Ракића већ је чекала прва свеска Даничићева речника.”

Из књиге *Ђура Даничић* Миодрага Поповића



Фотографија Београда, обала Саве, Анастас Јовановић, око 1865, Музеј града Београда



„И не само Ђ. Даничић, него сав онај круг у ком се он тада кретао, беше с неком младићском топлотом задахнут истим мислима једнаке љубави према књижевности и науци и Срба и Хрвата. У том се кругу израдило и почело практиковати неко више гледиште на јединство источних и западних делова нашега народа; радња та и такво осећање и мишљење тога круга обележили су једно време одношаја међу Српством и Хрватством које је значајно по искренности и идиличности својој, које ће се памтити, и – ако буде суђено – послужити као добра опомена и углед будућности.”

Стојан Новаковић у *Белешкама о Ђ. Даничићу*



ДАНИЧИЋ У ЗАГРЕБУ

Југославенска академија знаности и умјетности и Загреб друге половине XIX века били су од великог значаја за Даничићев филолошки рад у том периоду. У Загребу је боравио у два наврата, од 1867. до 1873. и од 1873. до смрти 1882 – укупно тринаест година.

Као значајног филолога и признатог научника, са лексикографским искуством и широким славистичким знањима, али и као погодну личност за разматрање односа између српског и хрватског језика, Даничића су позвали Јосип Јурај Штросмајер и Фрањо Рачки да дође у Загреб. У тек основаној Југославној академији знаности и умјетности примљен је за члана 1. јануара 1867, а потом изабран и за њеног секретара. У том периоду почеле су и припреме за израду будућег *Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, који је ЈАЗУ намеравала да изради. Учествовао је у важним научним пословима Академије, у издавању књига едиције *Сѣтари ѿисци хрвайски* (објављивао је дела дубровачких писаца), уређивао новопокренути часопис Рад ЈАЗУ. Објављивао је радове из историјске фонетике, морфологије, акцентологије и др., писао о



односима између српског и хрватског језика, објашњавао прихватање званичног назива „хрватски или српски језик”. У оквиру својих студија језика путовао је из Загреба у Далмацију и у Дубровник. Објавио је 1871. зборник *Пословице* на основу дубровачке збирке и неколико других извора.

За време другог боравка у Загребу у потпуности је био посвећен раду на *Rječniku*. Године 1878. објављује *Ogled Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, у коме показује своју методолошку и књижевнојезичку концепцију. Радио је на њему до претпоследњег дана живота. Према речима Фрање Рачког, „још је прекјучер (у односу на дан смрти) уредио три ријечи за штампање”. До Даничићеве смрти објављене су четири свеске *Rječnika*.

P6 $\frac{32}{5186}$

OGLED

RJEČNIK

HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA

NA SVIJET IZDAJE

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA

ZNANOSTI I UMJETNOSTI

OBRAĐUJE

G.J. DANIČIĆ

ZAGREB

DIONIČKA TISKARA 1878



Палата Југославенске академије знаности и умјетности на Тргу Зринског у Загребу,
крај 19. века, Рукописно одељење Матице српске

„Шкрт на речима, Даничић је и овде, у Загребу, освајао око-
лину својом симпатичном појавом. Они који говоре о њему
у младим данима кажу да је био средњег раста. Сада га оп-
исују као човека 'раста висока, витка'. Испод висока ћелава
чела благо, кошчато лице. Густе обрве поврх наочара, иза
чијег стакла је саговорника редовно дочекивао озбиљан, не-
како уман поглед. Цела његова појава деловала је озбиљно:
и широке прозирне беоњаче, и велики тамни бркови, и црна
лептир машна на белој кошуљи. А опет, кажу, много је волео
шалу. Она га је одмарала, ведрила његов облачни живот. Али
– сам никада није знао да прича шаљиве ствари.”

Из књиге *Ђура Даничић* Миодрага Поповића



Korijeni s riječima od njih postali su u hrvatskom ili srpskom jeziku, Zagreb, 1877,
Библиотека Српске академије наука и уметности

У писму Рачком од 6. маја 1876. Даничић наводи да своју нову књигу под насловом *Коријени* пише како би послужила редакторима речника у одређивању првог односно основног значења неке речи.

„Редактор риечника узимајући преда се поједине риечи, а не имајући их у исти час све пред собом које су истога корие-на – много теже може наћи или погодити прво значење и по њему ређати остала. За то ова радња моја помоћи ће за циело барем да рјечник буде савршенији.”

Из Даничићевог писма Рачком, 6. мај 1876.



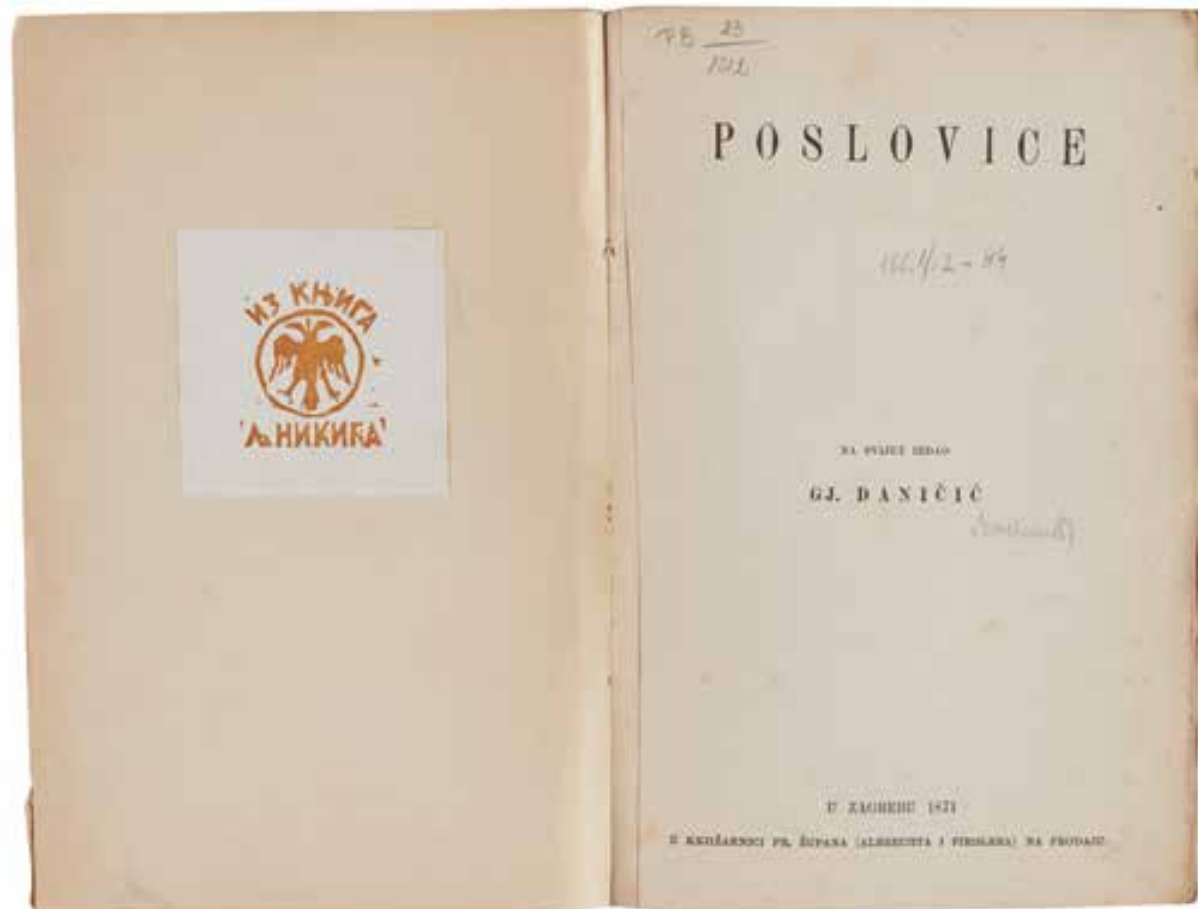
Фрањо Рачки, 1897, Народна библиотека Бугарске



Дубровник - Raguse. - Пољана.

Дубровник, литографија, друга половина 19. века

Даничић је током боравка у Загребу издавао дела из дубровачке књижевности. Већ у лето 1866, у друштву Јагића и других научника, он путује у Трст, Пулу, Задар, Хвар и Дубровник. Најважнији резултат његовог интересовања за језик и књижевност тих предела у овом периоду представља зборник *Пословица*.



Poslovice, Zagreb, 1871.

Даничићевим *Пословицама* допуњена је грађа најважнијих збирки пословица, Мушкатиновићеве и Караџићевих. Њима се заокруживао корпус једне врсте народних умотворина, које представљају један од темеља народног говора и усмене књижевности.



Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika na svijet izdaje Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1878.

„Велики су они који до краја истрају на своме послу, те и последњи грам снаге уграде у дело за које су живели. Даничић је радио до пред саму смрт. И оног дана, пред одлазак, није се одмарао. Обрадио је три речи. Последња је била чобо (деминутив од човек, према чово). Као пример за њену употребу навео је: Ако у звоно чобо не тегне, неће никад звонити. То је била последња његова реченица. Могла је да буде и прва.”

Из књиге *Ђура Даничић* Миодрага Поповића

„Обистинили су се Змајеви стихови о смрти Ђуре Дани-
чића, да такве губитке *ишк будућности схваћа*”

Александар Белић, 1925.



Умрлица коју поводом Даничићеве смрти објављује Југославенска академија знаности и умјетности у
Загребу, 17. новембра 1882.



„У библиографији треба све да је поуздано.
Боље је у њој мање а поуздано него много,
а непоуздано.”

Ђ. Даничић



РЕЧНИЦИ, ПРЕВОДИ, ИЗДАЊА

РЕЧНИЦИ

„У Вуковоме Рјечнику наћи ћеш не само свакој ријечи прави глас и изговор и право значење, него ако је човјек по духу човјек, а дух човјечиј ако се опет само или бар понајвише у језику показује, тамо ћеш васколики Српски дух, тамо ћеш Србина васколикога као у огледалу видјети.”

Од самог почетка бављења језиком Даничић је дубоко осећао вишестрани значај речника. На речницима је Ђуро Даничић радио током целог живота. Најважнија искуства је стекао помажући Вуку Караџићу у припремању другог издања *Српској рјечника* (1852) и велики део његовог боравка у Бечу био је посвећен томе раду. У следећих тридесет година је усавршио методологију сакупљања, ексцерпирања и обраде речи, упознао се са структуром многих речника. С поштовањем према овој врсти посла писао је о Миклошичевом *Рјечнику сѣароѿа славенскоѿа језика* (1850), о његовом старословенско-грчко-латинском речнику (*Lexicon...*, 1862), о српско-руском речнику П. Лавровског (1870). Најважнији допринос српској лексикографији је његов *Рјечник из књижевних сѣарина*

српских, у три тома, објављен у Београду 1863. (I, II) и 1964. (III) године. Последњу деценију рада посветио је припремама, покретању и издавању *Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, који је Југославенска академија знаности и умјетности покренула на његов подстицај („држах управо за дужност примити се тога посла и зато што је мој био приједлог да се академија постара за рјечник и што се под мојом управом скупљала грађа”). Иначе, у последњим годинама путовао је по Србији и сакупљао грађу за овај речник. Почетку штампања прве свеске *Rječnika* претходио је *Ogled* (1878), у коме је објавио принципе рада на речнику, а за Даничићева живота изишле су четири свеске.

ПРЕВОДИ

Даничић је књижевни рад започео за време школовања у Братислави преводима, стиховима, чланцима које је објављивао у листовима, у *Новинама српским* и др. Посветивши се убрзо филолошким темама, проучавању језика, лексикографији, и укључујући се у „рат” за српски језик и правопис, све се више удаљавао од првих књижевних занимања. Једино је превођење остало стално у кругу његовог стваралачког интересовања.

Посебно место у Даничићевом преводачком раду има превод Старога завета, који је имао циљ да библијску материју учини доступним читаоцима на народном језику и на тај начин је био велика подршка Вуковој реформи. Преводи делова Старога завета су објављивани најпре сукцесивно: *Псалтир Давидов* (1864), *Посијање или њрва књија Мојсијева* (1865), *Пеи књија Мојсијевих* (1866) и *Светио Писмо. Књија Исуса Навина, о судијама, о Руји, Самуиловe, о царевима, дневници* (1867), да би се интегрални превод појавио у склопу *Светиої Писма Сїароїа* и *Новоїа Завјетїа* Ђ. Даничића и В. Караџића (1868). Неки од Даничићевих превода, попут *Песме над њесмама*, узимају се за најбоље примере песничког стила који је одавао Даничићев књижевни дар.

ИЗДАЊА

Прикупљајући и обрађујући грађу за свој *Рјечник из књижевних сїарина српских*, Даничић је све више увиђао да је велики број дела из старијих епоха српске књижевности још у рукопису или недовољно добро и стручно издаван и да се у њима крије непознато језичко благо. За нека од тих дела добијао је и потврде других научника да су од високе уметничке вредности, како је, на пример, Шафарик оцењивао Теодосијево *Жиїије Светиоїа Саве*. Уважавањем овог критеријума, Даничић је показао да је у њему гледао књижевно дело, а не само језички споменик. Ово *Жиїије* је објавио према рукопису из Народне библиотеке, 1860. године. Наставио је са овим издањима, објавио је потом *Никољско Јеванђеље* (1864), *Живоїи Светиоїа Симеуна и Светиоїа Саве* (1865), *Живоїи краљева и архиеїискоїа српских* (1866) и још двадесетак прилога са средњовековним текстовима у *Гласнику Друиїїва српске словесносїи, Књижевнику* и *Сїаринама*.

Као што је у средњовековној књижевној грађи откривао уметничке и језичке вредности, тако је и у народној књижевности налазио нови богати извор народнога језика. Међу споменицима ове врсте био је и дубровачки рукописни зборник пословица с краја XVII века (*Проричја словинска*), које је средио Иван Марија Матијашевић. Зборник је објавио А. Гиљфердинг (Петербург, 1868). Пошто је ово издање имало доста недостатака, Даничић, који је имао искуства са овом грађом јер је помагао Вуку око његовог другог издања *Српских народних њословица* (1849), одлучује да га исправи и допуни. Уз подршку и драгоцене савете Валтазара Богишића приредио је и издао *Пословице*, укључујући и друге изворе (Загреб, 1871).

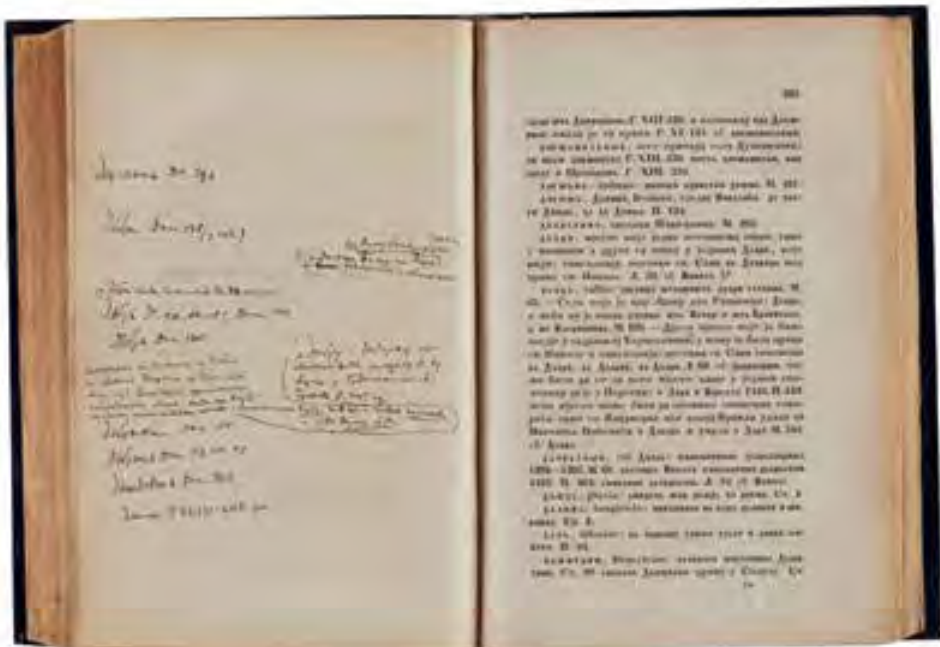
Упознавање са дубровачком књижевном рукописном грађом довело је и до Даничићеве блиске сарадње у новопокренутој едицији ЈАЗУ *Stari pisci hrvatski*: сакупио је и издао песме три дубровачка писца XVI века, *Pjesme Mavra Vetranovića Čavčića*, 1872. (заједно са В. Јагићем и И. А. Казначићем) и *Pjesme Nikole Dimitrovića i Nikole Nalješkovića*, 1872. (са В. Јагићем).



Ђуро Даничић, *Рјечник из књижевних сѣарина срѣских*, Београд, 1863.

„*Рјечник из књижевних сѣарина срѣских* представља врхунац Даничићева рада на проучавању средњовековних српских писаних извора, када по нарочитим критеријима изабира само оригиналне српске споменике, желећи да у њима, кроз тоталну лексичку екскерпцију (тј. бележење свих речи у свим њиховим потврдама), испрати аутентичан живот језика српске средњовековне писмености (само, то није био један језик, него два – књижевни и народни, с могућим међусобним прелазима, насталим у мешању, својственом појединим жанровима).”

Из студије Виктора Савића у *Ђуро Даничић: живои, дело, време*



Даничићева допуна извора у његовом личном примерку *Рјечника из књижевних сѣарина срѣских*, Институт за српски језик Српске академије наука и уметности

Op. 8058/21

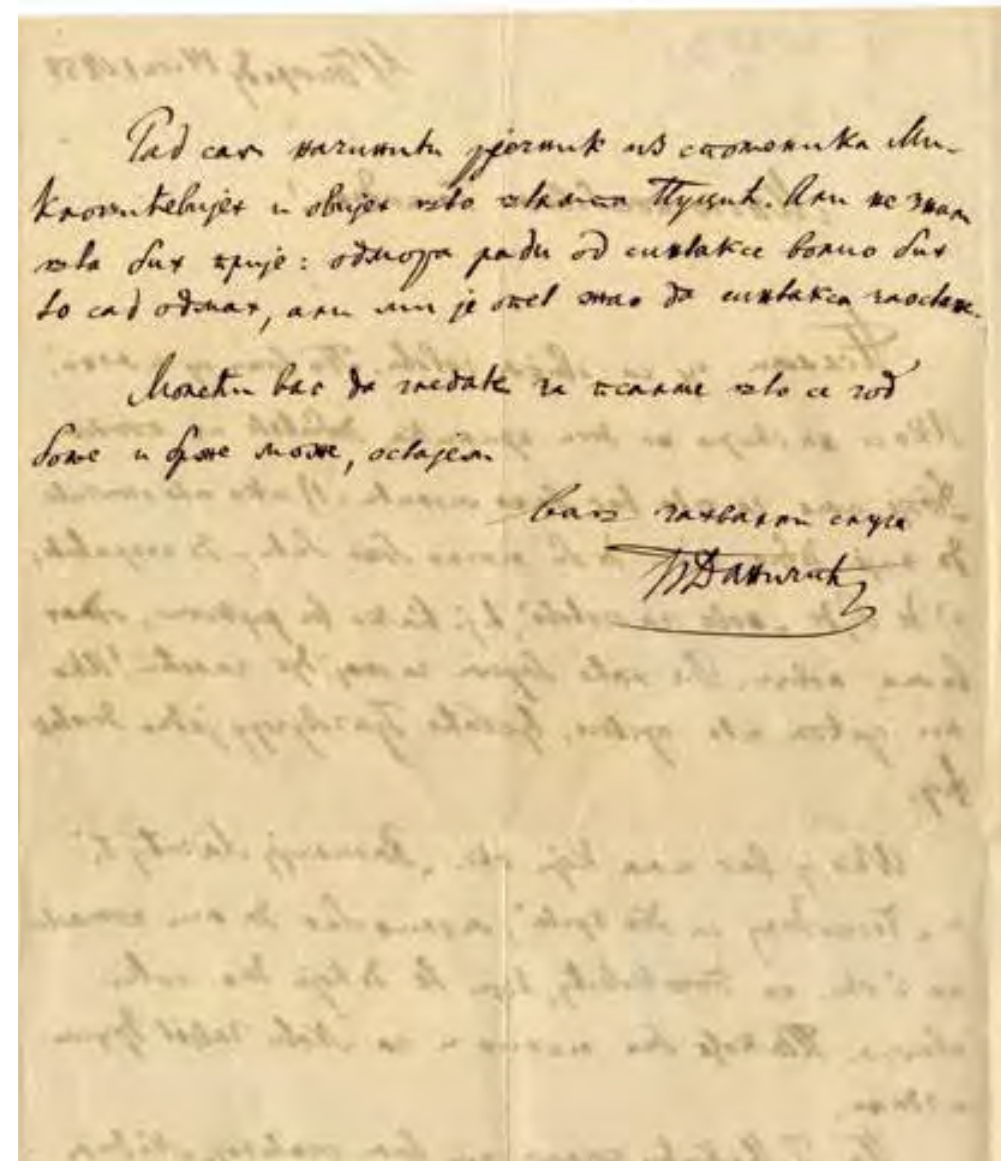
14. Sept. 1858

Много поштовању Господине!

Писао сам вам са својом голубицом. По вољи су и сви.
Ако се на скоро не дође приликом, доћитек из поштом.
Које има за то да вас бави можда: 1) ако се оканате
да купе дрво, или да се може доћи до, — да направите;
2) да се „ново за голуби“, т. ј. како би реченице, одмах
вама поштом. Да нате дојер за нај брже заједно! Ако
ам ектом што ектери, брзате једнако једно дојер
фр.

Ако у вас има који ек. „Василије Милутић“,
и „Тосадија са два крета“, може бити да ам поштом
ко 2 ек. ко Тосадија, који ће до који два ектер
обавио. Платкоје јас може и за Нови јавит друго
врдама.

По Т. Кукићу писао сам вам синтаксу. Надам
се да ће је примити. Још сам два екстерна така
ам брзана писао тамо другом приликом. Не знам
јесу ли брзана.



Рад сам начинити рјечник из споменика Миклошићевијех и
овијех што штампана Пуцић. Али не знам шта бих прије: одмора ради од синтаксе
то сад одмах, али ми је опет жао да синтакса застане.

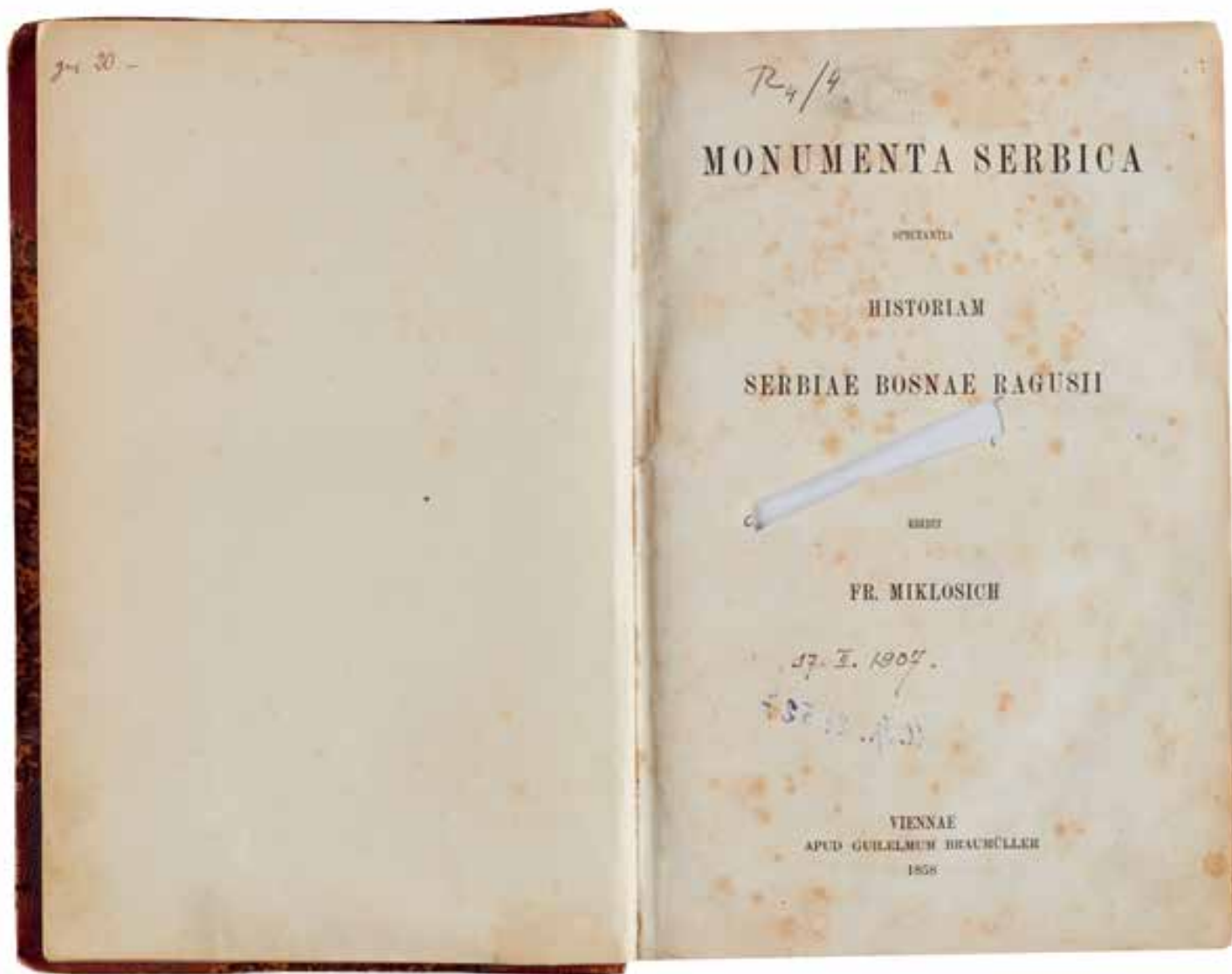
Можеће вас да медате и поштом што а год
доје и факт може, осласан.

Ваше поштом сајер

Даничић

Даничићево писмо Вуку Стефановићу Караџићу од 14. септембра 1858,
Архив Српске академије наука и уметности

У овом писму Даничић обавештава Вука о својим плановима за писање Рјеч-
ника и наводи: „Рад сам начинити рјечник из споменика Миклошићевијех и
овијех што штампана Пуцић. Али не знам шта бих прије: одмора ради од синтак-
се волио бих то сад одмах, али ми је опет жао да синтакса застане.”



Fr. Miklosich, *Monumenta Serbica*, Viennae, 1858.

Миклошичева књига штампана средствима кнеза Михаила Обреновића, један од извора за *Рјечник из књижевних старица српских*



Даничићев оглас за прву свеску *Рјечника из књижевних старица српских*

Mr. Dob.

СТОЈАНА НОВАКОВИЋА

ЛЕКСИКОГРАФСКИ ОДСЕК
Срп. Краљ. АКАДЕМИЈЕ.

ПРЕДЛОГ СРПСКОЈ КРАЉЕВСКОЈ АКАДЕМИЈИ

УЧИНЕН - АПРИЛА 1899

да се отпочне купљење грађе за академијски Српски Речник, и да се за тај посао установи у Академији

Лексикографски Одсек

ЗАСЕБИЦЕ ШТАМПАНО ИЗ „ЛАВОРА“ Бр. 7



У ЗЕМУНУ
ШТАМПАРИЈА ЈОВЕ КАРАМАТА
1899

176



ПОЗИВ И УПУТСТВО

ЗА КУПЉЕЊЕ РЕЧИ ПО НАРОДУ

ЗА РЕЧНИК

СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ

---:---:---:---



БЕОГРАД

Штампано у штампарији Краљевине Србије

1899

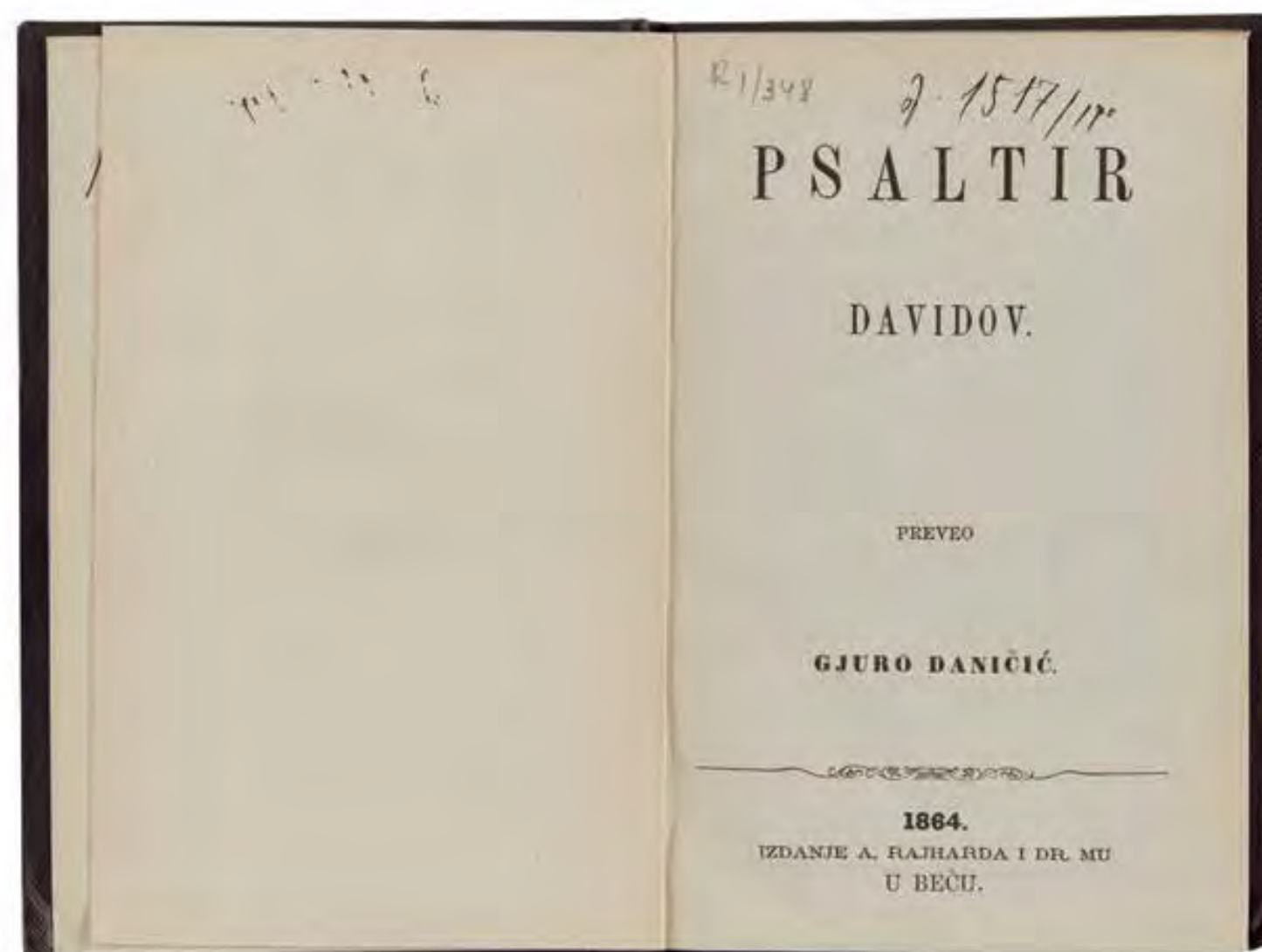
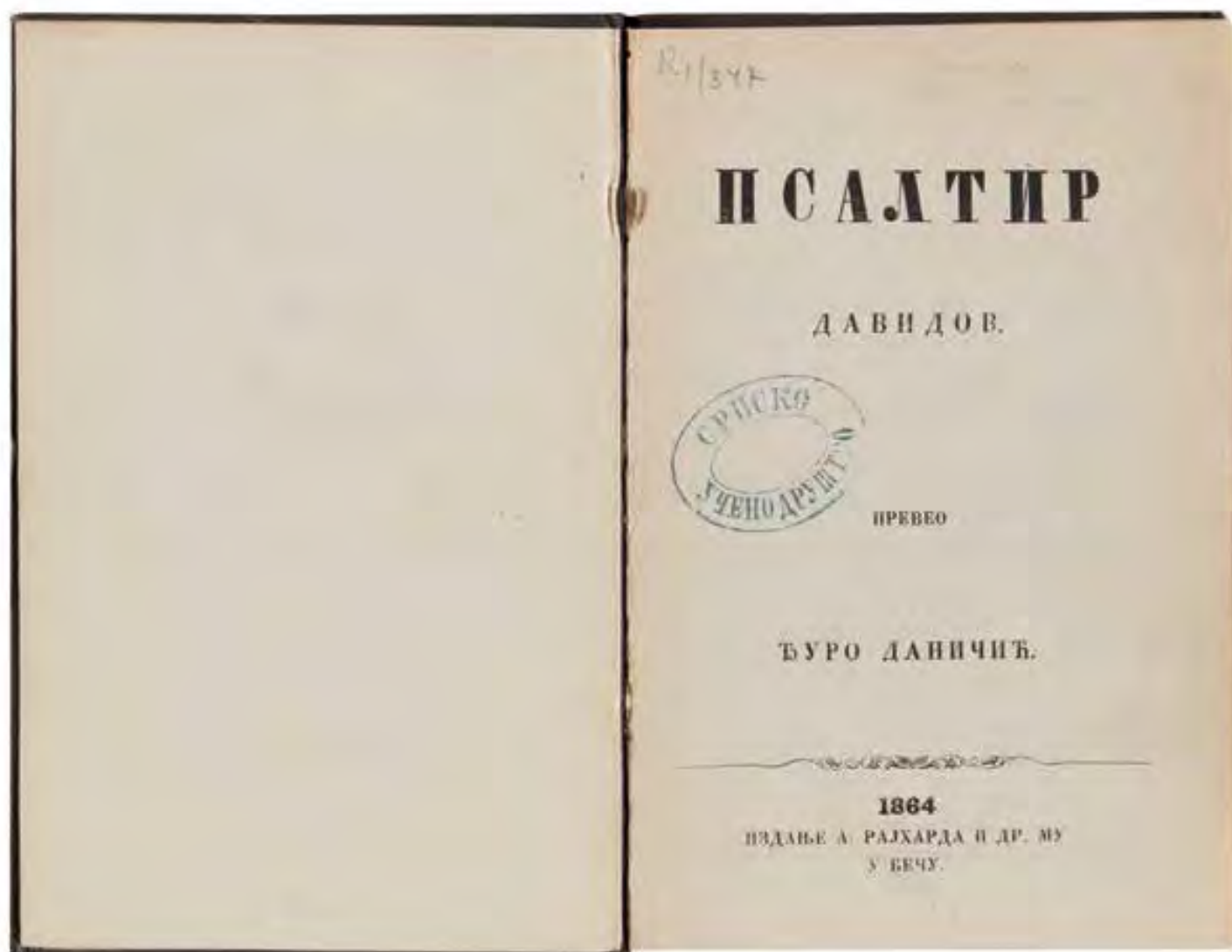


Деловодни протокол Библиотеке Института за српски језик Српске академије наука и уметности у којем је заведен Даничићев рукописни примерак Рјечника из књижевних сјавина српских.



Rječnik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, у 23 тома, објављиван од 1880. до 1976. године, Катедра за српски језик са јужнословенским језицима, Филолошки факултет Универзитета у Београду, Капетан Мишино здање, фото: Владимир Поповић





Псалтир Давидов (Псалми), препев: Ђуро Даничић, Беч, 1864. /
Psaltir Davidov (Psalmi), preveo Gjuro Daničić, Beč, 1864.



Grise in Linnæa et Hypnera Renanji.
exposita ab H. Renanji p. Dou.

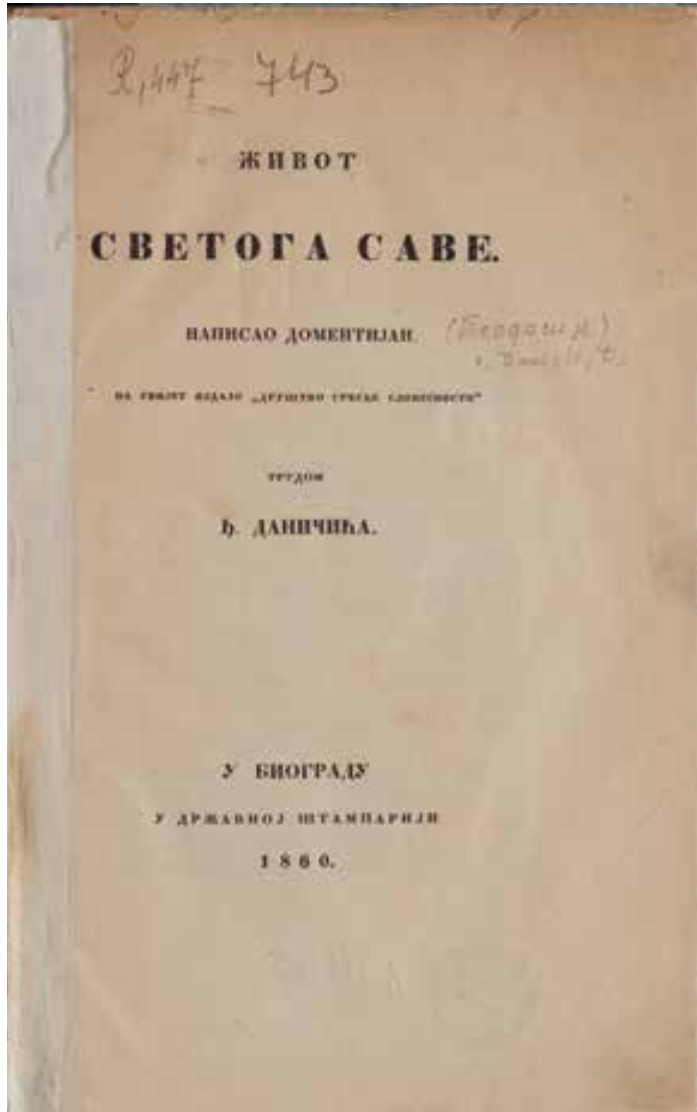
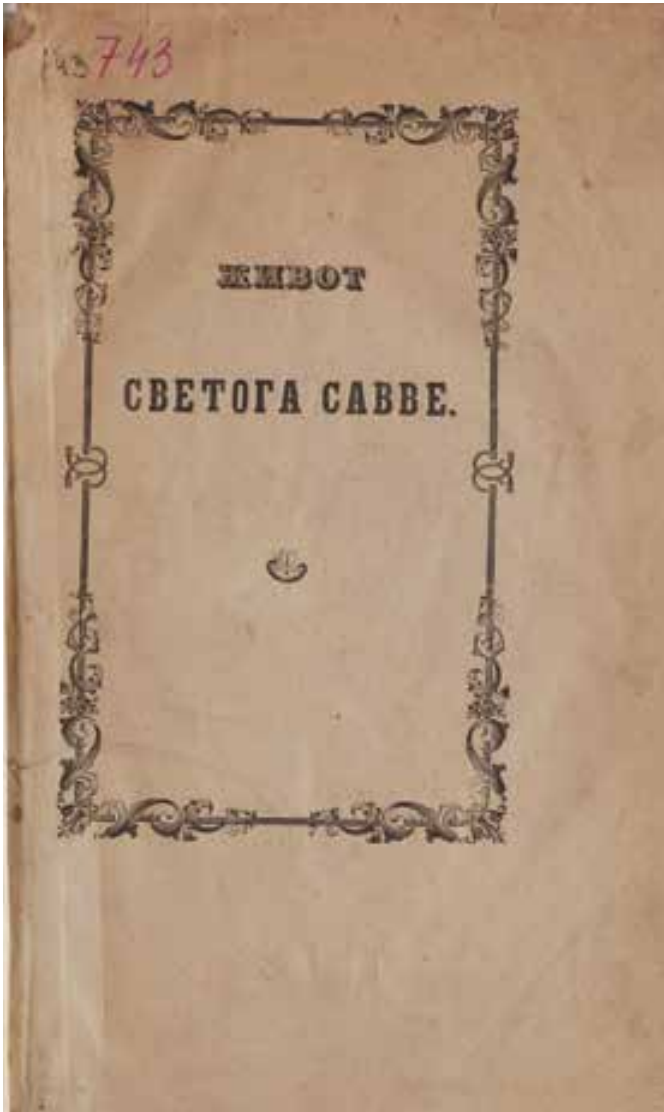
Copy of J. Dančić

[illegible][illegible]APPROX
CANY
SOUTH

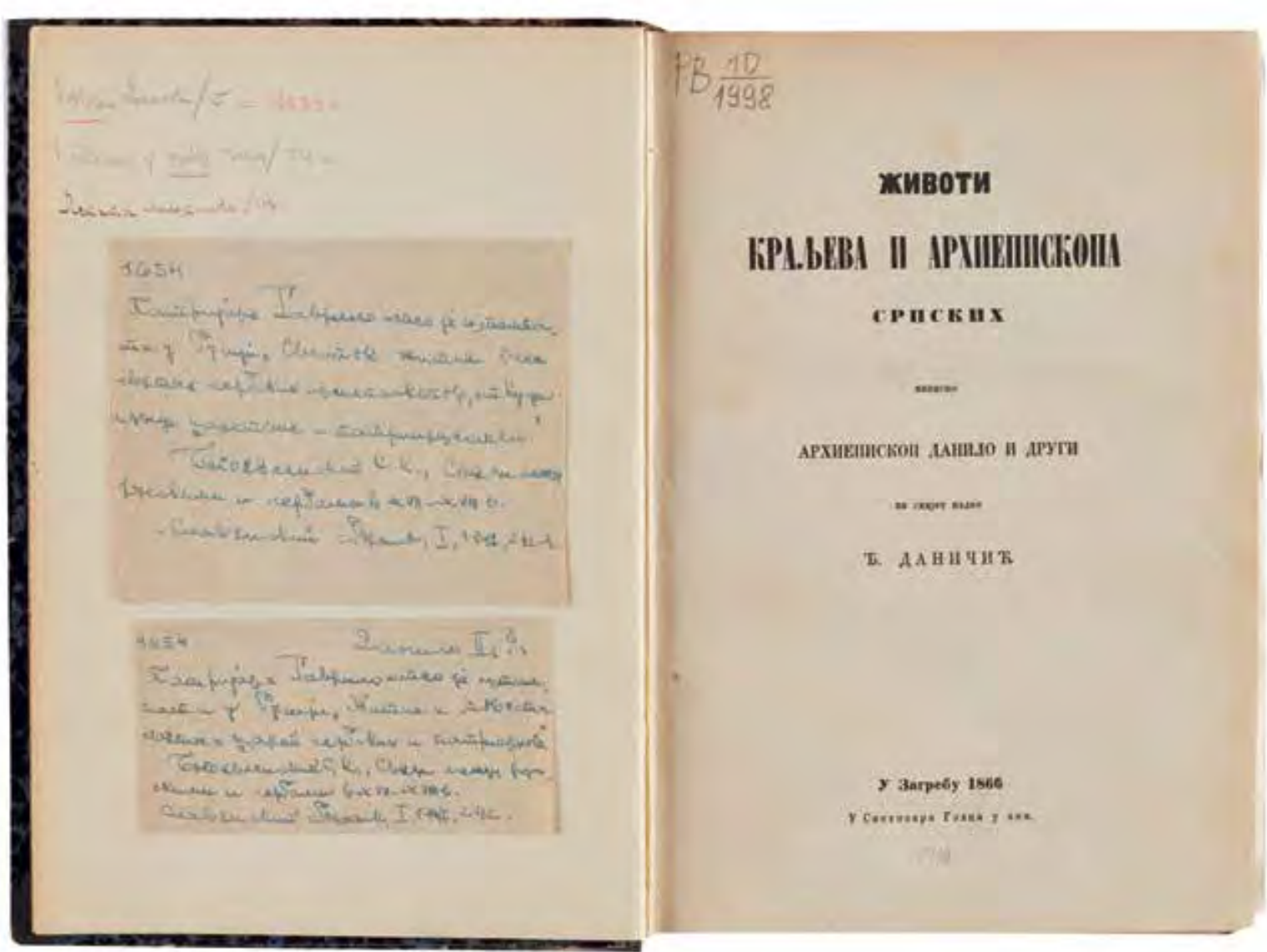
— *Agave* —

7328 f

[illegible]



Живот Светог Саве, написао Доментијан [!=Теодосије], издат трудом Ђуре Даничића, Београд, 1860.



Животи краљева и архиепископа српских, написао архиепископ Данило Други, на свијет издао Ђ. Даничић, Загреб, 1866, Институт за српски језик Српске академије наука и уметности

Примерак са Даничићевим белешкама – картицама за речник и подвученим појмовима.



„Од читања добрих књига сам ће народ имати највише користи: што више људи у народу добре књиге усчита, то ће се знање и просвјета по народу распрострањавати; [...]”

Ђуро Даничић, „Шумадинче” Љубомира П. Ненадовића, 1852.



„Он исту оштрину критике (којом је себе, на дику свима нама, толико подигао) примењује на свакога ко се, без правог талента, натеже око послова за које није, за које нема позива, или којима природу и изискивана добро проучио није; али се чистом детињском радошћу радује светлим тековинама наше књижевности, истинитој принови снаге њене. Овим последњим како је лако разведрити и насмешити оштрога судију!”

Стојан Новаковић у: *Књига Ђуре Даничића*



САВРЕМЕНИЦИ

Даничић је био окружен блиским пријатељима и сарадницима, за које су га везивали поједини периоди у животу (у Бечу, Београду, Загребу). Повезивале су их заједничке идеје, наука, рад на језику и књижевности, посвећеност националним интересима и народном напретку, љубав према књижевности, међусобни утицаји или блиско пријатељство. Нека од тих пријатељстава трајала су до смрти. Била су то велика имена Даничићевога времена, највреднији научници и писци, или његови лични пријатељи: Вук Караџић, Сима Милутиновић Сарајлија, Мина Караџић, Бранко Радичевић, Јован Бошковић, Љубомир Ненадовић, Јован Суботић, Јован Јовановић Змај, Лаза Костић, Стојан Новаковић, Иларион Руварац, Јосип Јурај Штросмајер, Фрањо Рачки, Валтазар Богишић, Ватрослав Јагић, Јован Стерија Поповић, Милан Ћ. Милићевић и др.

Вук Стефановић Караџић
(1787 – 1864)



Портрет Вука Караџића, Паја Јовановић, после 1930,
Уметничка збирка Српске академије наука и уметности

Обревши се у Бечу, Ђуро Даничић је у Вуку Стефановићу Караџићу, једној од централних фигура српске културе, нашао и животни и научни ослонац. Њихова сарадња, која је умногоме превазилазила однос ментора и ученика, била је разнородна и плодотворна. Кроз њу је Даничић израстао у врсног научника.

Вилхелмина (Мина) Караџић Вукомановић
(1828 – 1894)



Портрет Мине Караџић, Габријел Декер, 1847, Галерија Матице српске

Кћи Вука Стефановића Караџића, Вилхемина, била је душа скромног дома свога оца у Бечу. „У Минину споменицу Вукови пријатељи Ранке, Грим, Шафарик уписују своје најлепше жеље младој Српкињи. Крај њихових записа су стихови које јој песници посвећују на готово свим европским језицима.”

Из књиге *Ђура Даничић* Миодрага Поповића

Узми звијезду пред собоме,
А сокола на десници:
Звезда ће ти свијетлети,
Соко ће ти кажевати
Кудијер ћеш путовати.

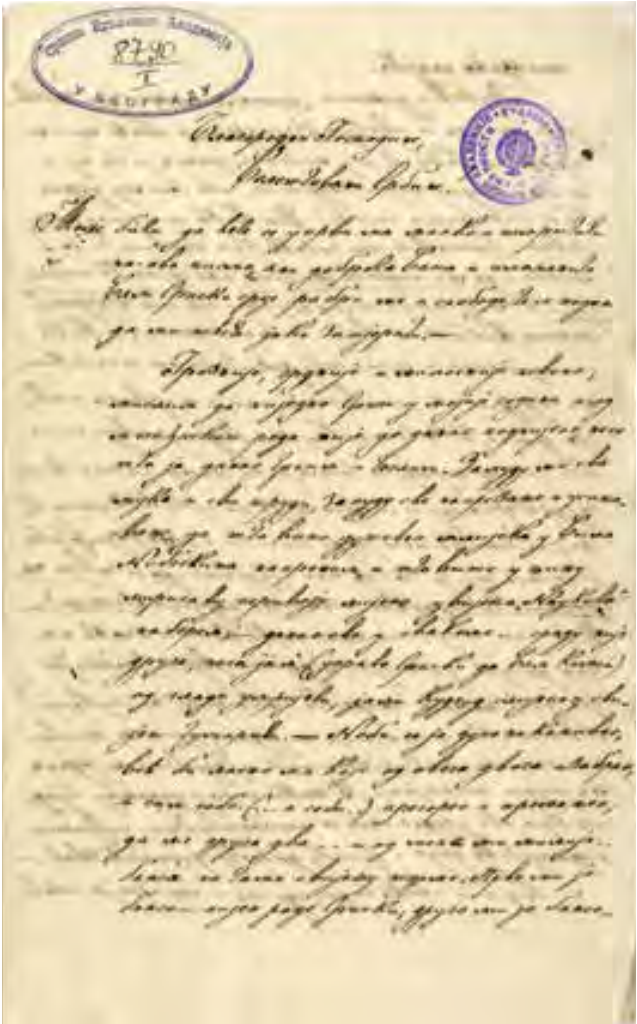
Стихови народне песме које је
Даничић записао Мини
у споменар у јуну 1847.

Сима Милутиновић Сарајлија
(1791 – 1847)



Портрет Симе Милутиновића Сарајлије, Библиотека Српске академије наука и уметности

Иако је Сарајлијино песништво оставило великог трага у Даничићевим песничким покушајима из ране младости, за писца *Рајна за српски језик и љавојис* Сарајлија није представљао само песнички узор. Писма младог Даничића показују да је Сарајлија био неко у чију се помоћ уздао у данима оскудице и безнађа.



Даничићево писмо Сими Милутиновићу Сарајлији, 7. јануар 1846, Беч, у којем се жали на своје невоље и моли за службу, Архив Српске академије наука и уметности



Даничићево писмо Сими Милутиновићу Сарајлији од Велике Суботе 1846, Беч, у којем моли за помоћ, Архив Српске академије наука и уметности

Јован Стерија Поповић

(1806 – 1856)



Портрет Јована Стерије Поповића, Јован Поповић, 1849, Галерија Матице српске

„Прихватајући Вукове идеје о реформи српскога књижевног језика и ћирилице, Даничић је већ 14. децембра 1845. г., одмах по доласку у Беч, објавио краћи чланак „Задиркивалу” у *Подунавци*, којим је бранио Вукове позиције, истовремено устајући против филолошких ставова Јована Стерије Поповића, водеће личности београдског Друштва српске словесности. Полемика између Вука и Стерије развила се око пројекта израде термилошког речника у Друштву. Као одговор на Стеријин напад на Вука, текст је Даничић потписао синтагмом „Младѣ Србин Изъ Аустрије”, а у њему је задржао Стеријин пародијско-памфлетски стил, користећи у том контексту индивидуалне неологизме налик на Стеријине. То је била прва Даничићева јавна одбрана Вукове реформе.”

Из студије Александра Милановића у *Ђуро Даничић: живоић, дело, време*



Даничићев текст „Задиркивалу”, *Подунавка*, 1845, Народна библиотека Србије

Јован Суботић (1817 – 1886)



Портрет Јована Суботића, средина 19. века, Библиотека Српске академије наука и уметности

У колоплету околности које су пратиле објављивање Даничићевог *Рајна за српски језик и њравойис* „[п]ресудну улогу [...] одиграо је Јован Суботић, значајан књижевник и истакнути члан Матице српске, који је после забране бечке цензуре као цензор у Пешти ипак дозволио њено штампање, ризикујући тако сукоб са Хацићем и целом Матицом. Суботић је, наиме, већ био познат као припадник умереније струје у односу према Вуку у овој институцији.”

Из студије Александра Милановића у *Ђуро Даничић: живои, дело, време*

„Поздравите ми Г. Даничића љубезно и питајте га, где се доселе бавио, да га у књижевству не познадо. Ко је, да је, мора да је велики фификус. Он нас пушташе да ми пискарамо, а он све тајно се преправљаше, пак наједанпут ево га напред. Нека тако и даље тера. И то је по мом укусу, што се у те Ваше и Светићеве ствари и трећи умешао.”

Одломак из Суботићевог писма Вуку Караџићу
од 20. јуна 1847. поводом штампања
Рајна за српски језик и њравойис



Бранко Радичевић

(1824 – 1853)



Портрет Бранка Радичевића, Архив Српске академије наука и уметности

У Вуковом Бечком књижевном кругу Даничић је стекао побратима. Био је то Бранко Радичевић, српски романтичарски песник, чија је збирка песама била једна од четири књиге које су 1847. огласиле победу Вукових идеја у српској култури. Иако различити по темпераменту и начину живота делили су ода-ност народном духу и посвећеност Вуковој борби као њени најватренији по-борници, „вуковци”.

„Ја мислим да до данас још није ниједан учени Србин овако пјевао као овај Радичевић, а он пјева онако како треба Србин књижевник да пјева. [...] Још је у књизи овој језик као суза – чист.”

Даничић о *Песмама* Бранка Радичевића, 1847,
према: *Књија Ђуре Даничића*



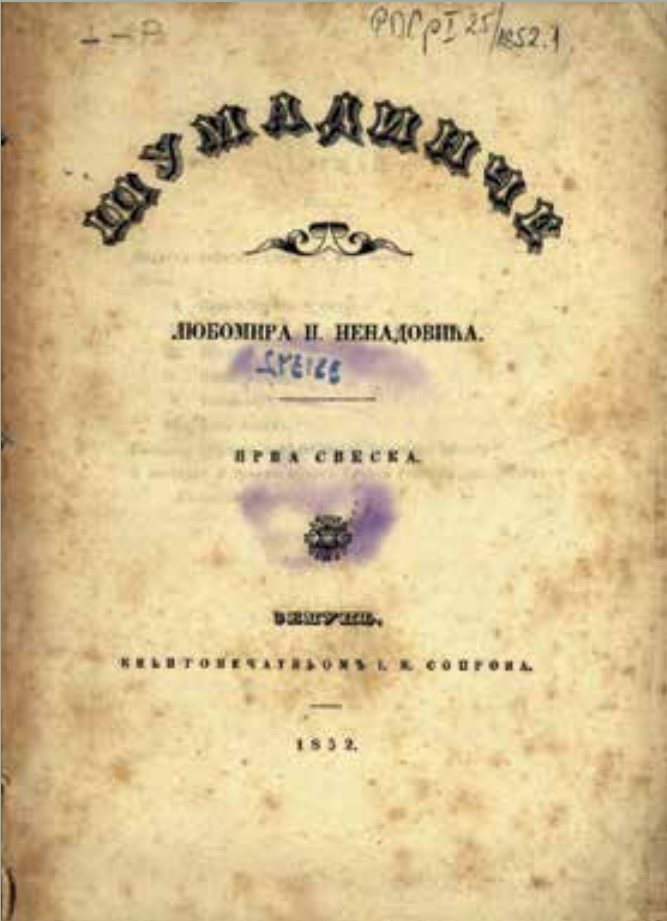
Статуа Бранка Радичевића, Јован Солдатовић, 1972,
Галерија Матице српске

Љубомир Ненадовић
(1826 – 1895)



Портрет Љубомира Ненадовића, Анастас Јовановић,
1851, Музеј града Београда

Први српски модерни путописац, потомак славних Ненадовића, књижевник Љубомир Ненадовић, испевао је једну од најлепших песамама посвећену Ђури Даничићу под насловом *Сйомен*. Она је била израз његовог поштовања према великом српском филологу који је једну од својих малобројних књижевних критика посветио управо првој свесци часописа *Шумадинче* чији је Ненадовић био уредник.



Шумадинче Љубомира П. Ненадовића, Прва свеска, Земун 1852.

Кад прођу векови дугачких година,
Па тадашња, српска мила омладина
Кад отвори књиге, књиге староставне
И потражи људе велике и славне,
Наћи ће књижевну сјајану челенку:
Даничића Ђуру у овоме веку,
Па, као и данас, сви ће сложено рећи:
Слава таквим људма! – нико од њих већи!

Последња строфа песме *Сйомен* Љубомира Ненадовића



Портрет Фрања Рачког, средина 19. века, Библиотека Српске академије наука и уметности

„Изабран за члана Југославенске академије 1866, Даничић је био и њен тајник од 1867. године до 1873. Како је тај посао радио, о томе нас најисцрпније обавештава Рачки: 'Ја сам био у оно доба рођашћен предсједништвом тога завода, усрећен пako takom десном руком, takovim помоћником, kakovim је Gjuro bio. Bijasmo prijatelji i sutrudnici u najplemenitijem značenju riječi. Oba jednako zauzeti za mladjani i tek osnovani hram znanosti. Kroz prijeko šest godina Gjuro mu je sve svoje umne sile žrtvovao; a meni dao prigodu da mu zavirim u plemenitu dušu, da ga učim ljubiti i štovati.'”

Из текста Војислава Ђурића у *Књизи Ђуре Даничића*

„U Biogradu, 8. studenoga 1876.

Presvijetli i prečasni gospodine!

Za najveću čast držim što me slavna Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti dopisom svojim od 20. pr. m. br. 280 poziva da se primim redakcije rječnika, koji je ona rada izdati na svijet. Zahvaljujući iz svega srca na toj časti, uzimam slobodu odgovoriti na pitanja stavljena u rečenom dopisu:

1. Ja sam pripravan primiti se rečenoga posla.
2. Mogao bih ga započeti odmah, da nije već zazimilo, ali kako je već teško putovati, mogu ga započeti čim prodje zima.
3. Što se tiče „uvjeta”, ja sa svoje strane ne mogu imati drugih osim: ako da Bog života i zdravija, o čemu uvjeren sam da bi se i slavna Akademija sa svoje strane po mogućstvu starala. Ovo posljednje dužan sam malo razjasniti. Kad bi moglo biti korisno za taj posao da ga radim ovdje, onda ne bi trebalo Akademiji ništa da troši na redakciju niti o tom trošku da misli, barem dok ne bi bilo gotovo nekoliko svezaka; ali odavna razmišljajući o tome, nalazim da bi posao uz sadašnje moje školske dužnosti vrlo sporo napredovao i da bi pošiljanje tolike silne gradje ovamo i natrag činilo vrlo mnogo tegobe i dosade. Jedno stoga, a drugo što su ovdje u zemji nastale prilike u kojima, kad ne bih našao zaklona u Zagrebu, prisiljen bih bio tražiti ga gdje indje, ja sam naumio ostaviti ovdašnju službu svoju; a stoga opet trošak na redakciju rječnika pada na Akademiju odmah čim se redakcija započne. Koliko se stvar mene tiče, ja doista nemam nista drugo reći nego da sam uvjeren da će slavna Akademija i znati i moći postarati se za život čovjeku samcu i da ću biti zadovoljan svačim što god Akademija naredi.

Molim Vas, presvijetli gospodine predsjedniče, da biste izvoljeli primiti uvjerenje o mom dubokom poštovanju, s kojim ostajem Vaš pokorni sluga.

Gj. Danicic”

Даничићево писмо Рачком, Београд, 8. новембар 1876.

Милан Ђ. Милићевић (1831–1908)



Милан Ђ. Милићевић, Библиотека Српске академије наука и уметности

Када је у лето 1880. из Загреба Даничић пристигао у Београд доносећи прву свеску *Рјечника* хрватскога или српског језика, на београдском пристаништу дочекао га је одани Милан Ђ. Милићевић, српски књижевник и етнограф. Већ након неколико дана, средином августа те године, њих двојица и Даничићев загребачки колега географ Матковић, отиснуће се на пут. „По предвиђеном плану требало је да посете Смедерево, Јагодину, Ђуприју, Параћин, Ниш, Пирот, Софију, Брезник, Знепоље, Чемерник, Сурдулицу, Врање, Лесковац, Прокупље, Куршумлију, Јанкову Клисуру, Крушевац, Жичу, Карановац, Крагујевац. Све то за 25 дана.” О том путовању али и о свом пријатељству и сарадњи са Даничићем, Милићевић је оставио бројна сећања која су важан прилог познавању Даничићевог живота.”

Из књиге *Ђура Даничић* Миодрага Поповића

„Овде настаје особита Ђурина радост. Разговарајући нешто са сељацима из Грдилице и Дедине Баре, запитао је г. Бадемлић колико има до некога места:

– Биће комај половин‘ сахата, одговори му сељак.

Даничић се убезекне. Стане пропитивати, и увери се, да се око Врања, у Врању, и у целом овом крају, говори реч комај, која значи: од прилике, готово, и т. д.

– За саму ту ријеч, вели радосни Ђура: – вриједно је оволико путовати. Да ње нејма овдје, могло би се повјеровати онима који тврде да је туђа; а своје благо никад не треба давати туђину!”

Из књиге *Помени о Даничићу* Милана Ђ. Милићевића (1883)

Архимандрит Иларион (Јован) Руварац (1832 – 1905)



Портрет Илариона Руварца, Библиотека Српске академије наука и уметности

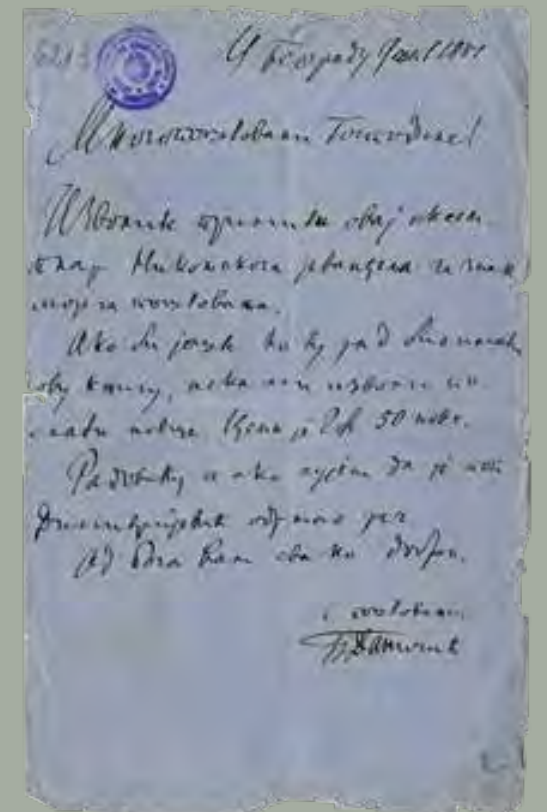
„До сада је у литератури више пута напоменуто да је [...] Даничић предузимао темељна истраживања и водио врло занимљиве консултације са пријатељима научницима трагајући за подацима или проверавајући оне којима је располагао. У том смислу, посебно је занимљива његова сарадња са Иларионом Руварцем, о чему сведочи њихова изузетно обимна кореспонденција, из које се може много сазнати како о Даничићу и Руварцу као приређивачима, тако и о општој научној клими њиховог доба, местима на којима је похрањена стара српска књига, начинима како се до ње стизало, препрекама и искушењима које су пратиле њено добављање или преписивање, пријатељству и колегијалности...”

Из студије Зорице Несторовић у *Ђуро Даничић: животи, дело, време*



„Да ће се до мало времена моћи о нашој старој књижевности писати много боље, томе се и ја тврдо надам; али опет мислим да је врло добро и сада писати колико се може. – О законцима и листинама ја се доста слажем с вама; али опет мислим да је добро и о њима што знати, и докле нема много претежнијих ствари, о којима би се говорило, да морамо говорити и о њима.”

Одломак из писма Илариону Руварцу од 14. октобар 1867. из
Загреба о писању радова о нашој старој књижевности



Даничићево писмо Илариону Руварцу,
9. септембар 1864,
Архив Српске академије наука и уметности

Јован Јовановић Змај
 (1833 – 1904)



Портрет Јована Јовановића Змаја, 19. век, Музеј града Београда

Сазнања из естетике и опште књижевности омогућиле су Даничићу да препозна вредност песничког дела и одреди његов значај. У писму које је 17. априла 1858. упутио Јовану Јовановићу Змају поводом његовог превода *Толдије* Јована Арањија са мађарског на српски језик (1858), угледни филолог је великом песнику српског романтизма упутио похвале али и указао на граматичке грешке. То писмо посведочава Даничићево поштовање према Змају као песнику и високо мишљење о његовој поезији.



Рукопис Даничићевог писма Змају, 17. април 1858, Рукописно одељење Матице српске

„Био би безобразлук”, пише у том писму Даничић Змају, „кад бих ја стао Вама доказивати како су лепе Ваше песме, јер Ви то знате боље него ја. Рад сам Вам само јавити да сам се врло радовао читајући „Толдија”. И то Вам јављам зато што ће ми бити част кад Ви то дознате. [...]

За стих:

У еданчасъ съ ува обоце сатресе (105)

не знам да ли је Ваш или је Арањев; волео бих даје ваш.”



Портрет Јована Јовановића Змаја, Урош Предић, 1933, Галерија Матице српске



Толдија, Јована Арањи, превео с мађарског Јован Јовановић Змај, Нови Сад, 1858.

Јован Бошковић (1834 – 1893)



Портрет Јована Бошковића, Флор Гантенбајн, око 1865,
Библиотека Српске академије наука и уметности

Јован Бошковић, потоњи цењени филолог, културни и политички посленик, уредник Летописа Матице српске, члан Српског ученог друштва и Српске краљевске академије, стекао је у Даничићу великог пријатеља и сарадника, а Даничић у њему новог побратима. „У Даничићевом срцу Јован је заменио преминулог Бранка. Убрзо све им је постало заједничко. И наука, и родољубље, и снови о одласку у Србију, и борба за народни језик и Вуков правопис.”

Из књиге *Ђура Даничић* Миодрага Поповића



Народно позориште у Београду, Владислав Тителбах, 1885, Галерија Матице српске

„Ја ти овде често – врло често – готово сваки пут идем у театар. Доиста само за то идем што је на народном језику, и морам ти казати да с тога праву насладу имам, само кад би мање времена требало на то. Али ја и сам скратим себи: Кад ми се учини доста, а ја отидем кући.”

Одломак из писма које је Ђуро Даничић упутио Јовану Бошковићу из Загреба 29. септембра 1866.

Лаза Костић (1841 – 1910)



Портрет песника Лазе Костића, Урош Предић, 1910, Галерија Матице српске

Посмртне почасте које су пратиле сахрану Ђуре Даничића, један од највећих песника српског језика, Лаза Костић, описао је својствено свом хеленистичком духу. Смрт великог српског филолога осветлила је његово животно прегнуће у делању за добробит српског народа. Стога у финалу свог текста *Даничићеви венци* наш песник бележи: „Омладино српска, узданице отаџбине! Ето ти узора којег је одгајила српска мајка „све с преслице и деснице руке“! Ето ти за углед Ђуре Даничића, дичног борца за венац! Борци за венац јесу непобедљиви браниоци свога народа и своје отаџбине.”



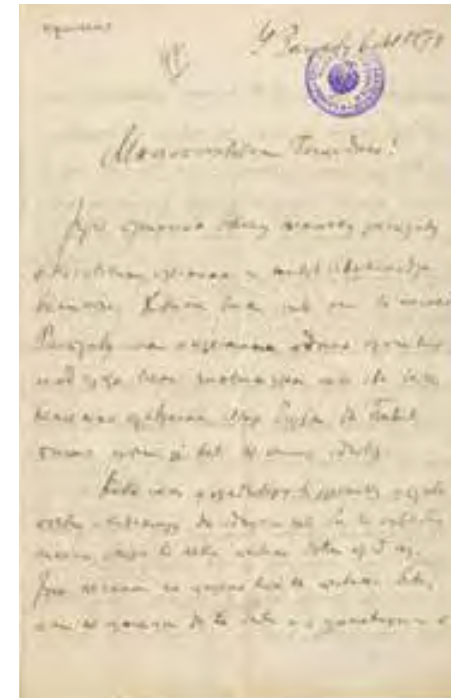
Лаза Костић, „Даничићеви венци“, *Српска независност*: орган народно либералне странке, 18. новембар 1882, Народна библиотека Србије

Стојан Новаковић (1842 – 1915)



Портрет Стојана Новаковића, Абдулах Ферес, 1885, Музеј града Београда

У својим освртима на личност и дело Ђуре Даничића, његов најбољи и најмилији ученик, Стојан Новаковић, један од најзначајнијих српских историчара културе и књижевности, српски државник и политичар друге половине XIX века, исписује историју епохе коју је у српској култури Даничић обележио својим радом.



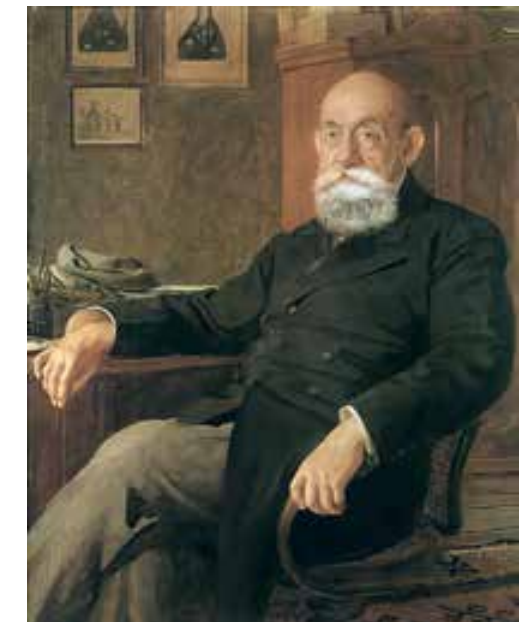
Даничићево писмо Стојану Новаковићу,
6. октобар 1878, Архив Српске академије наука и уметности



Даничићево писмо Стојану Новаковићу,
Загреб, 1867, Архив Српске академије наука и уметности

„Онако како пише, Ђ. Даничић и предаје. Знајући свој предмет тако скроз, као што он у томе као вечити пример може послужити, он га излаже оштро, јасно, не остављајући ништа сумњи или двоумљењу. Али је диван утисак, који остаје иза његова професорског говора. Слушалац осећа, како је наука Даничићева скроз срасла с његовим животом, мишљењем и осећањем; како јој је потпуно предан; и – што би на површан поглед било чудо – предавање предмета, који собом не може бити много занимљив, проникнуто је, зарад онога што мало час поменух, топлином, те улива мимовољно поштовање и према науци и према научнику и у оних, који немају особитих склоности за ту струку.”

Стојан Новаковић, 1878.



Портрет Стојана Новаковића, Урош Предић, 1920,
Уметничка збирка Српске академије наука и уметности

Галерија Српске академије наука и уметности изражава захвалност на професионалној и колегијалној подршци музејским и другим институцијама - Аудиовизуелном архиву и Центру за дигитализацију САНУ, Архиву САНУ, Одељењу језика и књижевности САНУ, Библиотеци САНУ, Музеју града Београда, Музеју науке и технике, Галерији Матице српске, Матици српској, Народном музеју Србије, Институту за српски језик САНУ и Катедри за српски језик са јужнословенским језицима Филолошког факултета Универзитета у Београду - као и свим сарадницима који су допринели успешној реализацији изложбе. Посебну захвалност упућујемо Министарству културе Републике Србије на финансијској подршци.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

811.163.41:929 Даничић Ђ.(083.824)

БОЈОВИЋ, Злата, 1939-
Ђуро Даничић : оданост језику / [аутор Злата Бојовић]. - Београд
: САНУ, 2025 (Земун : Бирограф). - 231 стр. : илустр. ; 24 см. -
(Галерија Српске академије наука и уметности ; 168) Податак о
ауторки преузет из колофона. - Тираж 400

ISBN 978-86-6184-105-7

а) Даничић, Ђура (1825-1882) -- Изложбени каталози
COBISS.SR-ID 181557257





Ђуро
Даничић
оданост
језику

